

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE KASABA MERKEZLİ İLÇELERİN
NÜFUS ÖZELLİKLERİ**

Muhammed Yekta AĞAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Nazan KARAKAŞ ÖZÜR

Çankırı – 2024

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KASABA MERKEZLİ İLÇELERİN
NÜFUS ÖZELLİKLERİ

Muhammed Yekta AĞAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Nazan KARAKAŞ ÖZÜR

Çankırı - 2024

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	i
TEZ KABUL VE ONAY	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
2. AMAÇ KAPSAM ÖNEM VE YÖNTEM.....	4
2.1. Araştırmanın Amaç ve Kapsamı	4
2.2. Araştırmanın Önemi.....	5
2.2.1. Literatür Özeti	6
2.2. Materyal ve Yöntem.....	8
3. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	14
3.1. Yerleşme Coğrafyası.....	17
3.1.1. Şehir Yerleşmeleri.....	20
3.1.2. Kırsal Yerleşmeler	22
3.1.3. Kasaba Yerleşmeleri	25
3.2. Nüfus Coğrafyası	30
3.2.1. Nüfus Özellikleri.....	32
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	45
4.1. İlçelerin Nüfus Büyüklüğüne Göre Dağılışı	45
4.2. Nüfus Büyüklüğü ve Yaş Yapısı	54
4.2.1. Genel Nüfus Büyüklüğü ve Yaş Yapısı	55
4.2.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Yaş Yapısı.....	57
4.3. Nüfus Büyüklüğü ve Eğitim Durumu İlişkisi	60
4.3.1. Genel Olarak Nüfus Büyüklüğü ve Eğitim Durumu.....	60
4.3.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Eğitim Durumu	63
4.4. Nüfus Büyüklüğü ve Cinsiyet Yapısı İlişkisi.....	65
4.4.1. Genel Olarak Nüfus Büyüklüğü ve Cinsiyet Yapısı	66
4.4.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Cinsiyet Yapısı.....	68

4.5. Nüfus büyüklüğü ve medeni durum ilişkisi	70
4.5.1. Genel Olarak Nüfus Büyüklüğü ve Medeni Durum	70
4.5.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Medeni Durum	72
4.6. Nüfus Büyüklüğü ve Sosyo-Ekonomik Durum İlişkisi	73
4.6.1. Genel Olarak Nüfus Büyüklüğü ve Sosyo-Ekonomik Durum	73
4.6.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Sosyoekonomik Durum	76
4.7. İlçe Nüfusuna Etki Eden Demografik Faktörler	77
5. SONUÇ DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	79
5.1. Sonuç ve Değerlendirme	79
5.2. Öneriler	83
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ.....	90

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus özellikleri* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

16 / 01 / 2024

Muhammed Yekta Ağar

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Muhammed Yekta AĞAR tarafından hazırlanan *Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus özellikleri* başlıklı bu çalışma, 16/01/2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Nazan Karakaş ÖZÜR	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Barış TAŞ	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Okan TÜRKAN	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 16/01/2024 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus özellikleri konusu, Türkiye’deki kasaba yerleşmelerinin özelliklerinin ortaya konulabilmesi için seçilmiştir. Yerleşme coğrafyasının önemli bir konusu olan kasabalar şehir ve köy arasında kalan birimlerdir. Köy yerleşmeleri ve şehir yerleşmelerinin sınırları daha kesin bir şekilde ortaya konulabiliyorken bu geçiş yerleşmeleri çeşitli özelliklere sahip olup biraz köy biraz şehrsel nitelikleri bünyelerinde bulundurular. Bu noktada yerleşmelerin gelişimi, değişimi ve dönüşümü ile ilgili çalışmalarda anahtar rol oynamaktadırlar.

Bu çalışmanın yapılmasında ve çalışma süreci boyunca bana yol gösteren , ilgi ve alakasını eksik etmeyerek büyük yardımlarda bulunan tez danışmanı Doç. Dr. Nazan Karakaş Özür başta olmak üzere, Prof. Dr. Barış Taş ve Doç. Dr. Okan Türkan’a da teşekkürü borç bilirim. Ayrıca lisans ve lisansüstü eğitimimde katkısı olan tüm hocalarıma şükranlarımı ve saygılarımı sunarım.

Maddi ve manevi desteklerini daima yanımda hissettiren canım annem Filiz Oltulu Özduran ve manevi babam Azem Özduran’a, çalışmama başlarken ve tamamlarken moral ve motivasyon noktasında desteklerini esirgemeyen kadim dostum Muhammed Acıbalık’a şükranlarımı sunarım.

16/01/ 2024

Muhammed Yekta Ağar

ÖZET

Tezin Başlığı : Türkiye’de Kasaba Merkezli İlçelerin Nüfus Özellikleri.

Tezin Yazarı : Muhammed Yekta Ağar

Danışman : Doç. Dr. Nazan Karakaş Özür

Anabilim Dalı : Coğrafya

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi : 16.01.2024

Türkiye’nin tarihi, coğrafyası ,jeopolitik konumu, fiziki ve beşeri unsurları ile nüfus yapısı yerleşme çeşitliliğini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin sayısının ve nüfus özelliklerinin belirlenerek birbirleri ile benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulmasıdır. Ayrıca kasaba yerleşmelerinin diğer yerleşme türleri içindeki yerini nüfus özellikleri bağlamında ortaya koymaktır. Çalışmada örneklem olarak bütün kasaba yerleşmeleri içinden ilçe merkezi konumunda olan ve nüfusu 2000 ile 20000 arasında olan yerleşmeler seçilmiştir. Buna göre 387 ilçe belirlenmiştir. Bu çalışma geniş bir alana yayılacağı için nitel ve nicel verilerin bir arada kullanılması kararlaştırılmıştır. Bundan hareketle karma bir yapı üzerine tez çalışması inşa edilmiştir. Öncelikle toplanan nicel veriler analiz edilip, ardından nitel verilerle desteklenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda kasaba merkezli ilçelerin nüfus büyüklüğü, yaş yapıları, eğitim durumları, cinsiyet yapıları, medeni hal durumları, sosyo-ekonomik statüleri ve demografik değişim unsurlarına ulaşılmıştır. Bu özelliklere göre toplan 387 kasabanın genel olarak 5-15 bin nüfus büyüklüğü arasında yoğunlaştığı görülmüştür. Bu ilçelerin Türkiye’deki dağılışı belli bölgelerde kümelenme ve koridorlar şeklindedir. Nüfus miktarına göre bu kümelenmelerde değişiklikler de görülmüştür. Kasaba nüfuslarında cinsiyet durumunun genel olarak dengede olduğu ama özelde bazı dikkat çeken durumlar olduğu belirlenmiştir. Bu noktada cinsiyet durumunun kasabalar için kırılğan bir nüfus özelliği olduğu söylenebilir. Yaş yapısında 15-64 yaş grubunun yoğunlukta olduğu, eğitim durumuna göre ise ilkökul mezunlarının oran olarak fazla olduğu tespit edilmiştir. Kasaba merkezli ilçelerde sosyo ekonomik düzey olarak 4. grubun daha yoğun olması ancak, nüfus arttıkça 3. grubun daha etkili hale geldiği saptanmıştır. Tüm değişkenler dikkate alınarak yapılan analizde cinsiyetin diğerlerine göre daha önemli rol oynadığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Nüfus, yerleşme, kasaba, ilçe.

ABSTRACT

Turkey's history, geography, geopolitical location, physical and human elements, and population structure constitute the diversity of settlements. The objective of this research is to ascertain the quantity and demographic makeup of Turkish town settlements, as well as to highlight the parallels and divergences among them. It also seeks to shed light on the function and influence that town settlements have on other kinds of settlements. Due to the large number of town-qualified settlements, settlements with a district population between 2000 and 20 000 were selected. Accordingly, 387 districts were identified. The decision was made to combine qualitative and quantitative data in this research due to its broad scope. This served as the foundation for the mixed-structure thesis research. Prioritizing analysis of the gathered quantitative data is followed by the inclusion of qualitative data. The population size, age distribution, marital status, gender distribution, socioeconomic status, and demographic shift components and quantities of the towns were determined as a result of the investigations. These traits revealed that the population size of all 387 districts was typically between 5000 and 15000 people. In some areas of Turkey, towns are arranged in the shape of corridors and clusters. Observations of variations in these clusters based on population size have also been made. The gender distribution of the district's population has been found to be largely balanced; however, there are a few particularly notable instances. At this point, it can be said that gender status is a fragile population characteristic of towns. The age range of 15 to 64 has been shown to be the majority in the age structure, and the percentage of elementary school graduates is greater in terms of education. In terms of socioeconomic status, it has been shown that the fourth group is more concentrated in towns; nevertheless, as the population grows, the third group gains power. Gender was shown to have a greater influence than other factors in the study that took into account all the variables.

Keywords: Population, settlement, town, district.

KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
akt.	Aktaran
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
MERNİS	Merkezi Nüfus İdari Sistemi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vd.	Ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 4.1: İl bazında kasaba merkezli ilçe sayıları (2022).....	47
Tablo 4.2: Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus özelliklerine yönelik göstergelerinin tanımlayıcı istatistikleri (2022)	50
Tablo 4.3: Araştırma parametrelerinin normal dağılıma uygunluğunun analizi için Kolmogorov Smirnov testi (2022).....	52
Tablo 4.4: Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus büyüklüklerine göre dağılımı (2022)	53
Tablo 4.5: İlçelerin genel yaş yapıları (2022)	55
Tablo 4.6: Nüfus büyüklüğüne göre yaş ortalamalarının dağılımı ve fark analizi (2022).....	56
Tablo 4.7: İkinci alt probleme ilişkin yapılan Spearman’s rho korelasyon analizi (2022)	57
Tablo 4.8: Gökçeşey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak), Polateli (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun yaş gruplarına dağılımı (2022)	59
Tablo 4.9: Nüfus büyüklük gruplarına göre eğitim durumlarının dağılımı ve fark analizi (2022)	61
Tablo 4.10: Üçüncü alt probleme ilişkin spearman’s rho korelasyon analizi(2022)	61
Tablo 4.11: İlçelerin ortalama eğitim durumu (2022)	62
Tablo 4.12: Gökçeşey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak), Polateli (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun eğitim durumu (2022)	64
Tablo 4.13: Nüfus büyüklük gruplarına göre cinsiyet yapısı dağılımı ve fark analizi (2022)	66
Tablo 4.14: Dördüncü alt probleme ilişkin spearman’s rho korelasyon analizi (2022).....	66
Tablo 4.15: İlçelerin genel olarak cinsiyet yapıları (2022)	67
Tablo 4.16: Gökçeşey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak), Polateli (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun cinsiyet durumu (2022).....	68
Tablo 4.17: Kasaba merkezli ilçelerde cinsiyet oranlarının denge durumuna göre gruplandırılması (2022).....	69
Tablo 4.18: Nüfus büyüklük gruplarına göre medeni durumlarının dağılımı ve fark analizi (2022) ...	70
Tablo 4.19: Beşinci alt probleme ilişkin yapılan spearman’s rho korelasyon analizi (2022)	71
Tablo 4.20: İlçelerin genel olarak medeni durumları (2022).....	71
Tablo 4.21: Gökçeşey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak), (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun medeni durum (2022)	73
Tablo 4.22: Nüfus büyüklük gruplarına göre sosyo-ekonomik statüleri dağılımı ve fark analizi (2022)	74
Tablo 4.23: Altıncı alt probleme ilişkin yapılan spearman’s rho korelasyon analizi (2022).....	74
Tablo 4.24: İlçelerin nüfusu içinde sosyo-ekonomik grupların oranları (2022).....	75
Tablo 4.25: Gökçeşey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak), Polateli (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun sosyoekonomik durumu (2022)	77
Tablo 4.26: Lineer model (logit model) analizi sonuçları (2022)	78

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No	Sayfa
Şekil 4.1: Kasaba merkezli ilçelerin dağılışı (2022)	46
Şekil 4.2: Kasaba merkezli ilçelerin il idari bölünüşleri içindeki durumu (2022).	49
Şekil 4.3: İlçelerin nüfus büyüklüklerine oransal durumu (2022).	53
Şekil 4.4: İlçelerin nüfus büyüklüğüne göre dağılışı (2022).....	54
Şekil 4.5: İlçe nüfuslarının yaş yapısı oransal dağılımı (2022).....	56
Şekil 4.6: İlçe nüfuslarının eğitim durumu (2022).....	62
Şekil 4.7: İlçe nüfusunun cinsiyet yapısı (2022).....	67
Şekil 4.8: İlçelerin ayrı ayrı cinsiyet yapılarının durumu (2022).....	69
Şekil 4.9: İlçe nüfusunun medenî durumu (2022).....	72
Şekil 4.10: İlçe nüfusunun sosyo-ekonomik gruplara göre durumu (2022).....	76

1. GİRİŞ

Yerleşim alanları, insanların varlığını sürdürebilecekleri ve faaliyetlerini yürütebilecekleri uygun koşulları barındırmaktadır. Yerleşim bölgeleri, doğal kaynaklara erişim, tarımsal üretim potansiyeli, su kaynaklarına yakınlık gibi faktörler tarafından şekillenir. Zaman içinde, yerleşilen veya yerleşilebilecek alanlarla insanların faaliyetlerinin niteliği birbirini etkilemiştir. İnsanlar, çevreyle etkileşime geçtikçe, yerleşimlerini sürdürebilmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Tarım, ticaret, endüstri, balıkçılık gibi faaliyetler, yerleşim alanlarının ekonomik ve sosyal yapısını çeşitlendirmiştir. Bununla birlikte, coğrafi koşulların değişimi, iklim değişiklikleri ve doğal afetler gibi etkenler, yerleşim alanlarının dönüşmesine neden olmuştur. İnsanlar, bu değişen koşullara uyum sağlamak ve yerleşimlerini sürdürebilmek için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Yerleşimlerin mevcut durumu, coğrafi faktörlerle birlikte insan etkileşimi ve kültürel dinamiklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Türkan, 2021, s.230).

İnsanlık eski çağlardan itibaren geçimlerini ve varlıklarını sağlayabilmek için temel olarak avcılık ve toplayıcılık yaptığından göçebe bir yaşam sürmüştür. Yaşadıkları çevre, değişime uğradıkça ise bitki ve hayvanların varlığının ve insanoğluna faydalarının anlaşılmasıyla göçebe yaşamı terk etmiş, bu şartlara uygun mekanlara yerleşmeyi türlerinin geleceği için zorunlu kılmaya başlamışlardır. Bu arayışa istinaden insanoğlunun yaşamak için aradığı kriterleri içeren yerleşmeler de değişmeye başlamıştır. Böylelikle insanoğlunun temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ve yerleşme faaliyetleri farklılaşarak geçici barınma yerlerinden kalıcı barınma yerlerine çevrilmiştir.

Yerleşmeler, zaman geçtikçe sadece barınma ve yerleşme fonksiyonunun yürütüldüğü alanlar olarak kalmayarak, demografik, ekonomik ve sosyokültürel alanlar başta olmak üzere birçok faaliyetin içerisinde yürütüldüğü alanlara evrilmişlerdir. Yerleşmelerde temelde hammaddeler, sanayi ve hizmet üretimi olmak

üzere üç farklı ekonomik faaliyet grubu çeşitli ağırlıklarda görülmektedir. Yerleşmeler aynı zamanda fonksiyonlarına göre sınıflandırılmaktadır. Bu fonksiyonlar baz alınarak incelenen yerleşmeler fonksiyonlarının sürekliliğine göre sürekli ve dönemlik olarak sınıflandırılabilirken, fonksiyonların niteliğine göre ise kırsal ve kentsel olarak adlandırılmaktadır (Özçağlar, 2019, s.93). Yerleşmelerin çok çeşitli özellikleri coğrafyacılara tarafından, bazen yerleşme coğrafyası başlığı altında bazen de nüfus coğrafyası çalışmaları sırasında incelenmektedir.

Türkiye yerleşmeler açısından çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu yüzden genelleme yaparak onları gelişigüzel ve basit şekilde sınıflandırmak mümkün değildir. Daha önce belirtildiği gibi insanlık yaşamının her kademesinde doğal çevre ile etkileşim halinde olmuştur. Yerleşim faaliyeti doğal çevreyi etkilemiş, ondan etkilenmiş ve neticede coğrafi çevreyi meydana getirmiştir. Yerleşim faaliyeti yerleşmeler açısından çok önemlidir. Çünkü bu faaliyetin sonucunda ortaya çıkan somut unsura yerleşme denir.

Yerleşmeler sınıflandırılırken yerleşmelerin farklı fonksiyonlara sahipliği göz önüne alınmaktadır. Örneğin yerleşim türüne göre sürekli veya geçici, mekandaki yapılarına ve bulundukları yere göre yol boyu, yamaç yerleşmesi olarak adlandırılabilir. Ancak temelde fonksiyonlar ve nüfus belirleyici bir konumda olmuştur. Buna göre yerleşmelerin üç türünden söz edilmektedir. Bunlar şehir, kasaba ve köy yerleşmeleri olarak adlandırılır. Burada belirleyici olan yerleşmelerin sosyal ve ekonomik özellikleri sonucu oluşturdukları faaliyet ve yerleşmede ortaya çıkan fonksiyon özellikleridir. Bu yerleşme türleri içinde yer alan kasabalar esasen köy ile şehir arasında geçiş özelliği göstermektedir. Şehirlerin hızlı artan sayıları araştırılırken, onları besleyen kasaba yerleşmelerinin durumu birçok açıdan incelenmeye değer olmalıdır (Özçağlar, 2019, s. 99; Özür, 2016, s. 411). “Alt kategorilerin verdiği göç, üst kategorideki kentleri beslerken, kendilerinin de zamanla hem sayı hem de nüfus miktarı olarak azalmalarına neden olmuştur” (Ağaoğlu, 2010, s. 38). Görüldüğü üzere kasabaların, köy ile şehir yerleşmeleri arasındaki geçişin anlamlandırılmasında edindiği roller, köy ve şehir yerleşmelerinin

oluşum ve gelişimleri hakkında çok önemli bilgiler içermektedir (Avcı, 1993; Özü, 2016, s. 411).

Bir alandaki nüfusun nitelikleri yerleşmelerin şekillenmesini sağlarken, yerleşme özellikleri de nüfus niteliklerinin şekillenmesinde rol oynamaktadır. Kasaba yerleşmelerinin yapısının anlaşılması ve yorumlanması kırdan şehirleşmeye doğru giden sürecin anlamlandırılmasını sağlayacaktır (Özü, 2016, s.411). Buna istinaden bu tez çalışmasında nüfus ve yerleşme alanlarını kapsayan bir bakış açısı takip edilmiştir. İlçe merkezi kasaba olan yerleşmelerinin nüfus özelliklerinin bu yerleşmelere özgü bazı özellikler gösterip göstermediği araştırılmıştır. Nüfus özellikleri yerleşmelerin sınıflandırılmasında açıklanmasında yorumlanmasında ve anlaşılmasında gerekli olan bir kriterdir. Kasabanın tanımlanmasında da nüfus özellikleri kullanılmaktadır. Nüfusu 20 binden az olan yerleşmeler kasaba olarak tanımlanır (Yüceşahin vd, 2004, s.25). Bu tanımın alt sınırı bazı kaynaklarda 2000 iken Özçağlar bunun 5000 olması gerektiğini belirtmektedir (Özçağlar, 2019, s.100). konu yöntem başlığı altında tartışılmıştır. Kentsel veya kırsal yerleşmelerde yaşamını sürdüren insan miktarının bu yerleşmelerin niteliklerinin belirlenmesinde ve fonksiyonlarının oluşumunda önemli olması araştırmanın çıkış noktasını oluşturm

2. AMAÇ KAPSAM ÖNEM VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amaç ve Kapsamı

Nüfusun nitelikleri yerleşmelerin şekillenmesinde önemli rol oynar. Nüfus miktarı bu konuda ilk ele alınan faktördür (Darkot, 1967, s.8). Ancak zaman içinde başka faktörlere de dikkat çekilmiştir. Özellikle yaş yapısı, geçmiş, bugün ve gelecek hakkında fikir vermesi nedeniyle yerleşmenin gelişimi ile çok yakından ilişkilidir (Özür, 2016, s. 409). Köy yerleşmeleri ile şehir arasında bir geçiş unsuru olan kasabalar, bazı yönleri ile köy yerleşmelerinin bazı yönleri ile de şehirlerin özelliklerini taşırlar. Kasabaların, köy ile şehir yerleşmeleri arasındaki geçişin anlamlandırılmasında edindiği roller, köy ve şehir yerleşmelerinin oluşum ve gelişimleri hakkında çok önemli bilgiler içerir.

Kasaba yerleşmelerinin belirlenmesinde farklı kriterler devreye girmektedir. Nüfus bunlar içinde en belirgin olandır. Bu çalışmada Türkiye’de nüfusu 2000-20000 arasında olan kasaba merkezli ilçeler seçilerek nüfus özellikleri incelenmiştir. Buna göre bu nüfus aralığında ilçe merkezi konumunda olan yerleşmelerin bazı benzer nitelikleri olup olmadığı sorgulanmıştır.

Kasaba tam olarak kentsel özellikler barındırmayan, içeriğinde belediye örgütü bulunan ya da bulunmayan yerleşmelere denilir. Bir yerleşmenin belediye örgütü olmadan da kasabalaştığı görülmektedir (Özçağlar, 1997, s.16; Özçağlar, 2019, s.101). Görüldüğü üzere kasabaların nüfus ve diğer özellikler konusunda çizilmiş kesin bir çerçevesi bulunmamaktadır. Türkiye’de kimi zaman 2000 üzerinde nüfuslu bir ilçe merkezi, kimi zaman idari fonksiyon olarak köy konumunda olup kasaba özelliği gösteren ya da belde niteliği kazanamamış yerleşmeler, kimi zaman da bir ilin merkez ilçesini oluşturan yerleşmeler kasaba olarak nitelenebilmektedir. İdari coğrafya, konuyla ilgili kanunlar ve coğrafyacıların perspektifinden yerleşme olan kasabanın niteliklerinin birbiriyle örtüşmeyen özellikleri bulunmaktadır. Bu

çalışmanın temel amacı, demografik açıdan birçok özellikleri ile nüfusu 2.000-20.000 arasındaki yerleşmelerinin başlıca nüfus özelliklerini ortaya koymak ve bu yerleşmelerin kasaba kavramı bağlamında, ortak nüfus özellikleri olup olmadığını belirlemektir. Böylelikle kasaba kavramının niteliklerine yeni bir katkı sunmak hedeflenmiştir. Bu noktada incelemeye konu olacak yerleşmelerin belirlenmesi oldukça zor olmuştur. Zira kasaba yerleşmelerinin nüfuslarının idari olarak ona bağlı olan köylerden ayrı şekilde ele alınması tek tek bütün yerleşim birimlerinin idari fonksiyonlarına bakılmadan incelenmesini gerektirmiştir. Böyle kapsamlı bir çalışmayı daha ileri seviyedeki doktora düzeyine bırakıp bu çalışmada sadece ilçe merkezi olan idari birimlere dair

veriler kullanılmıştır. Türkiye’de belirlenen bazı ilçelerin kasaba olmağına göre nüfus özellikleri incelenerek benzer ve farklı özellikleri olup olmadığına bakılmıştır. Benzer ve farklı yönler dağılışıta nasıldır ve hangi coğrafi özelliklerle ilişkilendirilebilir sorularına cevap aranmıştır. Araştırmanın problem durumu ise Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus özellikleri nüfus büyüklüklerine göre nasıldır? şeklindedir.

2.2. Araştırmanın Önemi

İnsan ve doğa, coğrafyanın temel öğelerini oluşturan iki ayrılmaz unsurdur. Ancak burada insan, birey anlamında değil, belirli bir coğrafi alanda yaşayan insan topluluklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla, nüfus coğrafyası çalışmaları, coğrafi bir perspektifle insanı ele alarak, insan ve doğa arasındaki ilişkileri inceleyen önemli bir çalışma alanını temsil etmektedir (Atalay, 2005; Doğanay, 1997). Nüfus coğrafyası, insan topluluklarının demografik özelliklerini, dağılışıını, büyüklüğünü ve yapısal özelliklerini coğrafi bir bağlamda ele almaktadır. Bu çalışmalar, insanların yaşadıkları coğrafi alanlarda doğal kaynakları kullanma şekillerini, ekonomik faaliyetleri, sosyal yapıları ve kültürel dinamikleri analiz etmektedir. İnsan ve doğa arasındaki ilişki, nüfus coğrafyası açısından önemli bir odaktır. İnsanlar, coğrafi çevreyi etkilemekte ve aynı zamanda doğal çevreden etkilenmektedirler.

Nüfus yoğunluğu, yerleşme şekilleri, tarımsal üretim, sanayi faaliyetleri gibi faktörler, doğal kaynak kullanımını ve çevresel etkileri belirlemektedir. Nüfus coğrafyası çalışmaları, insanların demografik yapısını anlamak, nüfusun dağılımını ve yerleşme desenlerini analiz etmek, göç hareketlerini incelemek, doğal afetlere ve çevresel değişikliklere uyum stratejilerini değerlendirmek gibi birçok konuyu ele almaktadır (Özçağlar, 2019, s. 107). Bu çalışmalar, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde insanların çevre üzerindeki etkilerini ve sürdürülebilirlik açısından önemli sorunları anlamayı hedeflemektedir.

Bu açıdan, farklı mekân ölçeklerinde yapılan nüfus çalışmaları büyük bir öneme arz etmektedir. Bu çalışma geniş bir ölçekte gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de belli nüfus aralığındaki yerleşmelerin nüfus özellikleri belirlenerek sadece nüfus büyüklüğü değil, başka nüfus özellikleri bakımından da ortak kriterler geliştirilebilir mi sorusuna cevap aranmıştır. Böylelikle bir nüfus incelemesi olan çalışma aynı zamanda yerleşme coğrafyası konuları da kapsamaktadır. Çalışmanın bu ikili yapısında herhangi bir karmaşaya meydan vermemek ve tezin kapsamını problem durumundan daha geniş bir hale getirmemek için, yerleşmelerin fonksiyonlarına ve yerleşim alanlarının özelliklerine bakılmamıştır. Sadece TÜİK’ten alınan ilçe nüfus verileri üzerinde yapılacak bir çalışma ile sınırlandırılmıştır.

2.2.1. Literatür Özeti

Türkiye’de kasaba kavramını merkezine alan ya da kasabaların nüfus özellikleri konusunda hâlihazırda bir tez çalışması bulunmamaktadır. Bu da bu tezin ortaya çıkmasındaki en önemli motivasyon kaynağıdır. Literatüre bakıldığında kasaba konusu genel olarak şehir ve kırsal alan çalışmaları içerisinde alt başlık olarak verilmiştir.

Konuyla ilgili telif kitaplar içinde, doğrudan kasabalar üzerine hazırlanmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak yerleşme ve nüfus coğrafyası çalışmaları içinde, Şahin, (2007) *Geçmiş günümüz ve gelecekte nüfus gerçeği* gibi daha ziyade teorik

nüfus coğrafyası kitapları içinde ilk sırada gelmektedir. Göney (1977) *Kır yerleşmeleri* kitabı içinde, Özgür (2000) *Türkiye nüfus coğrafyası* eserinde, Taş (2016), *Türkiye'nin kırsal yerleşmeleri* adlı eserinde kasabaları yerleşmelerin bir parçası olarak konu almıştır. Özçağlar, (2015) *Yönetmel coğrafya* ve Özçağlar (2019) *Coğrafyaya giriş* kitapları da bu konuda önemli bir kaynaktır. Tunçdilek, (1988) *Dünya nüfus dinamiği* konuyu teorik olarak ele alan diğer bir çalışmadır. Benzer şekilde yerleşmeleri, tarihsel süreçte Anadolu'daki ilk faaliyetlerden itibaren ele alan Tunçdilek, (1986) *Türkiye'de yerleşmenin evrimi* eseri de bulunmaktadır. Keleş (1970) *Türkiye'de şehirleşme eğilimleri* ve (2002) *Kentleşme politikası* eserleri alanda önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Atalay (1992), *Türkiye coğrafyası*; Doğanay ve Alım (2016), *Türkiye beşeri ve ekonomik coğrafyası*; Sertkaya Doğan, (2010) *Beşeri coğrafyaya giriş* kitabı ve Sertkaya Doğan, (2018) *Nüfus coğrafyası, beşeri ve ekonomik coğrafya* başlıklı kitap bölümü konuyu genel olarak ele almıştır. Şahin ve Karabağ (2022) *Türkiye'nin beşeri ve ekonomik coğrafyası* gibi eserler de bu kapsamda sayılabilir.

Konu ile ilgili bazı makalelere bakıldığında kasabaların bir yerleşme türü olarak yerleşme özellikleri açısından incelendiği görülmüştür. Darkot, (1954). *Türkiye'de nüfus hareketleri* adlı erken dönem makalesinden itibaren konuyu başka eserlerinde de gündeme getirmiştir. Darkot ve diğer nüfus coğrafyası çalışmalarını titizlikle inceleyen Avcı, (1993) *Türkiye'de şehir ve şehirli nüfusun dağılışı*, adlı makalesinde belli kümelenme alanlarına dikkat çekerek şehir nüfusu geliştikçe bu bölgelerde artış olacağını bunun da düzenli bir dağılışı olmadığını belirtmiştir. Bulut, (2000) *Yozgat'ın nüfus coğrafyası özellikleri* içinde Yozgat ili dahilindeki nüfus özelliklerini araştırmıştır. Yılmaz (2019) *Türkiye kırsal yerleşme coğrafyası literatürü* adlı eserinde Türkiye'de kırsal yerleşmeler ile ilgili yapılan yayınların bazılarını çeşitli özellikleri bakımından yer verilmiştir. Eserin açıklamalar kısmında kır yerleşmeleri ile ilgili tanımlar ve problemler üzerine bir tartışma yer almaktadır. Esen ve Dölek (2019), *Muş ilinde yerleşme tiplerinin coğrafi dağılışı* adlı eserde il idari sınırları içindeki yerleşmelerin yükselti basamaklarına göre dağılışı analiz edilmiştir. Demir ve Sevindi (2017) *Toprakkale kasabası'nın (Osmaniye) kuruluş ve gelişimi* adlı eserde kasabanın yerleşme özellikleri üzerine çalışmış ve kurulduğu yer ile

gelişim alanlarını belirlenmiştir. Sertkaya Doğan, (2009) *Nüfus coğrafyası açısından bir inceleme: Silivri* adlı çalışmada sanayileşme, göç ve idari kararlar kapsamında Silivrinin nüfus gelişimini tartışmıştır. Konuyu nüfus açısından değerlendiren Karakaş Özür (2016), *Şehirleşme sürecinde olan kasabaların nüfus gelişimi ve yaş yapısı ilişkisi* adlı eserde kasabaların yaş yapısının yerleşmenin gelişimine etkisi üzerinde durulmuştur. Kasabalar mahalle düzeyinde incelenerek, mahalleler arasında yaş yapısının farklılaşma nedenleriyle sonuçları, belediye hizmetleri ve planlamalar ile ilişkilendirilmiştir.

Konu ile dolaylı olarak ilgili tezlerden bazıları da seçilerek örneklendirilmiştir. Işıl (2003) *Türkiye’de kasaba ve şehir nüfusunun 1945-1997 yılları arasındaki gelişimi* başlıklı kasaba ve şehirlerin nüfus büyüklüklerini ile dağılımlarını konu aldığı tezde daha çok nüfus gelişimini incelemiştir. Özcan (1991) *Hankendi kasabası (Elazığ) bir nüfus, yerleşme ve ziraat coğrafyası araştırması* adlı tezinde kasabaların belli ekonomik faaliyetlerine odaklanılmıştır. Konu ile ilgili yapılan tezlerin büyük kısmında Aksakal (2019) *Afşar kasabasının coğrafi etüdü*; Tursun (2018) *Sürgü kasabasının coğrafi etüdü* ve Yalçın (2022) *Filyos kasabasının coğrafyası* gibi tezlerde belirli bir kasaba ele alınmıştır. Bunlar dışında Yazar (2011) *İspir kasabasının kalkınmasını güçleştiren coğrafi faktörler*; Kaya (2011) *Türkiye’nin ilk sanayi kasabalarından biri ayancık sinop*; Pekel (2010) *Bursa metropol ilçelerindeki köy yerleşmelerinin kasabalaşma süreci* ve Tozan (2019) *Göynük kasabası ve çevresinin turizm coğrafyası* tezlerinde kasaba ve ekonomik faaliyet ilişkisi daha yoğun olarak incelenmiştir.

Konunun nüfus boyutunu tek başına ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda tez literatürde kendine has bir yer edinecektir.

2.2. Materyal ve Yöntem

Türkiye’de kasaba merkezli ilçe nüfusunun niteliklerinin çeşitli yönleriyle incelenmesi, doğal çevre ile insan arasındaki karşılıklı ilişkileri ortaya koyduğu gibi

sosyo-ekonomik planlamaların sağlıklı bir şekilde yapılmasına da katkı sağlayacaktır. Hem belirli nüfus gruplarında görülebilecek nüfus özellikleri bakımından, hem de bu nüfus gruplarının yaşadıkları yerleşmelerin nitelikleri bakımından tanımlayıcı olacağı düşünülmüştür.

Bu bağlamda bu tez çalışmanın araştırma sorusu Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus büyüklüklerine göre nüfus özellikleri nasıldır? şeklindedir. Buna göre Türkiye’de ilçelerin nüfus özellikleri incelenerek benzer ve farklı yönleri belirlenecektir. Benzer ve farklı yönler dağılışıta nasıldır ve hangi coğrafi özelliklerle ilişkilendirilebilir sorularına cevap aranacaktır. Burada nüfus büyüklüğünün nüfus özellikleri ile ilişkilendirilmesinin nedeni, nüfus kriterinin yerleşmelerin niteliklerinin değişiminde en güçlü etken olmasıdır. Yani bir yerde nüfus arttıkça o yerleşmenin köyden kasabaya ve kasabadan şehre doğru dönüştüğü savından hareket edilmiştir. Bu nedenle nüfusa ait eğitim durumu, yaş, cinsiyet yapısı, sosyo ekonomik durum özelliklerinin nüfus miktarı ile bir korelasyonu olup olmadığına bakılmıştır.

Bu çalışmada nitel ve nicel verilerin bir arada kullanılması kararlaştırılmıştır. Bundan hareketle karma bir yapı üzerine tez çalışması inşa edilmiştir. Öncelikle toplanan nicel veriler analiz edilip, ardından nitel verilerle desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu yönü ile açıklayıcı desen yöntemi bu çalışmada yöntem olarak seçilmiştir (Büyüköztürk vd. 2013 s. 247; Creswell, 2013 s. 224). Açıklayıcı desen yönteminde nicel ve nitel veriler iki aşamada ve sıra ile gerçekleşir. İlk olarak çalışmanın sorularına cevap vermede önceliği olan nicel veriler toplanır ve analiz edilir. İkinci aşamada ise bu verileri tamamlamak için nitel veriler toplanıp analiz edilir.

Bir bölgedeki nüfusun özellikleri, yerleşmelerin oluşumunu etkilerken, aynı şekilde yerleşmelerin özellikleri de nüfusun niteliklerini şekillendirir. Bu nedenle, bu çalışma hem yerleşmelerin yapılanmasını hem de nüfusun özelliklerini kapsayan bir bakış açısıyla gerçekleştirilmiştir. Köy, kasaba ve şehir gibi farklı yerleşme tipleri ve bu yerleşmelerin karakteristik özellikleri kuramsal kısımda incelenmiştir. Aynı zamanda, bu yerleşmelerde yaşayan nüfusun nitelikleri ve özellikleri de dikkate

alınmıştır. Yerleşmelerin şekillenmesi, bir bölgedeki nüfusun sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerine bağlıdır. Aynı zamanda idari fonksiyon yerleşmeler için son derece önemlidir. Araştırmada da nüfus büyüklüğü yanında ilçe merkezi olma idari fonksiyonu bir sınırlandırıcı olarak kullanılmıştır. Kasaba özelliği gösteren ama ilçe merkezi olmayan ya da kasaba özelliği gösteren ama nüfus aralığı 2000 ile 20000 içinde olmayan yerleşmeler araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmanın en önemli sınırlılığı da kasaba niteliği taşıyan tüm yerleşmeleri tespit etmenin güçlüğü olmuştur. Özçağlar nüfus miktarları dışında idari fonksiyon düşünüldüğünde belde konumunda olan ve kasaba olması beklenen 878 yerleşmenin esasen kasabalaşmamış köy yerleşmesi olduğunu belirtmiştir (Özçağlar, 2015, s.137). Görüldüğü üzere konu biraz karmaşıktır ve net bir tespit yapabilmek için Türkiye'deki tüm yerleşmelerin fonksiyonel özellikleri bakımından köy, kasaba ya da şehir olma durumlarının taranması gereklidir. Araştırmanın çalışma evreni hakkında genel bir rakam verme güçlüğü de burada doğmuştur. Türkiyede'ki yerleşmelerin tümü evren olarak düşünülmüş, bu evren içinden bir örneklem belirlenmiştir. Bu araştırma örneklemini iki kriter ile sınırlandırılmıştır. İlki idari fonksiyon yani ilçe merkezi olma statüsü ki bu aynı zamanda dağılış haritası yapmada kolaylık sağlamıştır. İkincisi ise nüfus büyüklüğü kriteridir.

Bu tez çalışmasında öncelikle ilgili konu hakkında nüfus yerleşme ve kasaba kavramları ağırlıklı olmak üzere geniş kaynak taraması yapılmıştır. Çalışmaya kaynak olabilecek eserler incelenmiş ve kasaba nitelikli yerleşmelere dair kriter belirlenmiştir (Selçuk, 2014). Özçağlar'ın 5215 Sayılı kanuna atıfla kasaba ve köy arasındaki sınırın 5000 olması gerektiği uyarısı dikkatle tartışılmıştır. Tezde belirlediğimiz 2000-20 000 sınırına göre 387 ilçenin 62 tanesi 5000 nüfus sınırının altında bulunmaktadır. Bu durumda eğer kanunda belirtilen 5000 sınırını dikkate alsaydık idari olarak ilçe merkezi olan ve yerleşme niteliği olarak da kasaba olan 62 yeri inceleyememiş olacaktık. Bu nedenle araştırmaya bu merkezler de dahil edilerek köye doğru yakalaşan kısım ile şehre doğru yaklaşan yerleşme grubunun temsil güçlerini artırdık.

Yukarıdaki açıklamalara göre Türkiye’de nüfusu 2.000 ve 20.000 arasındaki tüm yerleşmelerin kasaba özelliği gösterebileceği düşünülmüştür. Bu kritere göre TÜİK’ten nüfusu 2000-20 000 arasında ve ilçe olan 387 adet yerleşme belirlenmiştir. 2022 yılına ait yaş yapısı, eğitim, cinsiyet, medeni hal ve sosyo-ekonomik statü verileri alınmıştır. Verilerin yoğunluğu nedeniyle her ilçenin nüfusu gelişimsel bakımdan ayrı bir istatistik çalışmasına tabi tutulmamıştır. Yerleşmelerin güncel nüfus durumları üzerinden benzer veya farklı özellikleri olup olmadığına, nüfus miktarı arttıkça özelliklerin değişip değişmediğine ve belirtilen değişkenlerin bir nüfus özelliği olarak ortak bir eğilim gösterip göstermediğine bakılmıştır.

Çalışmanın diğer sınırlılığı TÜİK’ten alınan verilerin coğrafya çalışmaları ile tam uyumluluk göstermeyen yapısıdır. Esasen nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı ile ilgili bir veri talep edilmişken, sosyo-ekonomik statü başlığında dört gruba ayrılmış bir veri sunulmuştur. Bu verinin hesaplaması ile ilgili olarak TÜİK, etkin yaş grubu, arsa emlak değeri, konut kira ve satış değerleri, eğitim seviyesi, hane büyüklüğü, işyeri sayısı, ATM-Banka sayıları, harcama alışkanlığı dağılım oranları ve yaşlı nüfus oranı parametrelerini kullandığı bilgisini iletmiştir (TÜİK, Bilgi Talebi, 2023). Bu çalışmada çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı yerine bu veriler üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Elde edilen ham veriler öncelikle amaca uygun şekilde gruplandırılmış ve daha ileri istatistik işlemleri için hazırlanmıştır. Araştırma verileri arasında korelasyon özelliklerine bakılmıştır. Yani söz konusu nüfus özellikleri ile nüfus büyüklüğü arasında bir bağlantı olup olmadığına bakılmıştır. Buna göre ortalama, standart sapma, medyan ve değişim aralıkları hesaplanmış, normallik testi için Kolmogorov Smirnov (K-S) kullanılmıştır. Tüm araştırma parametre dağılımlarının standart normal dağılıma uymaması nedeniyle nonparametrik bir test uygulanması tercih edilmiştir. İki den fazla grup arasındaki farklar için Kruskal Wallis Testi, ilişkisel tarama için ise Spearman’s rho korelasyon analizi kullanılmıştır. Türkiye’de ilçe nüfuslarına etki eden demografik faktörlerin etkilerinin çok değişkenli analizi için ise Genelleştirilmiş Lineer Model (Logit Model) analizi yapılmıştır. Lineer tahmin edicilerin sahip olduğu sabit etkilere ilave olarak rastgele etkilerin olduğu

genelleştirilmiş lineer modellerin bir durumudur. Genelleştirilmiş doğrusal model ise, genel doğrusal modeli genişletir, böylece bağımlı değişken belirli bir bağlantı işlevi aracılığıyla etkenler ve kovaryantlar ile ilişkili olacak şekilde genişletilir. Ayrıca bu model bağımlı değişkenin normal olmayan bir dağılıma sahip olmasını sağlar (Avcı, 2021, s.1146). Tüm analizler %95 güven aralığı ve 0.05 anlamlılık düzeyinde, SPSS 25.0 programında yapılmıştır.

Bunlara ek olarak nüfus miktarları baz alınarak belirlenen ilçeler nüfus büyüklükleri bakımından 4 gruba ayrılmıştır. Bu gruplar, 2000-5000, 5001-10.000, 10.001-15.000 ve 15.001-20.000 aralığındaki nüfus miktarına sahip yerleşmelerden oluşmaktadır. Bu ayrımada yine 5000 sınırı altındaki yerleşmelerin ve 15 000 üzeri yerleşmelerin bir ayrışmaya gidip gitmediği saptanmaya çalışılmıştır. Söz konusu aralıklar eşit şekilde belirlenmiştir bunun için başka bir istatistiksel ayıraç kullanılmamıştır. Bu dört ilçe nüfus grubu içinden her grubu temsilen bir tane seçilerek yaş yapısı, eğitim durumu, cinsiyet, medeni hal, sosyo ekonomik statü durumları bu kasabalar özelinde incelenmiştir. Her gruptan rastgele seçilen ilçeler Gökçebey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak) ve Polateli (Kilis)'dir.

Gökçebey, Zonguldak İli'nin bir ilçesidir. Gökçebey yerleşmesinin Zonguldak kent merkezine uzaklığı 43 km dir. Yüz ölçümü 15.153 hektar olan bu yerleşmenin % 60'ı ormanlarla kaplıdır. Denizden yüksekliği 51 metre olan Gökçebey ilçe merkezi yüksekliği 906-1179 metre arasında değişen sekiz tepeyle çevrilidir.

İspir ilçesi Erzurum il merkezinin 143 km kuzeyinde yer almaktadır. Yerleşmenin yüzölçümü 2244 km²'dir. İlçe sınırları içerisinde 2400 ile 3900 metre arasında yükseklikte irili ufaklı çok sayıda dağ bulunmaktadır. Çoruh Nehri İspir merkez yerleşmesinden geçmektedir.

Karahallı ilçesi, Uşak ilinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Karahallı yerleşmesinin Uşak kent merkezine uzaklığı 64 km dir. Karahallı yerleşmesinin toplam yüz ölçümü 337 km² olup rakımı 873 m'dir. Yerleşmeden geçen tek akarsu Banaz çayıdır.

Polateli ilçesi Kilis ilinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Polateli yerleşmesinin Kilis kent merkezine uzaklığı 21 km dir. Polateli yerleşmesinin toplam yüz ölçümü 220 km² olup rakımı 861 m'dir. Kısaca özellikleri verilen ilçeler ve genel olarak 387 ilçe ile

ilgili yapılan araştırmanın temel problem durumu ve alt problemleri şu şekilde belirlenmiştir.

I. Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus büyüklüklerine göre nüfus özellikleri nasıldır?

1. Nüfus büyüklüklerine göre ilçeler nasıl dağılış göstermiştir?
2. İlçelerin nüfus büyüklükleri ve yaş yapıları arasında anlamlı bir ilişki vardır mıdır?
3. İlçelerin nüfus büyüklükleri ve eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. İlçelerin nüfus büyüklükleri ve cinsiyet yapıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. İlçelerin nüfus büyüklükleri ve medeni hal durumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
6. İlçelerin nüfus büyüklükleri ve sosyo-ekonomik statüleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
7. İlçelerin nüfuslarına hangi demografik değişkenler etki etmektedir?

3. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnsanlık, tarih boyunca çeşitli çevrelerde yaşam mücadelesi vermiştir. Bu mücadelede bazı toplumlar zamanla yok olurken, diğerleri var olma çabalarını sürdürmüştür. İnsanın doğal çevreyle etkileşimi, hayatının her aşamasında mevcuttur. İnsan, doğal çevreye etki etmiş, aynı zamanda doğal çevreden etkilenmiş ve sonuç olarak coğrafi çevreyi şekillendirmiştir (Tanoğlu, 1969, ss.7-8). Bu şekillendirme sonrasında doğal ortamda kendine has beşeri bir ortam oluşturmayı başarmış, yollar ve çeşitli ulaşım iletişim araçları ile beşeri ortamları birbirine bağlamıştır. Beşeri ortamların yeryüzünde bir sistem haline gelmeleri de bu gelişme sonrasında gerçekleşmiştir.

İnsan içinde bulunduğu coğrafi çevreyi sürekli olarak değiştirmeye ve ondan yararlanmaya başlamıştır. İnsanın çevre üzerindeki etkisi, birçok faktöre bağlıdır. Bunlar arasında insanların sayısı, yoğunluğu, gruplar halinde yaşama şekilleri, kültürel, ekonomik ve teknolojik gelişme düzeyleri gibi etmenler önemlidir. İnsanın çevresi üzerindeki etkisi, bu faktörlere bağlı olarak farklılık gösterir (Tanoğlu, 1969, s. 29).

İnsanın çevre üzerindeki etkisi, zamanla daha da artmıştır. İnsanlar doğal kaynakları kullanarak yerleşim alanları oluşturmuş, tarım, sanayi ve ticaret gibi faaliyetlerle çevreyi dönüştürmüş ve kaynakları değerlendirmiştir. Ancak, bu süreçte çevrenin sürdürülebilirliği ve dengesi göz ardı edilmiş, bazı olumsuz etkiler ortaya çıkmıştır. İnsanın çevre üzerindeki etkisi, günümüzde çevre koruma ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla birlikte daha fazla önem kazanmış ve bilinçli bir şekilde yönetilmeye çalışılmaktadır (Tanoğlu, 1969, ss.7-8).

Bir bölgede, insanların çevre üzerindeki etkisi, başta nüfus miktarı ve yoğunluğu olmak üzere, ekonomik, kültürel ve teknolojik seviyelerine bağlıdır. Nüfus, çevre ve gelişmişlik açısından dikkate değer bir coğrafi kavramdır. Belirli bir mekanda

doğumlar, ölümler, doğal afetler, salgın hastalıklar gibi doğal ve insani etkenler, nüfus miktarı üzerinde etkili olabilir. Aynı zamanda o bölgedeki kültür, yürütülen ekonomik faaliyetlerin türü gibi faktörler de nüfus miktarını etkileyebilir.

Nüfusun miktarı, yapısal özellikleri, eğitim durumu, sosyal ve ekonomik nitelikleri, ekonomik kalkınmanın temel unsurları arasında yer almaktadır. Nüfusun incelenmesi, sosyal ve ekonomik sorunlara doğru teşhis koyabilmek ve çözüm yolları bulabilmek için önemlidir. Nüfus, sosyal ve ekonomik planlamada kritik bir rol oynamaktadır.

Nüfusun artışı veya azalışı, kaynakların kullanımı, altyapı hizmetleri, sosyal hizmetler, istihdam olanakları gibi birçok alanda etkili olabilir. Ayrıca nüfusun yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, mesleki dağılımı gibi yapısal özellikleri, bir bölgenin demografik yapısını ve sosyoekonomik potansiyelini belirlemektedir.

Nüfusun yönetimi ve planlaması, sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması için önemlidir. Doğru nüfus politikaları oluşturmak, kaynakların etkili ve adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak, sosyal ve ekonomik adaleti hedeflemek, bölgesel dengeleri korumak için gereklidir. Bu nedenle, nüfusun özelliklerinin analiz edilmesi, sosyal ve ekonomik planlama süreçlerinde önemli bir yer tutmaktadır (Tandoğan, 1998, s.2).

Nüfusu, her biri kendi bakış açısı ve yöntemiyle inceleyen birçok bilim dalı bulunmaktadır. Bunların başında demografi, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, tarih, tıp gibi bilim dalları gelmektedir. Her bir bilim dalının nüfusu ele alış tarzı farklı açılardan olmaktadır. Coğrafyada nüfus kavramı, coğrafi bir bakış açısı altında mekânla karşılıklı ilişki, dağılışı ve nedensellik çerçevesinde ele alınmaktadır (Gritzner, 2009). Her mekânın kendine özgü birtakım özellikleri mevcuttur. Mekânların sahip olduğu bu özelliklerden nüfusun sık ve seyrek oluşu gibi göç alıp vermesi de etkilenmektedir. Bu bilim dalları, farklı perspektiflerden nüfusu ele

olarak, toplumsal, ekonomik, coğrafi ve kültürel boyutlarını inceleyerek daha kapsamlı bir anlayış sağlamaktadır (Özçağlar, 2009, s.75; Taş, 2016, s.16).

Yerleşme, insanlık tarihinden bağımsız olarak ortaya çıkan bir olgu olmayıp, insanın varlığıyla anlam kazanan bir kavramdır. İnsanın biyolojik varlığını devam ettirme güdüsü, yeme içme, dinlenme ve barınma ihtiyacını doğurmuştur. Dolayısıyla yerleşme insanın her türlü faaliyetini yürüttüğü mekânda varlığını sürdürmek için oluşturduğu barınma üniteleridir. Bu barınma üniteleri, insanların biyolojik varlıklarını sürdürebilmek için yürüttükleri faaliyetlere uygun olan ortamlarda yer almaktadır. İnsanların dünyada yerleştikleri ve yerleşebilecekleri bütün alanlara mekan denilmektedir. Ancak bu alanlar dünyanın tamamını değil belli kesimlerini kapsar.

Nüfusu inceleyen birçok bilim dalı, kendi perspektifi ve yöntemleriyle bu konuya yaklaşmaktadır. Demografi, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, tarih, tıp gibi disiplinler, nüfusu farklı açılardan ele almaktadır. Her bir bilim dalı, nüfusla ilgili konulara kendine özgü bir perspektifle yaklaşmaktadır. Coğrafya, nüfus kavramını coğrafi bir bakış açısıyla ele alır. Bu bakış açısı, mekanla karşılıklı ilişkiler, dağılışı ve nedensellik üzerine odaklanır. Coğrafya, nüfusun mekanla etkileşimini incelerken, yerleşimlerin dağılışı, nüfus yoğunluğunu, göç hareketlerini, ekonomik faaliyetlerin nüfus üzerindeki etkisini ve diğer coğrafi faktörleri göz önünde bulundurur. Demografik hareketler toplumun geleceği ile ilgili çok açıklayıcı cevaplar verebilmektedir (Yüceşahin, 2009 ve 2011).

Demografi, nüfusun sayısal özelliklerini, yapısını, dağılışı ve değişimini inceleyen bir disiplindir. Bu alanda, doğum oranları, ölüm oranları, göç hareketleri, yaş gruplarına göre nüfus dağılımı gibi veriler analiz edilir. Demografi, nüfusun büyüme, yaşlanma, gençleşme gibi demografik değişimlerini ve bunların sosyal, ekonomik etkilerini incelemektedir.

Sosyoloji, nüfusun toplumsal ve kültürel yönlerini ele alır. Sosyal ilişkiler, aidiyet, toplumsal gruplar, sosyal tabakalaşma gibi konular, nüfusun sosyolojik boyutlarını araştırır. Nüfusun kültürel özellikleri, davranış kalıpları, değerler ve inanç sistemleri sosyolojik açıdan incelenir.

Ekonomi, nüfusun ekonomik faaliyetlere olan etkisini ve ekonomik gelişmeyle ilişkisini analiz eder. İstihdam, işgücü verimliliği, tüketim alışkanlıkları, gelir dağılımı gibi konular, nüfusun ekonomi üzerindeki etkilerini araştırır. Ekonomik büyüme, kalkınma ve fırsat eşitliği gibi konular da nüfusun ekonomik açıdan incelenmesinde önemli rol oynar. Tarih, geçmişteki nüfusun yapısal ve demografik özelliklerini, göç hareketlerini, nüfusun tarihsel değişimini inceler. Tarihi kaynaklar ve belgeler üzerinden, nüfusun geçmişteki dağılışını, toplumsal yapısını ve etkileşimlerini araştırır. Tıp, sağlık alanındaki nüfusla ilgili konulara odaklanır. Sağlık hizmetlerine erişim, hastalıkların yayılımı, sağlık durumu ve sağlık politikaları gibi konular, nüfusun sağlık açısından incelenmesinde önemli bir rol oynar.

3.1. Yerleşme Coğrafyası

İnsanların yerleşik hayata geçmeleri, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaları ve sabit bir yerde yaşamaları, toplumların daha karmaşık yapılar geliştirmesine ve kültürel, ekonomik ve sosyal değişimlere yol açmıştır. Yerleşme alanları, ekonomik faaliyetlerin ve sosyal ilişkilerin merkezi haline gelmiş, mimari yapılar, ticaret ağları, yönetim merkezleri ve kültürel ifade biçimleri gibi birçok yerleşik hayatın ürününü barındıran öğelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu şekilde, insanların yerleşme faaliyetiyle birlikte gelişen tarım, ekonomi, kültür ve sosyal yapı gibi faktörlerin etkisiyle çeşitlilik gösteren yerleşimlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu örnekler, farklı coğrafi bölgelerdeki yerleşim örneklerine ve insanlığın yerleşik hayata geçişinin evrimine ışık tutmaktadır.

Yerleşmeler, çeşitli bölgelerde bulunabilir. Bir yerleşme bölgesi, idari bir bölge, şehir, kasaba, köy gibi yerleşim birimlerinin yanı sıra coğrafi bölgeler şeklinde de olabilir. Ayrıca, yerleşme bölgeleri, ulaşım ve sanayi fonksiyon bölgesi, turistik faaliyet bölgesi, tarım faaliyet bölgesi, maden çıkarma bölgesi gibi farklı şekillerde de düşünülebilir (Kazel ve Bayartan, 2021, s. 145).

Yerleşim bölgeleri, çeşitli faktörlerin etkisiyle farklı fonksiyonlar kazanabilir. İdari bölgeler, yönetim ve hizmetlerin merkezlerini barındırabilirken, şehirler genellikle ticaret, ekonomi ve kültürel faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlardır. Kasabalar ve köyler ise daha çok tarım ve kırsal yaşamın hakim olduğu yerleşim birimleridir.

Yerleşim bölgeleri aynı zamanda belirli fonksiyonlara göre de sınıflandırılabilir. Ulaşım ve sanayi fonksiyon bölgesi, ulaşım ağlarının yoğun olduğu ve endüstriyel faaliyetlerin merkezileştiği alanları ifade eder. Turistik faaliyet bölgesi, turizmin yoğun olduğu ve turistik tesislerin bulunduğu bölgeleri kapsar. Tarım faaliyet bölgesi, tarımın yaygın olarak yapıldığı ve tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerin ön planda olduğu yerleri ifade eder. Maden çıkarma bölgesi ise, madencilik faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgeleri temsil etmektedir. Bu şekilde, yerleşim bölgeleri, farklı tiplerde ve fonksiyonlarda olabilir. İdari, coğrafi, ekonomik ve sosyal faktörler, yerleşmelerin şekillenmesinde etkilidir. Bu faktörlerin bir araya gelmesiyle farklı yerleşim tipleri ve bölgeleri ortaya çıkar, insanların yaşam tarzlarını, ekonomik faaliyetlerini ve sosyal ilişkilerini etkilemektedir (Özçağlar, 2019, s.92).

Yerleşme bölgeleri, ekonomik fonksiyonları içerdiği için gelişmiş olabilir (Doğanay ve Alım, 2016, s. 127). Evler, meskenler ve bu birimlerden oluşan şehirler, kasabalar ve köyler, insan yaşamının ve faaliyetlerinin merkezi noktalarıdır (Kazel ve Bayartan, 2021, s.145). Yerleşmeler, bu yaşam ve

faaliyetlerin en belirgin ve göze çarpan örnekleridir (Tanoğlu, 1966, s. 199). Yerleşmeler, farklı fonksiyonlara hizmet ederek çeşitli amaçlar için kullanılabilirler.

Yerleşmeler, ekonomik fonksiyonlarına bağlı olarak çeşitli isimlerle anılabilirler. Ticaret merkezleri, endüstri bölgeleri, tarım köyleri, turistik yerleşmeler gibi farklı adlandırmalar, yerleşmelerin özgün özelliklerini yansıtır. Ticaret merkezleri, ticari faaliyetlerin yoğun olduğu alanlardır, alışveriş merkezleri, pazarlar ve diğer ticari işletmeleri barındırır. Endüstri bölgeleri, fabrikaların, üretim tesislerinin ve diğer sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlardır. Tarım köyleri, tarım faaliyetlerinin yapıldığı, tarım arazilerinin bulunduğu yerleşimlerdir. Turistik yerleşmeler ise turizm endüstrisinin odak noktası olan tatil beldeleri ve turistik destinasyonları ifade eder (Tanoğlu, 1966, s.199).

Yerleşmelerin türü, sahip oldukları özelliklere göre belirlenir. Coğrafyacılar, nüfus ve yerleşme konularını incelerken nüfus kriterini ve yerleşmenin fonksiyonel özelliklerini dikkate alırlar. Nüfus çalışması yapılırken çalışmanın içeriğinde mutlaka yerleşme kavramı olmalıdır. Çünkü nüfus ve yerleşme birbirleri ile etkileşim içerisinde olan coğrafi kavramlardır. Yerleşmeler, birçok faktörün etkisiyle ortaya çıkar ve fonksiyonlarına göre kır, şehir ve kasaba yerleşmeleri olmak üzere üç ana gruba ayrılabilir (Doğanay, 1994, s. 20).

Yerleşmelerin fonksiyonları, kırsal ve şehrsel alanlar arasındaki farklılıkları da yansıtır. Kırsal yerleşmeler genellikle tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu alanlardır. Tarım, hayvancılık, ormancılık gibi sektörler, kırsal yerleşmelerin temel fonksiyonlarını oluşturur. Şehrsel yerleşmeler ise ticaret, sanayi, hizmet sektörü, kültürel etkinlikler, eğitim gibi çeşitli faaliyet alanlarının merkezi konumundadır. Şehirler, iş imkanları, alışveriş olanakları, sosyal ve kültürel etkinliklerin yoğunlaştığı bölgeler olarak ön plana çıkar (Uğur ve Aliağaoğlu, 2013, s. 4; Doğanay, 1994, s. 20).

Sonuç olarak, yerleşmelerin en önemli fonksiyonu insanları barındırmak olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlı güçlerin etkisiyle çeşitli işlevlere sahip olurlar. Yerleşmeler, kırsal ve şehrsel ayrımıyla farklılaşırken, çevresel, ekonomik ve sosyal faktörlerin etkisiyle şekillenir. Her bir yerleşme türü, kendine özgü fonksiyonları ve özellikleriyle toplumların yaşamını şekillendirir ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunur (Özçağlar, 2019, s. 87).

Yerleşmelerin temel fonksiyonu, insanların barınmasıdır. İnsanların yerleşmelerde yaşaması, yerleşmelerin varoluşunu ve önemini belirleyen en önemli faktördür. Yerleşmeler, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak, toplumsal ilişkileri geliştirmek, ekonomik faaliyetleri desteklemek ve kültürel etkileşimleri mümkün kılmak amacıyla kurulmuştur (Özçağlar, 2019, s. 87).

Fonksiyonel açıdan, yerleşmelerin sahip olduğu işlevler, kır ve şehir ayrımı üzerinde yoğunlaşmıştır. Kır yerleşmeleri genellikle tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerin ve kırsal yaşamın hakim olduğu yerlerdir. Tarım, hayvancılık ve diğer doğal kaynakların kullanımı bu yerleşmelerin temel fonksiyonları arasında yer almaktadır. Şehir yerleşmeleri ise ticaret, endüstri, hizmet sektörü, eğitim, kültür ve diğer karmaşık faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlardır.

3.1.1. Şehir Yerleşmeleri

Köy ve şehir arasındaki ayrım, çeşitli kriterlere dayanarak yapılmaktadır. Nüfus miktarı, idari fonksiyonlar, nüfusun faaliyet kollarına dağılımı, bina yoğunluğu ve arazi kullanımındaki farklılıklar gibi kriterler, köy ve şehir arasındaki farkları belirlemek için kullanılır (Özçağlar, 2015, s.138; Uğur ve Aliagaoglu, 2013, s. 2; Uzuneminoğlu, 1993, s. 245). Bu kriterler, yerleşmelerin niteliklerini ve yapılarını anlamak için önemlidir.

Nüfus miktarı, köy ve şehir arasındaki en belirgin farklardan biridir. Şehirler genellikle daha yoğun nüfusa sahiptir, çünkü birçok insanın burada yaşaması ve çalışması için daha fazla fırsat bulunur. Köyler ise genellikle daha küçük nüfusa sahip ve daha sakin bir yaşam tarzına sahiptir.

İdari fonksiyonlar da köy ve şehir arasındaki ayrımı belirlemede etkilidir. Şehirler, genellikle idari, ticari ve kültürel merkezler olarak daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Yönetim birimleri, ticaret merkezleri, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yoğunlaştığı alanlar şehirlerde daha belirgindir. Köyler ise daha çok tarıma dayalı faaliyetlerin öne çıktığı ve idari yapıların daha basit olduğu yerleşim birimleridir.

Nüfusun faaliyet kollarına dağılımı da köy ve şehir arasındaki ayrıma katkıda bulunur. Şehirler genellikle çeşitli sektörlerde çalışan insanları barındırırken, köylerde tarım ve hayvancılık gibi geleneksel faaliyetler ön plandadır. Bu da iş gücü dağılımında ve ekonomik yapılarda farklılıklara yol açar (Uğur ve Alişaoğlu, 2013, s.115).

Bina yoğunluğu ve arazi kullanımı da köy ve şehir arasındaki görsel farkları belirler. Şehirlerde genellikle daha yüksek bina yoğunluğu ve daha yoğun arazi kullanımı görülürken, köylerde daha düşük bina yoğunluğu ve daha geniş arazi kullanımı gözlemlenir. Bu durum, yerleşim birimlerinin fiziksel yapılarında ve çevresel etkileşimlerinde farklılıklar olduğunu gösterir (Özçaklar, 2015, s.139).

Nüfus miktarı kırsal ve kentsel yerleşmeler arasındaki ayrımı belirlemek için kullanılan bir ölçüttür. Ancak bu sınıflandırmada tek başına yeterli değildir. Ekonomik faaliyetlerin türü, işgücü dağılımı, tarımsal yoğunluk gibi faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. İnsanoğlunun ürünleri olan fiziki ve beşeri

yapılar, yerleşmelerdeki insanoğlunun aktif ve pasiflik tercihleri, bölgede var olan insan sayıları, hayat tercihleri, onları tanımaya ve diğer bölgeler ile kıyaslanmalarına imkân vermektedir. Şehir yerleşmeleri yapısal anlamda, kır yerleşmelerine göre daha karmaşık ama buna rağmen düzenli ve sürekli değişen, büyüyen bir yapıya sahiptirler (Özçağlar, 2015, s.139).

Kentler, diğer yerleşme türlerine kıyasla, nüfus, ekonomik faaliyetler, arazi kullanımı, kültürel, sosyal ve diğer nitelikler bakımından oldukça çeşitlilik gösterir. Bu çeşitlilik, kentin kurulduğu bölgeye bağlı olarak benzersiz bir görünüm sunar ve geçmişten bugüne kadar süregelen bir karaktere sahiptir.

Şehirlerdeki nüfus, diğer yerleşme türlerine göre daha yoğun olabilir. Kentler, çekim merkezleri olarak insanları cezbetme potansiyeline sahiptir ve bu da nüfusun büyüklüğünü etkilemektedir. Ayrıca şehirlerde ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği daha fazladır. Ticaret, sanayi, hizmet sektörü gibi farklı sektörlerde iş imkanları bulunur ve bu da çeşitli meslek gruplarının şehirlerde yerleşimini sağlamaktadır (Uğur ve Aliagaoglu, 2013, s.135).

3.1.2. Kırsal Yerleşmeler

Kırsal yerleşmeler, kentlerin aksine tarım faaliyetlerine dayanan, genellikle az nüfuslu ve kırsal alanlarda konumlanmış yerleşimlerdir (Yılmaz, 2019, s. 521). Türkiye’de kır ve kent ayrımında en yaygın kullanılan kriter nüfus miktarıdır ve sosyal bilimciler arasında kabul gören rakam genellikle 10.000 olarak kabul edilmektedir (Yılmaz, 2019, s. 521). Ancak konuyla ilgili oldukça geniş çaplı araştırmaları olan Özçağlar’da konu şu şekilde tanımlanmıştır. 5000’den az nüfuslu yerleşmeler köy, 5001-10000 arası yerleşmeler küçük kasabalar, 1001-20000 arası orta büyüklükte kasabalar ve 2001-30000 arası şehirleşme sürecindeki kasabalar olarak nitelenmiştir (2015, s. 137). Özçağlar bu açıklamaların devamında söz konusu sınırların şehir kasaba ve köy açısından

kesin olmadığını burada iddia edilenlerin aksi durumların da olduğunu örnekleri ile açıklamıştır.

Kırsal yerleşmeler, tarımsal üretim ve çiftçilik faaliyetlerine dayanır. Genellikle tarım alanlarına yakın bölgelerde bulunurlar ve geçim kaynakları tarıma dayalıdır. Tarım, hayvancılık, ormancılık gibi faaliyetler, kırsal toplumların ekonomik temelini oluşturur. Tarıma dayalı üretim, kırsal yerleşmelerin ana faaliyetlerinden biridir ve bu yerleşmelerde genellikle tarım arazileri ve köy evleri bulunur. Halk, tarımsal ürünlerin üretimini ve işlenmesini gerçekleştirerek geçimini sürdürür.

Kırsal yerleşmelerin nüfusu genellikle kentlere kıyasla daha düşüktür. Az nüfuslu olmaları, tarım faaliyetlerinin yoğunlaştığı bölgelerde daha sürdürülebilir bir yapı oluşturmalarını sağlar. Bu yerleşimlerde genellikle aileler ve küçük topluluklar yaşar. Nüfus yoğunluğu düşük olmasına rağmen, kırsal yerleşmelerde toplumsal bağlar güçlüdür ve komşuluk ilişkileri önemli bir yer tutar (Yılmaz, 2019, s. 521). Kırsal yerleşmelerde doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir tarımsal üretim önemli konulardır. Doğal kaynakların etkin kullanımı, tarım arazilerinin korunması, organik tarım uygulamaları gibi faktörler, kırsal yerleşmelerin sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere aktarılabilirliği açısından önemlidir.

Kırsal yerleşmeler, bölgenin coğrafi çevresine uygun bir şekilde konumlanır. Coğrafi özellikler, iklim, bitki örtüsü, su kaynakları gibi faktörler, kırsal yerleşmelerin şekillenmesinde belirleyici rol oynar. Dağlık bölgelerde yayla ve dağ köyleri, ovalarda tarım arazilerine yakın köyler, kıyı bölgelerinde balıkçı köyleri gibi farklı tiplerde kırsal yerleşmeler bulunabilir. Bu yerleşmeler, çevrenin doğal kaynaklarını kullanarak tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlamaktadır.

Kısaca kırsal yerleşmeler, yaşayanların büyük kısmının sanayi ve hizmet sektörleri dışında, ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık vb. faaliyetlerden geçimlerini sağladıkları, nüfusu 10.000'den az olan, nüfusun bir arada değil araziye gelişigüzel dağılmış olduğu ve belediye hizmetleri gibi organizasyonların henüz yeterince gelişmediği yerleşmelerdir (Yılmaz, 2019, s.521).

Kırsal yerleşmelerin türleri veya tarzları bulunmaktadır. Kırsal Yerleşme Tarzları, Ephemer (Geçici) Yerleşmeler, Temporer (Geçici) Yerleşmeler, Episodik (düzensiz geçici) Yerleşmeler, Periyodik (düzenli geçici) Yerleşmeler, Mevsimlik Yerleşmeler, Yarı yerleşik (Semi-sedanter) Yerleşmeler ve Sürekli Yerleşmeler olarak ayrılmışlardır (Denker, 1977, s.25). Bunun dışında farklı şekillerde de ayırmak mümkün olsa da bu çalışma için ayrıntıya gerek görülmemiştir.

Kırsal yerleşmelerde temel ekonomik fonksiyon tarım ve hayvancılık olurken, Türkiye kırlarının belki %90'ı geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır (Yılmaz, 2019 ,s. 532). Kırsal yerleşmelerin bir diğer ayırım fonksiyonu nüfus büyüklükleridir. Nüfus büyüklüklerine göre kırsal yerleşmeler üç gruba ayrılır. Bunlar kasabalar, köyler ve köy bağılısı yerleşim birimleridir (Yılmaz, 2019, s.521). Kır yerleşmeleri idari olarak Bucak, ilçe, köy ve mahalle gibi yönetim birimlerine ayrılabilir. Yerleşmelerin idari açıdan aldıkları isimler fonksiyonlarını da etkiler. Örneğin idari olarak il olan bir yerleşmede bazı fonksiyonlar çeşitlenir. İdari olarak köy konumunda bulunan bir yerleşme fonksiyon özellikleri ve nüfus büyüklüğü olarak değişime uğradığında kasabaya dönüştüğünde idari sistemde de belde ya da ilçe merkezi olmaya aday hale gelir. Yerleşmelerin idari fonksiyonları ile yerleşmelerin özellikleri birbirleri karşılıklı olarak etkilemektedir (Özçağlar, 2015, s.116). Bu çalışmaya konu olan kasaba yerleşmelerinin idari fonksiyonları ilçe merkezi şeklindedir.

Bir diğer kırsal yerleşme türü ise mahalle yerleşmeleridir. Genel olarak daha geniş geçim alanına sahip, biraz daha fazla insanın yaşadığı yerler köy, arazi

varlığı daha k t olan yerler ise, mahalle olmuştur. Mahalleler, geçim kaynaklarının, mevcut mekanlarda yaşıyanları besleyemez hale geldiğinde de yeni bir arayış sonrası ortaya çıkabilmiştir. Buna istinaden çoğunlukla köy yerleşmelerinden ayrılarak, yerleşme alanı oluşturmışlardır. Mahalle yerleşmelerinde de köy yerleşmelerinde olduğu gibi tarım ve hayvancılık esas faaliyetleri meydana getirmektedir (Bayar ve Karabacak, 2020,s.88).

Kırsal yerleşme türlerinden biriside köye ba lı yerleşmelerdir. Köy kriterlerini taşımayan, yapı olarak köy yerleşmelerinden daha ilkel yerleşme şekillerine köye ba lı yerleşme denmektedir. Köye ba lı yerleşmeler, mahalle, mezra, yayla, gözle, kışla, oba, kom, çiftlik, a ıl, dam, dalyan ve di erleridir. Bunlar aynı zamanda Türkiye’de kırsal alanda görülen dağınık yerleşme örnekleridir ( z a lar, 2019, s.95).

Kırsal yerleşmeler ile şehirler arasında geçiş özellikleri gösteren genel olarak kırsal yerleşmeler içinde yer alan kasabalar bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu nedenle ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

3.1.3. Kasaba Yerleşmeleri

Yukarıdaki bölümlerde kentsel ve kırsal yerleşme türlerinden bahsedilmiştir. Bu yerleşmeler incelenirken öncelikle kır ve kent yerleşmeleri için geçiş aşamasını temsil eden ve nüfus miktarı 20 000’in altında olan kasaba yerleşmelerinin incelenmesi gerekmektedir. Kentleşme ve kıra dönüş hareketleri mevcut yerleşmelerin daha da büyümeleri veya yerleşmelerin nüfuslarının artıp azalarak kır ya da kent haline gelmesi şeklinde meydana gelmektedir.

Kırsal yerleşmeden (köyden) kasabaya, kasabadan kente geçiş süreci aynı zamanda nüfusun sayı olarak artması yanında, nitelik bakımından homojen

yapıdan heterojen yapıya geçiş sürecini de içermektedir (Özür, 2016, s. 411). Nüfusun heterojen yapı kazanma süreci hem sayısal olarak artmasına ve hem de yerleşmedeki fonksiyonlardaki farklılaşmaya bağlıdır (Özçağlar, 2015, s.119). Kasaba yerleşmelerindeki fonksiyonlara bağlı olarak ticaret ve hizmet gibi faaliyetler başta olmak üzere faaliyetlerde canlanma (hareketlenme) olmakta fakat, söz konusu sektörlerdeki gelişme ya da azalma tek başına yerleşmenin kırsal kentsel ya da kasaba özelliği kazanmasına yetmemektedir (Uzuneminoğlu, 1993, ss. 245-271). Kasabalar idari, ticaret ve hizmet fonksiyonlarının gelişip gelişmemesine bağlı olarak homojen ve heterojen olan nüfus yapısı değişmekle beraber, nicelik ve nitelik bakımından nüfus belli bir büyüklüğe ulaşana kadar yerleşmede gerek fiziki bakımdan ve gerekse sosyal bakımdan köyle kent arası görünüm varlığını korumaktadır. Kasabaların belirlenmesinde bir çok kriter olasa da nüfus önemini korumaktadır. Kanunla önce 2000 sınırı varken 5215 Sayılı Kanun sonrasında bu rakam 5000'e yükseltilmiş ve bu miktar üstü nüfuslu yerleşmelerde belde teşkilatının kurulabilmesi mümkün olmuştur (Özçağlar, 2015, 136). Ancak yerleşme tüm yönleri ile tetkik edilirse hem bu nüfus kriterinin altında olup hem de fonksiyonel çeşitlenme gösteren yerler de bulunmaktadır. Bu durum kasaba kavramının sadece nüfus kriteri ile açıklanamayacağının bir göstergesidir.

Kırsal yerleşmelerin kente geçiş süreçlerinde ayrıca ,kentsel yerleşmelerin kırsala dönüş sürecinde yerleşmelerin idari ve ticari fonksiyonları etkili olmaktadır. Kente geçiş sürecinde kasaba yerleşmeleri çok önemli bir konumdadır. Kasaba yerleşmelerinde diğer kırsal yerleşmelere göre fonksiyonel olarak ticaret, imalat, ulaştırma, toplum hizmetleri gibi fonksiyonlar devreye girdiği için yerleşmenin alanı ve nüfusun miktarı gelişime uğramıştır. Buna ek olarak nüfus miktarı da artış göstermiştir. Kasabalar için eldeki en gerçekçi kriter de bu fonksiyonel çeşitlenme olmalıdır.

Kasaba yerleşmeleri kent ve kır yerleşmelerinin özelliklerinden yararlandığı ve bu özellikleri bünyesinde bulundurduğu aşıkardır. Kasaba yerleşmeleri kırsal

yerleşmelere nüfus miktarının fazlalığı, idari ve mülki yapıdan yönetsel fonksiyonlarını zenginleştirdikleri için, kır yerleşmesi olmaktan uzaklaşmışlardır. Buna karşın kasaba yerleşmeleri tam olarak kentleşmemiştir.

Kentsel yerleşmelerde yürütölen faaliyetler çeşitlidir. Ayrıca sosyal ve ekonomik ilişkilerin geliştiğı göröölür. Nüfus diğör yerleşme türüne göre fazla ve yoğunudur. Kentlerde köy ve kasabalara göre çok katlı binalar daha yoğunudur. Kasabalarda ise köylere göre çok katlı bina sayısı ve yoğunluğu fazladır. “Kasabaların, köy (kır) ile kent yerleşmeleri arasındaki rolü, köy ve şehir yerleşmelerinin oluşum ve gelişimleri hakkında çok önemli bilgiler içermektedir (Özür, 2016, s.410).” Kırsal yerleşmeden (köyden) kasabaya, kasabadan şehre geçiş süreci aynı zamanda nüfusun sayı olarak artması yanında, nitelik bakımından homojen yapıdan heterojen yapıya geçiş sürecini de içermektedir (Uzuneminoğlu, 1993, s.245). Bütün açıklama rağmen halihazırda kasaba yerleşmeleri incelenirken nüfus özellikleri ilk çerçeveyi çizmektedir.

Bu sayede 20.000’den az nüfuslu kasabalar için şehirleşmenin bir alt basamağı olarak kasabalaşma, söz konusu eşiğın üstünde nüfusa sahip yerleşmelerde de şehirleşme süreçleri üzerinde durulmuştur ki, kasabalaşma ve şehirleşme birlikte genel şehirleşmeyi meydana getirmektedir (Yücesahin vd. 2004, s.25).

Yücesahin’in ortalama bir aralık olarak verdiği rakamlar, Özçağlar’daki (2015) gibi güncellenebilir. Ancak bu durum bazı kasabaların gözden kaçmasına bazı şehir nitelikli ama az nüfuslu yerleşmelerin de kasabaymış gibi nitelenmesine neden olabilir. Belirtilen konular dikkate alınarak kasabaların kendilerine has özellikleri ayrıca incelenmelidir. Kasaba yerleşmelerinin kendine has özelliklerinin incelenmesinde genel görünüm açısından konutların özellikleri ve yerleşim tarzları ilk dikkat çekendir. Yerleşmelerde bulunan çeşitli özellikteki konutlar (evler, resmi ve özel hizmet binaları, iş yerleri ile sanayi tesislerine ait binalar) kırsal mekân üzerinde planlı veya plansız şekillerde (toplu, dağınık, yarı

dağınık) yer tutarak kırsal yerleşmeleri meydana getirirler (Özçağlar, 2009, s. 83). Kasabalar, kentlerden küçük yerleşmeler olup, yerleşim alanları kentlere göre daha dar alanlıdırlar. Kasabaların pek çoğunda yaşanan başlıca sorun kentlere benzer olarak plansız alan kullanımıyla ilgilidir. Plansız oluşmuş eski çekirdek yerleşim alanının korunması nedeniyle yeni eklentiler ne kadar düzenli olursa olsun genel görünüm bozulmaktadır.

Ekonomik faaliyetler açısından ele alındığında kasabalar hizmet sektöründe diğer kırsal yerleşmelerden daha gelişmiş olmasına rağmen kent yerleşmelerinin bir türü değildir. Çünkü kasaba yerleşmelerinde yaşayan insanların en önemli geçim kaynağı tarım olup dır. Çünkü ekonomik fonksiyonlar arasında en önemlisi tarımsal fonksiyondur. Oysa kent teriminin tanımlarından biri de ekonomik faaliyetlerin, büyük ölçüde tarım dışı fonksiyonlara dayandığı yerleşmelerdir şeklinde yapılan tanımdır (Doğanay, 1997, s.267). Kırsal yerleşmelerde iş fonksiyonlarında çeşitlenme yok denilecek kadar azdır. Çoğunlukla kırsal yerleşmelerde ekonomik aktivite ve gelir kaynağı üretim üzerinedir. Şehirlerde (kentlerde) ise iş fonksiyonları ve ekonomik faaliyetler kır yerleşmelerine göre çok fazladır (Uzuneminoğlu, 1993, s.252). Ohalde kasaba yerleşmelerinin tam olarak kır ya da şehir yerleşmesi olarak adlandırılması oldukça zordur.

Ülkemizde Türkiye’de bir kasabada çalışan nüfusun ilgilendikleri sektörlerle göre (primer sektör, sekonder sektör, tersiyer sektör), oransal dağılımı esas alınarak bu kasabalara üstlendikleri ekonomik fonksiyonlara göre adlar verilebilmektedir. Böylelikle kasabalardaki en etkin sektöre göre maden kasabası, tarım kasabası, balıkçı kasabası, hizmet kasabası, sanayi kasabası şeklinde adlandırılmaktadırlar. Aynı zamanda iki fonksiyonun da dengeli olarak etkin olduğu kasabaların adları ise ikili fonksiyonla belirtilebilmektedir. Oranların yakınlıkları %53 - %47, %55 - %45, %60 - %40 vb. şeklinde ise kasabaların adları hizmet-tarım kasabası, sanayi-hizmet kasabası, tarım hizmet kasabası vb. gibi ikili fonksiyonla olabilmektedir (Özçağlar, 2015, s. 137). Bu özellikleri ile beraber kasabalar hem

kır hem kent yerleşmelerinde yaşayan insanların en temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği fonksiyonlara sahip olan yerleşmelerdir.

Kasaba yerleşmeleri, şehir yerleşmelerine göre daha küçük ölçekli ve iş yeri çeşitliliği açısından sınırlı olan yerleşimlerdir. Bu yerleşmelerde genellikle bir çarşı bölgesi bulunur, bu bölge çeşitli işletmelerin yer aldığı bir ticaret merkezidir ve haftalık pazar yerleri aracılığıyla sınırlı bir alışveriş imkanı sunar. Eğitim kurumları genellikle orta öğretim düzeyine kadar olan sınırlı sayıda okulla sınırlıdır. Tarım kredi kooperatifleri, sağlık evleri, parti teşkilatları gibi kamu hizmet birimleri, demirciler, kaynakçılar, lastik tamircileri gibi tarımsal faaliyetlere destek sağlayan iş yerleri bulunur.

Nüfusu yaklaşık 20.000'e kadar olan yerleşmelerde, kamu hizmetleri işlevsel bir yapıda olup daha çok yerel ihtiyaçlara yönelik perakende ticaret yapılmaktadır. Bu tür yerleşmelerde, genellikle yerleşmenin ortasında ayrı bir çarşı bölgesi bulunur ve haftanın belirli bir günü kurulan pazarlar, daha çok kırsal kesime hitap eder. Ayrıca, atölye tipi endüstri ve küçük sanayi siteleri ile birlikte bir veya iki banka şubesi (çoğunlukla kamu bankaları) bulunur. Sağlık açısından, sürekli hizmet veren sağlık ocakları veya sınırlı imkanlara sahip hastaneler (ayakta tedavi) görülmektedir. Eğitim açısından, bölgede yatılı bölge okulları, liseler ve meslek yüksekokulları gibi eğitim kurumları yer alır. Kasaba yerleşmelerinde sosyal açıdan yöresel festivaller, panayırılar gibi etkinlikler düzenlenir. Kasabalarda yaşayan kırsal kesim insanların kentlere ulaşım bağlantısını sağlayan kasaba terminalleri, bu yerleşmelerin önemli unsurları arasındadır (Özçağlar, 2015, s.136). Kısacası, kasaba yerleşmeleri, görece küçük ve çeşitlilik açısından sınırlı olan iş yerlerini içeren bir çarşı bölgesi ve haftalık pazar yerlerine sahip olan yerleşimlerdir. Kamu hizmetleri, yerel ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak işlev gösterirken, eğitim ve sağlık alanlarında sınırlı imkanlar sunar. Kasaba yerleşmeleri, sosyal etkinliklere ev sahipliği yapar ve kırsal kesim insanların kentlere ulaşımını sağlayan önemli terminalleri bünyesinde barındırır.

Nüfus yerleşmelerin türlerinin tanımlanmasında her zaman başat rol oynamıştır. Bir yerleşmenin kent , kır ya da kasaba yerleşmesi olabilmesi için ele alınan birçok kriter vardır. Sadece nüfus miktarının kriter olarak alınması doğru değildir. Kasaba sözcüğü coğrafi bir kavramdır. Bir kasaba yerleşmesinin nüfus miktarı, fonksiyonel özellik ve yapısal anlamda hangi nüfus miktarından itibaren bir kent olma durumuna doğru ilerlediğini anlamak, onun sınırını çizmek zor ve görecelidir. Bu nedenle bir nüfus miktarı belirlemek için yanında başka kriterlerin eşlik etmesi gerekir.

3.2. Nüfus Coğrafyası

Birçok bilimin araştırma konularından olan nüfus, bu özelliği ile multidisipliner bir özellik göstermektedir. İnsanlığın varoluşundan itibaren nüfus kavramı hep var olmuştur buna müteakiben nüfus coğrafyası da nüfus kavramı ile beraber gelişmiştir. (Akbulak, 2010, s. 579). Nüfus durağanlık, artış ya da azalış gösteren karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu özelliği ile çoğu bilimin araştırma konularından olmuştur. Bu bilimlerden birisi de coğrafyadır. Nüfus kavramı beşeri ve ekonomik coğrafyanın çalışma konularında geniş ve anlamlı bir yer tutmaktadır. Demografi bilimi ise çalışma konusunun merkezine nüfusu almaktadır nüfus coğrafyası ile yakın çalışmaktadır.

Demografi, nüfusun yukarıdaki özelliklerini ve ortaya çıkan olayları kantitatif ve istatistik metotlarıyla ortaya koyan bir disiplindir (Özçağlar, 2019, s.107). Bu bilimin coğrafyanın bütün kollarıyla ve özellikle beşeri coğrafya ile yakın ilişkisi söz konusudur. Nüfus, demografi ve nüfus coğrafyasının ortak konularındandır bu iki alan birbirine çok benzemektedir fakat bu iki alanı birbirinden ayıran birtakım özellikler vardır. Demografi biliminin kökeni ölüm ve doğum istatistiklerine dayanarak, temelinde nüfusu istatistiksel alanda incelerken, nüfus coğrafyası ise mekân ile nüfusu bir bütün olarak ele alarak, ve nüfusun özelliklerinin mekanla karşılıklı etkileşimlerini ele almaktadır. Coğrafyacılar için iki disiplinin arasındaki en

önemli farkın demografinin temelini zamanın, nüfus coğrafyasının ise temelini ise mekânın oluşturmasıdır (Özgür, 2016, s. 5-6).

Nüfus konusu coğrafyanın temel inceleme konularından biridir. Nüfusun miktarı, nitelikleri ve yoğunluğu coğrafya biliminin hemen her alanında yer almaktadır. Nüfus kavramı coğrafi bir bakış açısı altında mekânla karşılıklı ilişki, dağılışı ve nedensellik çerçevesinde ele alınmaktadır (Gritzner, 2009, s. 22). Nüfus olgusunun bilimlerce önemli bir konu olmasının ve araştırılmasının altında nüfusun gelişmişliğe ve çevreye artı veya eksi yönündeki etkileridir. Değişken bir yapı içeren nüfus, yerleşmelerin gelişimlerini etkileyen faktörlerden biridir. Bütün açıklamalardan sonra nüfus coğrafyasını tanımlamak gerekirse sınırları belirli alanlarda yaşayan nüfusun dağılışı, hareketlerini, gelişimini, yoğunluğunu, sosyo-ekonomik özelliklerini araştırıp inceleyen ve sonuçlarını bir sentez halinde ortaya koyan beşerî coğrafya alt dalına nüfus coğrafyası denir (Özçağlar, 2019, s.107; Özgür, 2000, s. 7; Temurçin, 2013, s. 266). Bu yönüyle nüfusun çok çeşitli özellikleri olduğu açıktır. Dünyada nüfus konusu 20. yüzyıla kadar sadece nüfusun sayısı/miktarı ile ilgili iken bundan sonra özellikle nüfusun özellikleri, hareket yani göçler, nüfustaki değişimler önemli hale gelmiştir (Akbaş, 2016, s. 2).

Nüfus coğrafyasının çalışmalarında en büyük yardımcısı haritalardır. Haritalar ne kadar doğru kullanılırsa, coğrafya o kadar iyi anlaşılır, diğer coğrafya alt dallarında olduğu gibi nüfus coğrafyası alanında nüfus coğrafi bir bakış açısıyla açıklanırken çeşitli yardımcı kaynaklar ve haritalar tarafından desteklenmektedir. Dağılışı konusu haritlama olmadan zor anlaşılır kimi zaman nüfus gelişimi kimi zaman alanda dağılışı özellikleri haritlar aracılığıyla gösterilir. Bunun dışında istatistik işlemler, tablo ve grafikler nüfus özellikleri gösterimi için son derece önemlidir.

3.2.1. Nüfus Özellikleri

Başlıca nüfus özellikleri nüfus miktarı, yoğunluğu, dağılışı, yaş yapısı, cinsiyet yapısı, eğitim durumu, ekonomik faaliyet kollarına dağılışı, çalışma durumu gibi başlıklar altında toplanabilir.

3.2.1.1. Nüfus Büyüklüğü ve Gelişimi

Nüfus büyüklüğü, belirli bir coğrafi alanda, belirli bir zaman dilimindeki toplam kişi sayısını ifade eder. Bir bölgedeki nüfusun büyüklüğü aynı zamanda o bölgedeki artış, dağılışı ve yoğunluk özelliklerini de etkilemektedir. (Özgür, 2016, s.1-26). Nüfus büyüklüğü nüfus yapısını belirlemek için önemli bir ölçüt olarak kullanılmaktadır. Nüfusun büyüklüğü doğrudan yerleşmenin özelliklerini etkilemektedir (Özçağlar, 2019, s.110; Sertkaya Doğan, 2010, s. 298; Doğanay ve Alım, 2016, s.173; Tandoğan, 1994, s.6).

İlk çağlardan itibaren devletler, bazen vergi toplamak bazen de askeri gayelerle nüfus miktarlarının ne kadar olduğunu bilme gereği hissetmiş ve nüfus sayımı yapmaya çalışmışlardır. Nüfus sürekli değişen gelişen bir yapıya sahip olduğu için bu yapının miktarıda çok önemli olmakla beraber, sosyal bilimler için nüfus konusu incelenirken verilerin elde edilebilir güvenilir ve gerçekçi olması gereklidir. Bu bilgiler ışığında istatistiksel veri sağlayan kurumların önemi anlaşılmaktadır (Özçağlar, 2019, s.108).

Nüfus büyüklüğünün önemli bir boyutu da nüfus değişimleridir. Nüfus sürekli değişmekte ve gelişmekte olan bir olgudur. Bu olguyu açıklamak gerekirse nüfusun belirli bir alanda ve belirli dönemlerde sürekli azalması, artması veya aynı kalmasına nüfus değişimi denilmektedir. Günümüzde elektronik ortam sayesinde tutulan nüfus kayıtları nüfusun çeşitli özelliklerine istenilen zamanda ulaşılabilirken, bazı gelişmemiş ülkelerde ise nüfus ile ilgili tüm verilere halen sadece nüfus sayımları ile

elde edilmektedir. Nüfus sayımları 2 yöntem şeklinde yapılmaktadır bunlar “de facto” ve “de jure” yöntemleridir. De facto yöntemine göre kişi sayım günü nerede ise oranın nüfusuna kayıt edilirken de jure yönteminde ise kişinin daimi ikametgâhı esas alınmaktadır (Özgür, 2000, s.5). Türkiye’deki nüfus sayımlarında genellikle de-jure sayım türünün kurallarına göre sayım yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye’de modern ve düzenli nüfus sayımları 1927 yılında gerçekleşmiştir başlamıştır. Türkiye’de ilk düzenli sayım olan 1927'deki ilk sayımın ardından 1935 yılından başlayarak 1990 yılına kadar yasa gereği her 5 yılda bir düzenli sayımlar yapılmaya devam etmiştir. Bu nüfus sayımlarının sonuncusu ise 2000 yılında yapılmıştır, Kasım 2002 sonu itibariyle ise MERNİS veri tabanı kurulmuş ve sistemin online olarak çalışması sağlanmıştır. Mernis Projesi sayesinde nüfus ile ilgili veriler elektronik ortamda tutulmaktadır ayrıca nüfus ile ilgili bilgilere zaman kaybı yaşanmadan anında ulaşılabilir. Nüfusu nüfus yapan birtakım nitelikler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları yaş yapısı, cinsiyet, ekonomik, faal nüfus ,eğitim, medeni haldir (Saygılı, 2014).

Türkiye'de nüfus büyüklüğü, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan resmi nüfus sayımlarına dayanarak belirlenir. TÜİK, Türkiye'nin nüfusunu ve demografik özelliklerini düzenli olarak takip eder ve bu verileri yayımlar. TÜİK ayrıca doğum ve ölüm kayıtları, göç verileri, nüfus projeksiyonları ve diğer istatistiksel yöntemleri de kullanarak nüfus büyüklüğünü tahmin eder. Doğum ve ölüm kayıtları, nüfus artış hızı ve doğurganlık oranları gibi demografik göstergeleri belirlemek için kullanılır. Göç verileri ise iç göç ve dış göç hareketlerini analiz ederek nüfusun bölgesel dağılımını etkiler.

TÜİK, nüfus büyüklüğünü belirlemek için çeşitli veri kaynaklarına başvurur. En önemli veri kaynağı nüfus sayımlarıdır. Türkiye'de genellikle on yılda bir gerçekleştirilen nüfus sayımları, nüfusun demografik bileşimini, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, işgücü durumu gibi faktörleri ayrıntılı bir şekilde inceleyerek nüfus büyüklüğünü belirler. TÜİK tarafından Türkiye'nin nüfus büyüklüğü her yıl

güncellenir. 2022 yılı verilerine göre Türkiye'nin toplam nüfusu 85 milyon 279 bin 553 kişidir. Bu nüfus, il ve ilçeler bazında, yaş gruplarına ve demografik özelliklere göre ayrıntılı istatistiklerle sunulur (TÜİK, 2022).

Nüfus büyüklüğü verileri, Türkiye'de kalkınma planları, ekonomik politikalar, sosyal hizmetlerin planlanması ve kaynak tahsisi gibi birçok alanda önemli bir rol oynar. Bu veriler, nüfusun sosyoekonomik özelliklerini anlamak, bölgesel eşitsizlikleri belirlemek ve toplumun ihtiyaçlarına yönelik stratejiler geliştirmek için kullanılır.

3.2.1.2. Nüfus Yoğunluğu

İnsanların belirli alanlarda bulunan sosyal ve ekonomik zenginlikler ile temel kaynakları kullanma ihtiyacında ve çabasında olmaları sonucu belirli alanlarda toplanma meydana gelmiştir. Bu toplanmanın yeryüzüne olan etkisinin ölçülmesi konusunda ise en önemli ölçütlerden birisi nüfus yoğunluğunun belirlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özgür, 2000, s. 87). Nüfus yoğunluğu kabaca nüfus miktarının birim alana bölünmesiyle bulunur. Ancak ihtiyaca göre aritmetik yoğunluk, tarımsal yoğunluk, fizyolojik yoğunluk ve gerçek yoğunluk gibi türler de belirlenmiştir (Özçağlar, 2019, s.113; Tümertekin ve Özgüç, 2015, s. 321). Nüfusun bir alanda gösterdiği yoğunluk durumu genel olarak dağılış konusu ile ilişkili olup nüfus coğrafyacılarının önde gelen konuları arasındadır.

3.2.1.3. Nüfusun Yaş Yapısı

Bir yerde belirlenmiş nüfusun farklı yaşlardan oluşması durumudur. Yaş yapısı belli bazı özellikler göstermekte ve bu yolla o yer hakkında bilgiler vermektedir. Bir ülkenin üreten, tüketen, yöneten, yenilik yapan, strateji geliştiren, güvenlik sağlayan ve medeniyet kuran barışı sürdüren yapıda olması için gerekli olan yapılardan birisi de yaş yapısıdır. Özellikle genç yaş yapısında yoğunluk bulunan ülkelerde bu kavramlar fazlasıyla mevcuttur. Ülkelerin başta ekonomik kalkınma olmak üzere çoğu yapısının işleyişi yaş yapısı ile doğrudan ilişkilidir.

Nüfusun yaş yapısı, genellikle beş ana yaş grubunda incelenir. 0-14 yaş arası çocuklar, 15-24 yaş arası gençler, 25-64 yaş arası yetişkinler, 65 yaş ve üzeri yaşlılar olarak adlandırılır. Bu yaş grupları, nüfusun demografik yapısını ve yaş dağılımını analiz etmek için kullanılır (Avcı, 2014, s. 299).

Türkiye'de son yıllarda yaş yapısında bazı değişiklikler yaşanmaktadır. Genel olarak, genç nüfus oranının azalması ve yaşlı nüfusun artması gözlemlenmektedir. Bu durum, doğurganlık oranlarının düşmesi ve yaşam beklentisinin yükselmesi gibi faktörlere bağlanabilir. Aynı zamanda yaşlı nüfusun dağılışında da bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır (Avcı, 2014, s.307).

Çocuk Nüfusu (0-14 yaş): Türkiye'nin nüfusunun bir bölümünü çocuklar oluşturur. 0-14 yaş grubundaki çocuk nüfusu, genellikle eğitim sisteminin önemli bir parçasıdır. Çocuk nüfusu, nüfus projeksiyonları, doğum oranları ve aile yapısı gibi faktörlere bağlı olarak değişebilir. Genç Nüfus (15-24 yaş): 15-24 arası yaş grubu, gençlerin eğitim, işgücüne katılım ve toplumsal rollerinin geliştiği bir dönemi kapsar. Genç nüfus, işgücü piyasasının büyümesi ve ekonomik kalkınmanın sürdürülmesi için önemlidir. Eğitim seviyeleri, istihdam oranları ve gençlerin ekonomiye katkısı gibi faktörler genç nüfusu etkileyebilir. Yetişkin Nüfus (25-64 yaş): Bu 25-64 yaş grubu olarak, üretim gücü ve ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu dönemi kapsar. Yetişkin nüfus, işgücü piyasasında faaliyet gösteren, eğitilmiş bireylerin çoğunluğunu oluşturur. Bu yaş grubundaki nüfusun meslek dağılımı, işgücüne katılım oranları, gelir düzeyleri ve yaşam tarzları gibi faktörler, ekonomik ve sosyal yapıyı etkiler.

Yaşlı Nüfus 65 yaş ve üzeri olan nüfusu kapsamaktadır. Türkiye'de yaşlı nüfusun oranı zaman içinde artmaktadır. İlerleyen tıbbi ve sağlık hizmetleri, yaşam beklentisinin yükselmesi ve doğum oranlarının azalması gibi faktörler yaşlı nüfusu etkiler. Yaşlı nüfus, sağlık hizmetlerine erişim, sosyal güvenlik ve bakım ihtiyaçları

gibi konularda dikkate alınması gereken önemli bir grup olarak kabul edilir (Sazak, 2004, s.187).

Coğrafyada yaş yapısının mekanla ilişkisine de bakılmaktadır. İnsanların belli bir mekanda yaş grupları ile sergilediği etkileşim önemlidir. Nüfusla ilgili yapılacak herhangi bir planlama çalışmasında yaş yapısının miktarının ve değişkenlerinin bilinmesinin önemi ortadadır. Nüfusun gelişime ve değişime açık olması yaş grupları için de geçerlidir. Hızla gelişim ve değişim içinde olan yaş yapısı, toplumun bugün ve geleceğe ait ölüm veya göç olaylarının tahmini hakkında çıkarım yapma imkanı vermektedir (Özgür, 2000, s. 104). Bir ülkedeki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına ulaşıldıktan sonra o ülkenin gelişmişlik düzeyi anlaşılabilmektedir.

3.2.1.4. Nüfusun Cinsiyet Yapısı

Bir diğer nüfus özelliği ise cinsiyet yapısıdır. Yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan nüfusun niteliksel verileri o kıta, ülke ya da bölge hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu önemli bilgilerin başında ise o bölge ya da ülkenin sosyal kimliğinin ortaya konulması, dolayısı ile de beşeri ve ekonomik yapısının belirlenerek ülkeler ve bölgeler arasındaki çeşitli farklılıkları ortaya konulması gelmektedir (Başbüyük, 2011, s. 69). Bir bölgedeki yahut ülkedeki nüfusun cinsiyet yapısı bize o bölgedeki ülkedeki kadın-erkek oranının bilinmesini sağlamaktadır. Bu oranlara ulaşabilmek için çeşitli bilimsel analizler yapılmaktadır. Bu analizlerden en yaygın olanda kadın erkek sayılarının mekânsal dağılımıdır.

Nüfusun cinsiyet yapısındaki unsurlardan birisi de denge faktörüdür. Genel olarak, “Tüm yaş grupları göz önüne alındığında, dünya ortalamasının hemen hemen dengede olduğu (Tümertekin ve Özgüç, 2015, s. 272)” ifade edilmiştir. Kadın erkek oranı dengede olan ülkeler gelişmiş olarak nitelebilir. Fakat bazı nedenlerden dolayı cinsiyet yapısındaki denge bozulabilmektedir. faktörü etkilenmektedir. Bu dengesizliğin başlıca nedenlerinden biri savaşlardır. Savaşlara kadınlardan çok

erkekler katıldığı için savaş olan yerlerde kadın oranı yükselir. Diğer faktör göçlerdir. Genellikle göçe erkekler daha fazla katıldığı için göç veren yerlerde kadın fazlalığı olurken, göç alan yerlerde ise erkek fazlalığı söz konusu olur. olduğu söylenebilirken, Bu durumda yerleşme türlerine göre de cinsiyet yapısında değişim ortaya çıkar. Örneğin, kırsal ve şehirlerde birbirinden farklı durumlar görülebilir. Gelişmekte olan ülke ya da bölgelerde iş imkânı için erkekler şehirlere göç ederken, kadınlar tarımda çalışmaya devam etmektedir (Tümtürtekin ve Özgüç, 2015, s. 272). Bu koşullar altında köylerde kadın oranı yüksek iken göç alan şehirlerde erkek oranının yüksek olması beklenir.

3.2.1.5. Nüfusun Eğitim Durumu

Nüfusun önemli özelliklerinden birisi de eğitim düzeyidir. Devletler, nüfus politikalarını oluştururken ve düzenlerken mevcut eğitimin durumuna, düzeyine ve gelişimine önem vermektedirler. Mevcut nüfusun eğitim ve öğretim seviyesine göre planlama yapılmaktadır. Eğitim kişinin bilişsel, duyuşsal, bedensel ve sosyal yönlerden bilgi, beceri ve tutumlarını yapılandırması için düzenlenen öğretme-öğrenme sürecidir. Nüfusun eğitim durumu ülkelerin nüfus politikalarının belirlenmesinde etkilidir. Erkeklerin eğitim hizmetinden daha fazla yararlandırılması, kapalı toplumlara has özelliklerdendir. Özellikle kırsal alanlarda var olan geleneksel düşünce tarzı, eğitim alanında dahi, henüz tamamıyla yok edilememiştir (Sertkaya Doğan, 2010, s.296). Ayrıca yüksek öğrenim için il dışına gönderilememe nedeniyle pek çok kadının da eğitimi yarıda kalmıştır. Ülkeler, mevcut nüfus politikalarının başarılı olması ve eğitim sürecinin hedeflerine ulaşabilmesi için vatandaşları zorunlu bir eğitimden geçirmek zorundadırlar. Ülkelerde zorunlu eğitimin görülme sebebi, , her ülkenin mevcut nüfus planlamalarına göre kendi eğitim sistemlerini kontrol edebilmeleridir. Ülkemizde zorunlu eğitim 4 yıl ilköğretim, 4yıl ortaokul,4 yıl da lise olmak şartıyla 4+4+4 şeklinde sürdürölmektedir. Eğitimin düzey durumu ülkelerin sadece nüfus politikalarına etki etmez. Ülkelerde var olan eğitilmiş insan sayısı arttıkça uygulanan nüfus politikalarının başarı oranında artış görönmektedir. Toplamların gelişmesi, günümüz ihtiyaçlarına yönelik ilerleyişi ancak eğitilmiş insanların varlığı ve de çokluğu ile mümkün olacaktır (Drucker, 1992, s. 250).

Coğrafya için nüfusun eğitim düzeyi, bitirdiği okul düzeyi ve türü konuları ile açıklanır. Bu bilgilerin dağılımları yapılarak nüfus özellikleri açıklanmaya çalışılır.

3.2.1.6. Nüfusun Medeni Durumu

Nüfusun özelliklerinden birisi de medeni durumdur. Medeni durum ülkelerin nüfus politikalarının belirlenmesinde önemli bir sosyal kıstastır. Evlenmeme, boşanma ve çocuk sahibi gibi medeni durum hallerini ilgilendiren olaylar bu konuda belirleyici faktörlerdendir (Sertkaya Doğan, 2010, s.296). Ülkelerin medeni durum yapısı farklılık göstermektedir. Örneğin, bir ülkede evli vatandaş sayısı, , bekar sayısından çok daha fazlayken bir başka ülkede bu miktar ve oranlar değişebilmektedir. Bu değişimlerin temelinde kültürel özellikler ve gelişmişlik durumu her ülkenin nüfus politikalarının farklılık göstermesi bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak ülkemizde hükümet tarafından benimsenen politikalardan birisi olan ; her evli çiftte üç çocuk tavsiyesi verilmektedir.

3.2.1.7. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Durumu

Nüfusu coğrafi açıdan incelerken, farklı konuda araştırılması yapılmaktadır. Bunlardan bir tanesi de ekonomik özelliğidir. Nüfusun ekonomik özelliklerinin ortaya konulması toplumun ve bu toplumun yaşadığı alanın pek çok özelliği hakkında bize bilgi vermektedir. Ekonomik yapı çeşitli konular tarafından etkilenmektedir. Bunları yaparken ise mutlaka bir neden- sonuç ilişkisine dayandığı görülmektedir (Özgür, 2000). Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinde faal nüfus etkisi oldukça fazladır. Faal nüfusun yaş dağılımı önemli bir unsurdur. Gelişmemiş ülkelerde niteliksiz ve eğitimsiz çalışan sayısı fazladır, bunların çoğu çocuklardan oluşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise bu yaş aralığı ve eğitim düzeyi artmaktadır. Çalışma çağındaki nüfusu, çalışma hayatının normal yaş sınırlarında bulunan bazı ülkelerde 15-64, bazı ülkelerde ise 12-64 yaş arasını kapsayan nüfus olarak tanımlayabiliriz (Özgür, 2000, s. 110) . 0-14 yaş arası genç nüfus diyebileceğimiz

nüfus geleceğin çalışan nüfusu olarak görülebilir. Buradaki gelecek kavramı önemlidir. Genç nüfusu artan bir ülke üreten ve büyüyen bir ülke olurken, yaşlı nüfus bağımlı nüfus olduğu için kaynakları tüketerek gelişmeye yarar sağlamaktan ziyade büyümeyi olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle ülkelerin gelişmesinde ve büyümesinde nüfusun çalışma potansiyelinin rolü ve ekonomik faktörler oldukça büyük önem taşımaktadır.

Nüfusun çalışan kısmının ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi vermektedir. Birincil ekonomik faaliyetlerde çalışanların sayısı fazla ise bu durumda gelişmemiş ya da az gelişmiş, birincil, ikincil ve üçüncül ekonomik faaliyetlerin kısmen belli oranlarda görüldüğü ülkelerde gelişmekte olan bir yapı olduğu düşünülür. Özellikle ikincil ve üçüncül ekonomik faaliyet kollarında çalışanların oranı fazla ise bu bir gelişmişlik ölçütü olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye’de TÜİK verilerine göre sosyo-ekonomik düzeylerine göre 4 gruba ayrılmıştır. Bu gruplama yapılırken kullanılan parametreler negatif Örneğin Yaşlı Nüfus ve pozitif Örneğin Yüksek Öğrenim etkilerine göre belirlenmiş ve her bölge için ağırlıklandırılmıştır. Etken parametreler ise şu şekilde belirlenmiştir. Etkin yaş grubu, arsa emlak değeri, konut kira ve satış değerleri, eğitim seviyesi, hane büyüklüğü, işyeri sayısı, ATM-Banka sayıları, harcama alışkanlığı dağılım oranları ve yaşlı nüfus oranı.

3.2.1.8. Nüfus Dağılışı

Nüfusun önemli özelliklerinden birisi de dağılışı faktörüdür. Dağılışı ve yoğunluk kavramları, coğrafyanın kendisi ve tüm alt dalları için önemlidir. Nüfusun mekânsal dağılımlarının betimlenmesi ve analiz edilmesi, nüfus coğrafyasının önemli bir bakış açısını oluşturur. Nüfusun niteliklerinin nerede ve neden orada olduğu soruları nüfus coğrafyasının odağında yer almaktadır. Nüfus dağılışı ve nüfus yoğunluğu, insanların

yeryüzündeki alanlarda çevresel faktörler tarafından olumsuz şekilde uyarılmaları ya da daha başka alanlarda çekici faktörlerin bulunması sebebiyle sürekli hareket halinde olmaları sonucu ortaya çıkmıştır (Koday ve Erhan, 2010, s. 222). Her bilimin prensibi bulunmaktadır. Coğrafya biliminin en önemli prensiplerinden birisi de dağılış prensibidir. Bu prensip coğrafya bilimine hastır. İnsanoğlu yeryüzünde eşit şekilde yayılım göstermemiştir. Bu eşit olmayan yayılımın altında yaşama elverişli mekan arayışı yatmaktadır. Dolayısıyla insanlar dünyanın her yerinde eşit olarak dağılım göstermezler (Yakar, 2012, s. 61). Bu dağılımı oluşturan nedenler bulunmaktadır. Bunlar doğal ve beşeri nedenlerdir.

Fiziki nedenler iklim, yerşekilleri, yoğun birtki örtüsü, çöl, buzul, bataklık ve kayalık gibi alanlar yerleşme için elverişsiz olduğundan nüfus dağılışını da etkilemektedir. alanları, den bahsedecek olursak, Türkiye'deki nüfus dağılımının, kışları çok soğuk olan ve yazları çok sıcak ve kurak olmayan bölgelerde daha fazla olduğu görölmektedir. Akdeniz, Ege ve Marmara bölgeleri bu koşullara uygun olduğu için buralarda nüfus artmıştır. Türkiye'nin nüfus dağılımına bakıldığında, batıdan doğuya doğru nüfusun azaldığı görölür. Bunun temel nedenleri karasallık, yerşekilleri ve yükseltiye bağılı olarak iklim şartlarının değışmesi olarak sayılabilir.

İnsanların fonksiyonlarının yoğun olarak gerçekleştirildiğı yerler, beşeri nedenlerle etkilenir. Beşeri nedenler genellikle daha gelişmiş yerleşmelerin göç için çekici nitelik taşıması, çeşitli ekonomik faaliyetlere imkan veren koşulların oluşmuş olması idari gerekçeler gibi sayılabilir. Sanayi, tarım, enerji kaynakları, ulaşım ve turizm, insan kaynaklı nedenlere örnektir. Sanayi faktörü, nüfusun dağılışı ve gelişiminde önemli bir rol oynayan beşeri fonksiyonlardan biridir. Dünya çapında, sanayinin geliştiğı yerlerde nüfus miktarı daha yüksektir. Sanayi ve ticaret, büyük yerleşim yerlerinde ortaya çıkan ve büyük yerleşmelerin (kent-şehir) özelliğı olan kişisel ve toplumsal ilişkilerin yayılma alanını genişletmektedir. Kentleşme, belirli bir süre boyunca kent olarak kabul edilen yerleşim yerlerinde nüfus artışıyla birlikte meydana gelen ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelen değışiklikleri tanımlayan bir süreçtir.

Sanayi ve iş gücü fonksiyonlarının artışı ve dağılışı, insanoğlunun hayatında önemli değişiklikler oluşturmuştur. Bu değişimin ilk örneği, madencilik gibi sektörlerin belirli bölgelerde yüzlerce işçinin çalışmasını gerektiren büyük ölçekli tesislerin kurulmasını gerektirmesiyle ortaya çıkmıştır (Opie, 2006, s.10). Ülkemizde sanayinin çoğu Marmara Bölgesi'ndedir. Gebze, Kocaeli'nin bir ilçesi ve Türkiye'nin en büyük sanayi bölgesidir. Marmara bölgesinde sanayi, İstanbul dışında İzmit, Bursa, Sakarya ve Tekirdağ'da gelişmiştir. Sanayinin geliştiği ikinci bölge, Ege Bölgesi'dir. İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bursa, Adana ve İzmir gibi yerlerde nüfusun daha fazla olması, daha iyi yaşam ve çalışma şartlarının olduğu yerlerdir. Bununla birlikte, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde nüfus daha düşüktür. Bunun nedeni, sanayileşmenin yoğun olmaması nedeniyle iş fırsatlarının azalmasıdır.

Madenler ve enerji kaynakları, nüfusun dağılışı ve gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Enerji, insan yaşamının ve üretim sürecinin sürdürülebilmesi için hayati önem taşımaktadır. 1980 sonrasında, Türkiye'nin nüfusu ve sanayileşmesi nedeniyle enerji talebi artmaya başlamıştır. Bu dönemde nüfus politikalarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle tarım sektörü önemini kaybetmiştir. Bununla birlikte, ihracata yönelik politikaların uygulanması, sanayi sektörünün büyümesine ve enerjiye olan ihtiyacı artırmasına katkıda bulunmuştur. Maden ve enerji kaynaklarının yoğun olduğu bölgelerde, bu kaynakların olmadığı diğer bölgelere göre nüfus daha fazladır. Çünkü bu bölgelerde yaşam koşullarına katkıda bulunacak daha geniş iş seçenekleri vardır. Ülkemizin enerji kaynakları ve maden yatakları açısından zengin olduğundan, Zonguldak, Soma ve Elbistan gibi bölgelerde nüfusun yoğun olmasının nedeni de yeraltı kaynaklarının bolluğudur.

Ulaşım, nüfusun dağılışı ve büyümesi üzerinde önemli bir etkiye sahip beşeri faktörlerden biridir. Nüfus artışında en önemli faktörlerden biri ulaşımdır. Kentlerin sosyal, mali ve fiziksel gelişmeleri, ulaşım olanaklarından büyük ölçüde etkilenmektedir. Mekan arayışında, yerleşmenin hizmet için erişilebilir olması çok

önemlidir. Ulaşım ağları, niteliksel yerleşmelerin büyümesini yönlendirir (Akbulut, 2016, ss. 337-355). Özellikle yerleşim alanlarının karayolları ve ana ulaşım bağlantıları üzerinde ve erişilebilirliğin yüksek olduğu yerlerde toplandığı görülmektedir. İşlerin yürümesini kolaylaştıran bu unsur, Türkiye ve dünya çapında nüfusun azalmasına ve artmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Eskişehir, Ankara, Kayseri ve İstanbul, ülkemizin ulaşım imkanlarından yararlanan yerleşim yerleridir. Bu yerleşmeler, kent içi ulaşımın daha gelişmiş ve sistemli olmasının bir sonucudur.

Turizm, nüfusun dağılışı ve gelişiminde önemli bir rol oynayan beşeri faktörlerden biridir. Yerleşme nüfusunun demografik yapısında meydana gelen değişiklikler, turistlerin yerleşmeler üzerindeki en önemli etkilerinden biridir. Turizm bir hizmet alanı olarak istihdam yaratır bu durum nüfusu etkilemektedir.

Bölgesel eşitsizlikler ve bölgesel gelişme, hem gelişmiş ülkelerin hem de Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlarından biridir. Bir ülkenin daha az gelişmiş bölgelerinde turizm yatırımları teşviklerle hız kazandığında, bu yatırımların yarattığı yeni iş fırsatları çalışan kesimin gelirlerini artırırken, ülkenin gelir dağılımında da olumlu bir etkiye sahiptir. Bu gelişmelerden yola çıkarak, turizmin yoğun olduğu bölgelerde yaşayan insanlar, yoğun olmayan bölgelerde yaşayan insanlara göre daha dinamik ve daha gelişmeye açıktır.

Turizm, ülke gelirin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Ülkemizde bazı yerleşmeler turizm açısından önemlidir. Turizm, yerleşmelerin ulaşım, ticaret ve inşaat işlerine katkıda bulunuyor. Antalya, Fethiye ve İzmir, ülkemizin turizm açısından zengin şehirleridir. Ülkenin nüfusunu etkileyen unsurlar ve Türkiye'nin durumu kısaca özetlenmiştir.

Başta yerleşme olmak üzere ekonomik faaliyetler ve diğer insan faaliyetleri, nüfus faktörü ile yakından ilişkilidir. Nüfus coğrafyası çalışmalarında, nüfusun yerleşme, ekonomik faaliyetler ve fiziki çevre unsurları ile etkileşimleri ele alınır.

Türkiye, yüzölçümü bakımından büyük bir ülke olup, nüfusun mekânsal dağılımı büyük ölçüde bölgesel farklılıklar gösterir. Batı ve kuzey bölgeler, yoğun nüfuslu alanlar olarak öne çıkar. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirler, yoğun nüfusa sahip metropol alanlarıdır. Bu şehirler, ekonomik fırsatlar, istihdam imkanları ve altyapı olanakları gibi faktörlerle çekim merkezleri haline gelmiştir. Buna karşılık, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri daha düşük nüfus yoğunluğuna sahiptir ve bu bölgelerde tarım ve hayvancılık gibi geleneksel faaliyetler hâkimdir (DPT, 2001, s. 3).

Türkiye, tarih boyunca çeşitli göç hareketlerine tanıklık etmiştir. İç göçler, kırsal kesimden şehirlere doğru gerçekleşen göçlerle karakterizedir. Ekonomik fırsatlar ve şehirlerdeki daha iyi yaşam koşulları, kırsal nüfusu şehirlere çekmektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye, Orta Doğu'daki istikrarsızlıklar ve çatışmalar nedeniyle sığınmacıların hedef ülkelerinden biridir. Suriye, Irak ve Afganistan gibi ülkelerden gelen sığınmacılar, Türkiye'nin nüfus coğrafyasını önemli ölçüde etkilemiştir (Kasarcı, 1993, ss. 247-248).

Türkiye'de yapılan nüfus sayımlarında merkezi üniteler esas alınmaktadır. Türkiye'de nüfus sayımları eski adı Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (BDİE) olan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmakta, istatistikler toplanıp hazırlanmaktadır (TÜİK, 2023). Türkiye'de ilk nüfus sayımı 1927 yılında, en son nüfus sayımı ise, 1997 yılında yapılmıştır. Günümüzde nüfus sayımı yapılmayıp adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ADNKS ile nüfus miktarı her yılın başında ilan edilmektedir. Nüfus sayımları devletlerin nüfus kayıtlarına göre politika üretmeleri bakımından önemlidir.

Bu başlık altında kısaca nüfus özellikleri açıklanmıştır. Nüfus yerleşme konusu ile yakından ilişkilidir. Nüfus özellikleri mutlaka sınırları belli bir alanda ortaya konulmaktadır. Nüfusun yaşadığı yer olarak yerleşmelerin nüfusun niteliklerinin aynası olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Bu nedenle kuramsal ve kavramsal çerçeve içinde yerleşme konusu da bulunmaktadır.

Araştırmanın konusunu oluşturan Türkiye'de ilçe merkezi olan kasabaların nüfus özelliklerini anlamak için sosyo-ekonomik özelliklere dikkat etmek gerekmektedir. Nüfusun eğitim seviyesi, işgücü yapısı, gelir düzeyi ve sosyal hizmetlere erişim gibi faktörler, sosyoekonomik özellikleri belirleyen unsurlardır. Bu özellikler, bölgesel kalkınma eşitsizlikleri, yoksulluk ve işsizlik gibi konuların analizini gerektirir (Kasarcı, 1993, ss. 247-248). Bu nedenle çalışmada kasabaların nüfuslarında ortak bazı özellikler bulunmakta mıdır? ve bu özellikler nüfus büyüklüğüne göre değişim göstermekte midir? sorularına cevap aranmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. İlçelerin Nüfus Büyüklüğüne Göre Dağılışı

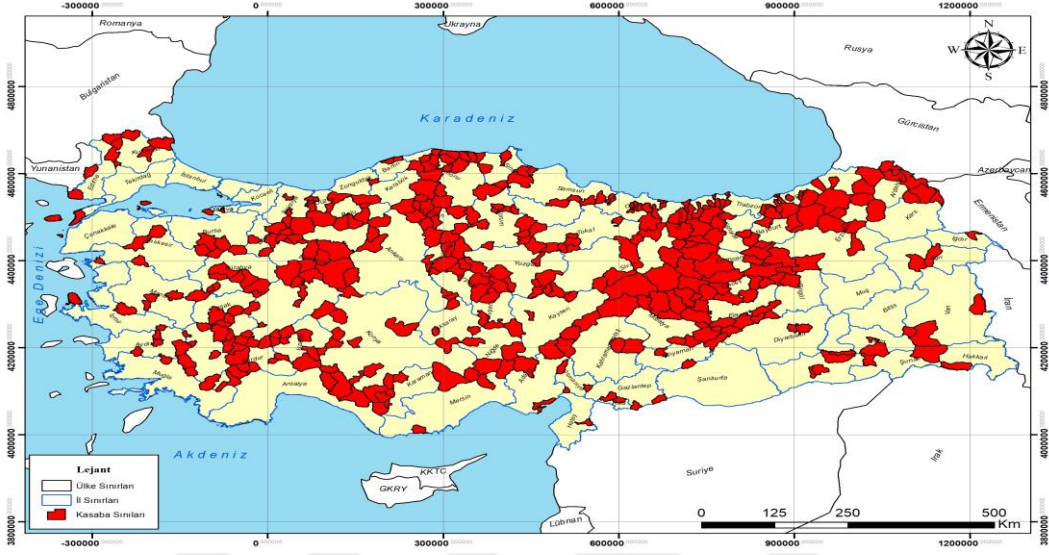
Türkiye’de kasaba özellikli yerleşmelerin incelendiği çalışmada elde edilen bulgular genelden özele sıralanmıştır. Araştırmada Türkiye’de 2000 ve 20000 aralığında olan ilçe merkezi yerleşmelerin nüfus özellikleri incelenmiştir. Bu inceleme için toplam 387 ilçe listelenmiştir. Araştırmanın ilk sorusu şu şekildedir. 1.Nüfuslarına göre ilçeler nasıl dağılış göstermiştir?

Bilindiği gibi Türkiye idari bölünüşüne göre toplam 81 il buna bağlı olarak 922 ilçe, 18 277 köy bulunmaktadır. Bu idari bölünüş içinde 1391 belediye yönetimi kurulmuştur. Çalışmada söz konusu tüm idari birimler içinde nüfusu 2000-20000 arasında bulunan yerleşmeler, bazı nüfus nitelikleri bakımından incelenmiştir. Buna göre önce söz konusu nüfus aralığında yerleşmeye sahip il sayısı ve bu illerdeki nüfusuna göre kasaba niteliğinde olan yerleşme sayıları belirlenmiştir. Nüfusu belirlenen aralıkta olan (2 000- 20 000) yerleşmelere toplam 74 ilde rastlanmıştır. Bu iller ve bu illere bağlı söz konusu nüfus durumuna sahip kaç tane yerleşmenin bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 4.1 ve Şekil 4.1).

Buna göre Türkiye idari bölünüşü içinde kasaba yerleşmelerinin dağılışı ilçe alanları baz alınarak yapılmıştır. Bunun dağılışı için genel bir fikir vermesi düşünülmüştür. Genel olarak bakıldığında her ilde bulunan kasaba yerleşmelerinin sayısı değişkenlik göstermektedir. Belli bölgelerdeki kümelenmeler o alanlarda nüfusun nispeten az ve köyden şehire geçiş sürecinde bulunan orta ölçekli yerleşmelerin bir arada olduğunu düşündürmektedir. Diğer alanlardan kolayca ayırt edilen bu bölgelerin dağılışı incelenmiştir. Kahramanmaraş’ın kuzeyinden Giresun’a doğru uzanan bölge ile beraber, Nevşehir, Kırşehir, Kırıkkale, Çankırı, Kastamonu, Eskişehir, Bilecik, Adapazarı, Denizli, Burdur ve Isparta’dan Konya’nın güneyine uzanan bölgelerde

koridor şeklinde kümelenmeler görülmüştür. Dağılıştta özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Ege, Marmara ve Trakya’da seyrelme görülmektedir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1: Kasaba merkezli ilçelerin dağılışı (2022)

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri.

Türkiye'nin genel nüfus yapısında 2000 ile 20000 nüfus aralığında olan yerleşimler önemli bir yeri işgal etmektedir. Bu aralıktaki nüfus, ne çok küçük (kırsal) köyleri ne de büyük (şehirsel) yerleşimleri temsil eder, daha çok küçük ve orta büyüklükteki kasabaları kapsar. Analizde bu nüfus aralığına sahip yerleşimlerin 74 ilde bulunduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin toplam 81 ilinin büyük bir çoğunluğunda 2000 ve 20000 nüfus aralığında yerleşme mevcuttur, bu yerleşmelerin miktarı Türkiye'nin coğrafi olarak geniş ve çeşitli bir yerleşim yapısına sahip olduğunu gösterir. 1391 belediye yönetiminin varlığı, yerel yönetimlerin Türkiye'nin idari yapısındaki önemini göstermektedir. Tablo 4.1' göre, Türkiye genelinde farklı illerde 2000-20 000 nüfus aralığındaki yerleşim yerlerinin dağılımı oldukça çeşitlidir. Bazı illerde bu tür yerleşim yerleri oldukça yüksek sayıda iken, bazılarında çok daha azdır. Büyük şehirler (örneğin, İstanbul, Ankara, İzmir) bu nüfus aralığına sahip yerleşim yerlerinin sayısının nispeten az olduğu illerdir. Öte yandan, Kastamonu, Konya ve Eskişehir gibi illerde bu nüfus aralığına sahip yerleşim yerleri daha yaygındır, bu da bu illerin daha fazla küçük ve orta ölçekli yerleşim yerlerine sahip olduğunu gösterir.

Tablo 4.1'deki veriler, Türkiye'nin kırsal ve şehrsel alanlar arasındaki dengesini de gösterir. Örneğin, daha fazla küçük yerleşim yerine sahip olan iller, genellikle kırsal veya yarı kırsal alanlara sahiptir. Bu durum, bu bölgelerde tarım, hayvancılık gibi kırsal ekonomik faaliyetlerin daha yaygın olduğunu işaret edebilir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1: İl bazında kasaba merkezli ilçe sayıları (2022)

İl	İlçe	Toplam	İl	İlçe	Toplam	
1	Kastamonu	15	20	Aksaray	4	8
2	Konya	14	31	Ardahan	4	6
3	Eskişehir	12	14	Bayburt	2	3
4	Çankırı	11	12	Bingöl	4	8
5	Denizli	11	19	Bursa	4	17
6	Giresun	11	16	Gümüşhane	4	6
7	Kırklareli	4	7	Karaman	4	6
8	Sivas	11	17	Manisa	4	17
9	Ordu	10	19	Nevşehir	4	8
10	Erzurum	9	20	Antalya	3	19
11	Isparta	9	12	Çanakkale	3	12
12	Çorum	9	14	Diyarbakır	3	17
13	Kütahya	9	12	Kars	3	8
14	Erzincan	8	9	Kilis	3	4
15	Rize	8	12	Niğde	3	6
16	Trabzon	8	19	Osmaniye	3	7
17	Yozgat	8	14	Sakarya	3	16
18	Afyon	8	18	Uşak	3	6
19	Burdur	8	11	Van	3	13
20	Elazığ	8	10	İzmir	2	30
21	Malatya	8	13	Şırnak	2	7
22	Tunceli	7	8	Ağrı	2	8
23	Bolu	7	9	Amasya	2	7
24	Kayseri	7	16	Bartın	2	4
25	Adana	6	15	Eskişehir	2	14
26	Düzce	6	8	Kahramanmaraş	2	11
27	Edirne	5	9	Mardin	2	10
28	Adıyaman	5	9	Mersin	2	13
29	Ankara	5	25	Siirt	2	7
30	Artvin	5	9	Yalova	2	6
31	Aydın	5	17	Hatay	1	15
32	Balıkkesir	5	20	Gaziantep	1	9
33	Bilecik	5	8	Hakkâri	1	5
34	Kırşehir	5	7	Iğdır	1	4
35	Samsun	5	17	İstanbul	1	39
36	Sinop	5	9	Muğla	1	13
37	Tokat	5	12	Zonguldak	1	8

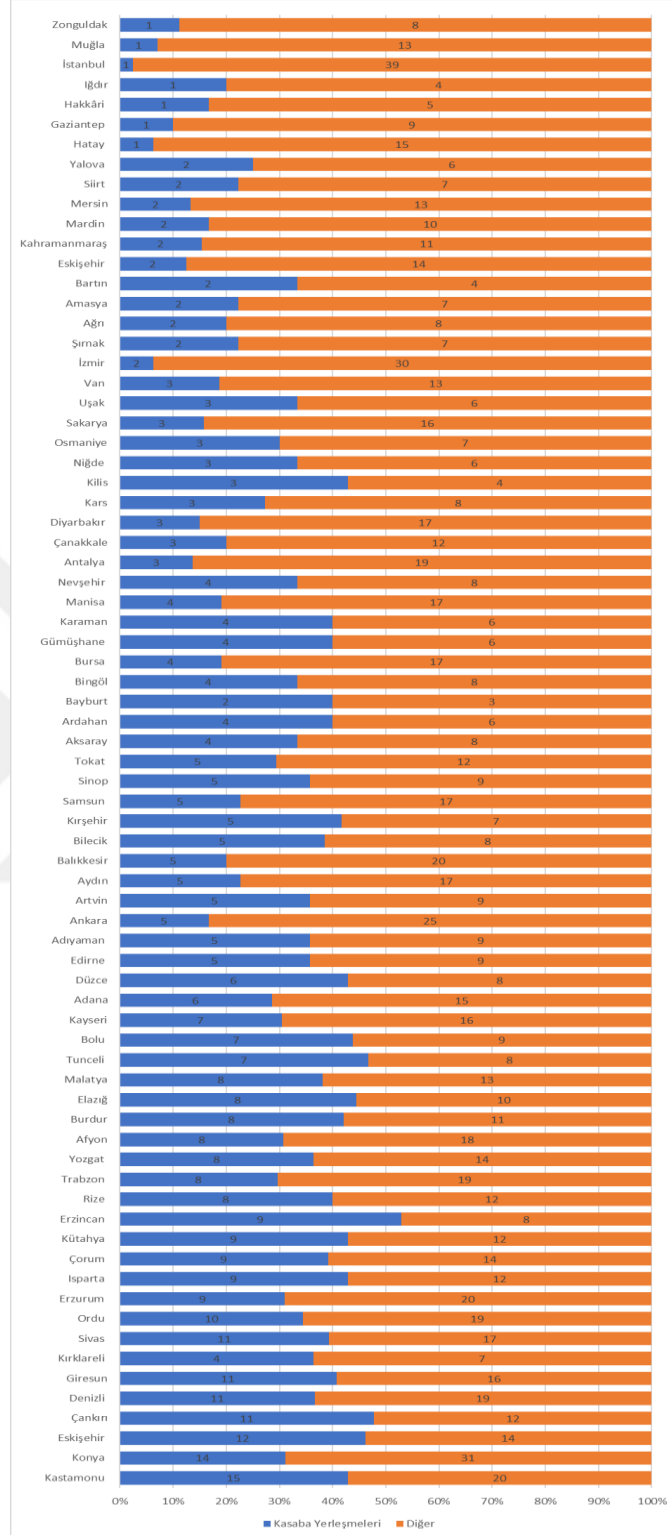
Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri.

Belirtilen nüfus aralığı, genellikle ne tam anlamıyla kırsal, ne de tam anlamıyla şehrsel olan yerleşim yerlerini kapsar. Bu nüfus büyüklüğü, genellikle kentsel

olmayan ancak bazı temel şehir hizmetlerine erişimi olan bölgeleri yansıtır. Sonuç olarak, bu tablo 4.1 Türkiye'nin yerleşim yapısı, idari bölünüşü ve nüfus dağılımının kapsamlı bir resmini sunar (Tablo 4.1).

İllerin toplam nüfusları içinde bu tür yerleşmelerin nasıl bir yer tuttuğu belirlendiğinde daha önce açıklanan sonuçlara benzer şekilde bir durum ortaya çıkmıştır. Kasaba özellikli ilçelerin bir ildeki tüm yerleşmeler içindeki yeri oransal olarak belirlendiğinde Erzincan % 50'yi geçen bir değer ile ilk sırada gelmektedir. Bunu Çankırı, Kastamonu, Eskişehir ve Tunceli gibi iller izlemektedir. İstanbul, Zonguldak, Muğla, Hakkari, Hatay ve Gaziantep illerinde sadece 1 kasaba nitelikli ilçe bulunuyor olması da dikkat çekicidir. Bu illerin bazılarında şehirsiz nüfusun daha fazla olması etkin iken bir kısmında da köy sayısının çokluğu göze çarpmaktadır (Şekil 4.2 ve Tablo 4.1).

Şekil 4.2: Kasaba merkezli ilçelerin il idari bölünüşleri içindeki durumu (2022).

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Çeşitli illerdeki yerleşim yerlerinin sayısının farklı olması, bu bölgelerdeki yerel yönetimlerin ihtiyaçlarını ve hizmetlerini de etkiler. Küçük yerleşim yerlerinin yoğun olduğu bölgeler, genellikle sağlık, eğitim, ulaşım gibi temel hizmetlere erişimde

farklı zorluklar ve ihtiyaçlar yaşar. 2000-20000 nüfus aralığındaki yerleşim yerlerinin dağılımı, ayrıca Türkiye'nin demografik ve sosyal yapısını anlamak için önemli bir göstergedir. Bu ilçeler genellikle demografik yapısı, kültürel çeşitlilik, eğitim düzeyi ve ekonomik faaliyetler açısından büyük şehirlerden farklıdır. Sonuç olarak, bu tablo, Türkiye'nin coğrafi ve idari çeşitliliğini, kırsal ve şehrsel alanların dağılımını ve yerel yönetimlerin karşılaşılabileceği farklı ihtiyaçları yansıtır. Araştırmada kullanılan Türkiye'nin ilçelerinin nüfus özelliklerine yönelik göstergelerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 4.2'de verilmiştir.

Tablo 4.2: İlçelerin nüfus özelliklerine yönelik göstergelerinin tanımlayıcı istatistikleri (2022)

	<i>Ortalama</i>	<i>S.Sapma</i>	<i>Medyan</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maksimum</i>
İlçe nüfusu	10.530,95	5.064,00	10.081,00	2.045,00	20.839,00
M. durum evli	5.486,29	2.715,71	5.235,00	122,00	11.380,00
M. durum bekar	1.977,32	1.145,37	1.773,00	148,00	7.315,00
M. durum boşanmış	249,28	177,58	205,00	16,00	1.532,00
M. durum eşi ölmüş	834,47	428,23	744,00	106,00	2.132,00
Eğitim ilkökul	3.207,51	1.591,71	2.901,00	461,00	7.715,00
Eğitim ortaokul	1.785,74	992,16	1.588,00	233,00	5.584,00
Eğitim lise	1.653,57	889,15	1.501,00	266,00	4.359,00
Eğitim lisans	785,68	473,69	675,00	126,00	3.191,00
Sosyo-ekonomi 1 grup	207,47	186,51	151,00	15,00	2.025,00
Sosyo ekonomi 2 grup	944,99	767,02	699,00	96,00	6.549,00
Sosyo ekonomi 3 grup	1.963,07	988,47	1.848,00	330,00	6.008,00
Sosyo ekonomi 4 grup	3.315,34	1.604,75	3.104,00	693,00	7.564,00
Cinsiyet Erkek	5.372,07	2.588,96	5.166,00	1.014,00	11.705,00
Cinsiyet Kadın	5.173,60	2.505,07	4.825,00	809,00	10.501,00
Yaş 0-14 arası	1.786,29	1.253,05	1.522,00	152,00	7.976,00
Yaş 15-64 arası	6.756,75	3.378,30	6.382,00	1.175,00	16.071,00
Yaş 65 üzeri	2.091,66	1.076,95	1.848,00	331,00	6.324,00

Araştırma alt problemlerinin analiz edilmesinin öncesinde, analizlerde hangi testlerin kullanılacağına tespit edilmesi için, verilerin dağılımlarının standart normal dağılıma uyup uymadığı test edilmiştir. Araştırma parametrelerinin normal dağılıma uygunluğunun analiz edilmesi için yapılan Kolmogorov Smirnov testi sonuçları Tablo 4.2'de verilmiştir. Kolmogorov Smirnov testi bir örneklem ortalamasının evren ortalamasından anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için kullanılır.

Türkiye'de kasaba merkezli ilçelerin nüfusları 2.045 ile 20.839 arasında değişmekte ve medyan değeri 10.081, ortalama değeri ise 10.530,95 olarak bulunmuştur. Nüfus verileri 1.000 lik aralıklarla olduğundan, 21.000 grubuna kadar, araştırmadaki 20.000 grubuna girmektedir. Toplamda 387 yerleşmeden Gökçebey, (Zonguldak) 20.839 oranla en fazla nüfusa sahip olan ilçedir.

Ortalama ve medyan değerlerin yakın olması, veri setinin merkezi eğilim açısından dengeli olduğunu gösterir. Ortalama değerin $\pm 5.064,00$ standart sapma ile verilmesi, ilçelerin nüfus miktarı dağılımının oldukça geniş bir yelpazede olduğunu gösterir. Yüksek standart sapma, bazı ilçelerin nüfusunun çok düşük veya çok yüksek olduğunu işaret eder.

Parametreler için yapılan normal dağılıma uygunluk testi olan K-S testi, verilerin normal (Gauss) dağılıma ne derecede uyduğunu ölçer. Eğer ilçelerin nüfusları için yapılan K-S testi, ilçe nüfus özelliklerine dair verilerin normal dağılıma uyduğunu gösteriyorsa, bu nüfusların belirli bir ortalama etrafında simetrik bir şekilde dağıldığını gösterir. Eğer veriler normal dağılıma uymuyorsa, bu durum, verilerin daha karmaşık bir dağılıma sahip olduğunu ve muhtemelen bazı ek analiz yöntemleri gerektirdiğini gösterir (Tablo 4.3).

Kolmogorov Smirnov testi sonuçlarına göre tüm araştırma parametrelerinin dağılımları, standart normal dağılıma uymamaktadır ($p < 0.05$). Bu nedenle, ilişkisel tarama analizleri için Spearman's rho korelasyon analizi kullanılmıştır. Spearman's rho korelasyon analizi değişkenler arası ilişkilerin yönünü ve derecesini tanımlamak için kullanılan bir istatistiksel analiz tekniğidir. İstatistik analizi uygulamalarında verilerimiz nicel veya sıralıyıcı ölçeğe sahip olduğunda Spearman's rho korelasyon analizine başvurulur.

Bu analiz çeşidinin seçilme nedeni Spearman korelasyon analizi normal dağılıma uymayan iki parametre arasına ilişkiye bakmak için kullanılır. Bu tez çalışmasının problem soruları değişkenler arasındaki ilişkileri incelediği için Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. İlçe yerleşmelerinin nüfusları normal dağılıma uygun olsaydı Pearson korelasyonu kullanılmış fakat bu çalışmadaki veriler normal

dağılıma uymadığı için Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Bu analizler sonrasında ilçelerin nüfus büyüklüklerinin nasıl bir özellik gösterdiğine bakılmıştır (Tablo 4.3).

Tablo 4.3: Araştırma parametrelerinin uygunluk analizi için Kolmogorov Smirnov testi (2022)

	<i>Kolmogorov Smirnov-Z</i>	<i>p değeri</i>
İlçe nüfusu	0.085	0.000
M. durum evli	0.073	0.000
M. durum bekar	0.074	0.000
M. durum boşanmış	0.112	0.000
M. durum eşi ölmüş	0.098	0.000
Eğitim ilkokul	0.087	0.000
Eğitim ortaokul	0.091	0.000
Eğitim lise	0.097	0.000
Eğitim lisans	0.105	0.000
Sosyo ekonomi 1 grup	0.152	0.000
Sosyo ekonomi 2 grup	0.157	0.000
Sosyo ekonomi 3 grup	0.082	0.000
Sosyo ekonomi 4 grup	0.085	0.000
Cinsiyet Erkek	0.085	0.000
Cinsiyet Kadın	0.084	0.000
Yaş 0-14 arası	0.103	0.000
Yaş 15-64 arası	0.085	0.000
Yaş 65 üzeri	0.093	0.000

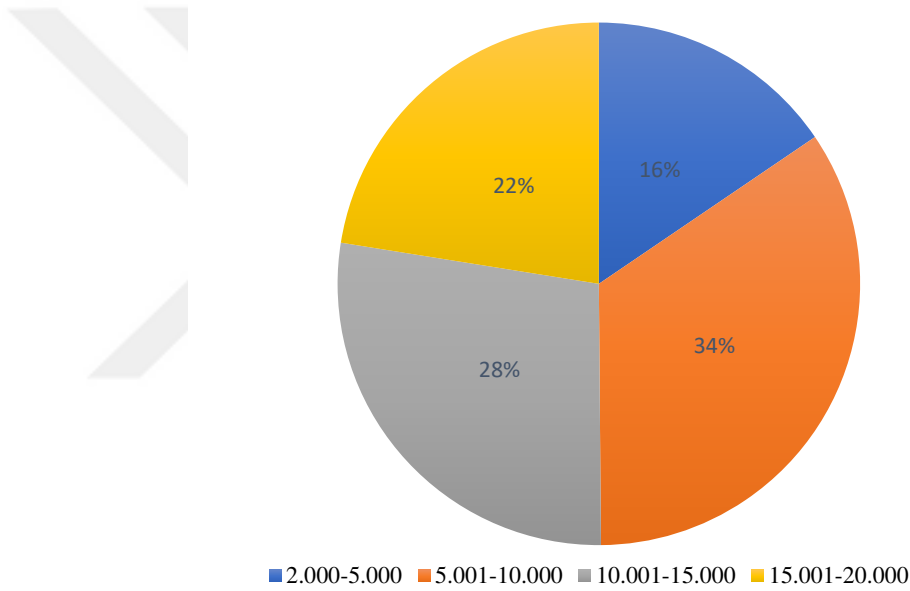
Öncelikle seçilen ilçelerin nüfus büyüklüklerine göre yapılan araştırma sonucunda bunlar 4 grup altında toplanmıştır. Söz konusu gruplar, 2.000-5.000; 5.001-10.000; 10.001-15.000 ve 15.001-20.000 nüfus aralığındadır. Yapılan incelemelere göre Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin en fazla 5.001-10.000 aralığında % 34’lük bir dilim ile kümелendiği görülmüştür. En az da 2.000-5.000 aralığında %16’lık oranda ilçe yerleşmesi bulunmaktadır. Nüfus miktarı kriterinin kasabaların ortaya çıkış ve gelişimi bakımından önemi daha önce belirtilmişti. Buna göre ilçe nüfuslarının genel olarak 5 bin ile 10 bin arasındaki grupta toplandığı bu ortalama değer altında kırsal yerleşmelere daha yakın, üzerinde ise şehirselleşme yerleşmelere daha yakın özelliklerin yoğunlaşmaya başladıkları ifade edilebilir (Şekil 4.3 ve Tablo 4.4).

Tablo 4.4: İlçelerin nüfus büyüklüklerine göre dağılımı (2022)

Nüfus Büyüklüğü	Adet	%
5.001-10.000	133	34
10.001-15.000	107	28
15.001-20.000	87	22
2.000-5.000	60	16
Toplam	387	100

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Şekil 4.3: İlçelerin nüfus büyüklüklerine oransal durumu (2022).

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Türkiye'de kasaba merkezli ilçelerin büyük bir bölümünün 5.001-15.000 arasındaki nüfus aralığına sıkışmış olması, bu yerleşim yerlerinin hem kırsal hem de şehrsel özellikleri bir arada barındırdığını gösterir. Bu durum, kasabaların gelişim politikalarının ve hizmetlerinin planlanmasında önemli bir etken olmalıdır.

Söz konusu gruplarda bulunan ilçelerin Türkiye sathında dağılışları da incelenmiştir. Buna Göre Orta Toroslar ve Göller yöresindeki ilçelerin nüfuslarının birinci ve ikinci grup içinde bulunduğu, batı kesimlerde 3. ve 4. grup ilçelerin yer aldığı, Sivas, Erzincan ve Tunceli illerindeki ilçelerin 1.ve 2. grup nüfus miktarlarına sahip

4.2.1. Genel Nüfus Büyüklüğü ve Yaş Yapısı

Araştırmada öncelikle ilçelerin tümünün nüfus miktarlarının yaş gruplarına dağılımına bakılmıştır. Buna göre 15-64 arası yaş grubunun % 63 ile en büyük paya sahip olduğu belirlenmiştir. Türkiye’de ilçe merkezleri arasından nüfus büyüklüğüne göre seçilen kasaba yerleşmelerinde toplam 2.614.863 kişi 15-64 yaş grubuna sahip birey yaşamaktadır. Bu rakamı 65 yaş üzeri takip etmekte, 0-14 yaş grubunda en az nüfus büyüklüğü görülmektedir (Tablo 4.5).

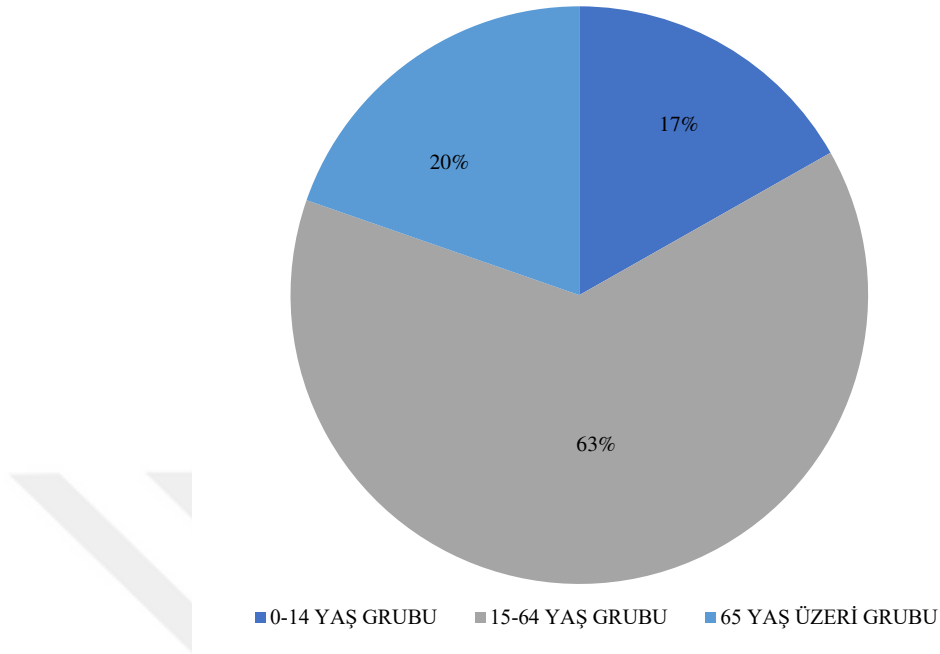
15-64 yaş aralığındaki nüfusun büyük çoğunluğu, ilçelerin ekonomik aktivitesinin temelini oluşturur. Bu grup, iş gücü piyasası, tüketim alışkanlıkları ve ekonomik büyüme için kritik öneme sahiptir. 0-14 yaş grubunun varlığı, ilçelerde eğitim ve çocuk sağlığı hizmetlerine olan ihtiyacı vurgular. Bu yaş grubunun eğitimi, kasaba yerleşmelerinin uzun vadeli sosyal ve ekonomik gelişiminin bir parçasıdır. 65 yaş ve üzeri grup, kasabaların sağlık ve sosyal hizmet planlamasında önemli bir yer tutar. Yaşlanan nüfusun artmasıyla birlikte yaşlı bakımı, sağlık hizmetleri ve sosyal destek sistemlerine olan ihtiyaç artacaktır (Emiroğlu, 1988). Kasabaların nüfus yapısının bu dengeli dağılımı, her yaş grubunun ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı sosyal politikalar ve hizmetlerin geliştirilmesini gerektirir (Demir ve Özkaya, 2021, s.19). Sonuç olarak, Türkiye'deki kasaba merkezli ilçelerin demografik yapısı, hem ekonomik hem de sosyal planlama açısından çeşitli zorluklar ve fırsatlar sunmaktadır. Her yaş grubunun ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin ve politikaların oluşturulması, bu ilçelerin sağlıklı ve dengeli bir şekilde büyümesini ve gelişmesini sağlayabilir (Tablo 4.5. ve Şekil 4.3).

Tablo 4.5: İlçelerin genel yaş yapıları (2022)

Yaş Grubu	Kişi	Oran
0-14	691.296	17%
15-64	2.614.863	63%
65 +	809.472	20%

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Şekil 4.5: İlçe nüfuslarının yaş yapısı oransal dağılımı (2022)

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Fark analizi sonuçlarına göre her üç yaş grubundan da (0-14, 15-64, 65+) nüfus ortalaması 15.001-20.000 arası nüfusa sahip ilçelerde daha fazla olup, üç yaş grubu için de ilçe grupları arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.05$). Buna göre yapılan analizde nüfus büyüklükleri 15-20 bin arasındaki ilçelerde yaş gruplarının dengeli olarak dağıldığı görülmüştür (Tablo 4.6).

Tablo 4.6: Nüfus büyüklüğüne göre yaş ortalamalarının dağılımı ve fark analizi (2022)

İlçe nüfus grupları		0-14 arası	15-64 arası	65 üzeri
2.000-5.000	Ortalama	496.54	2487.88	974.03
	Std. Sapma	273.49	1538.12	318.13
5.001-10.000	Ortalama	1075.98	4699.53	1614.16
	Std. Sapma	460.53	1537.41	493.12
10.001-15.000	Ortalama	2195.75	7898.74	2439.29
	Std. Sapma	988.3	1074.67	837.76
15.001-20.000	Ortalama	3226.69	11339.49	3139.97
	Std. Sapma	1095.63	1546.27	1182.57
X ² değeri		289.006	327.560	195.521
p değeri		0.000	0.000	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Nüfus büyüklükleri ile yaş grupları arasında yapılan Spearman's rho korelasyon analizi, bu iki değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü belirler. Spearman's rho, normal dağılıma uymayan veriler için uygun bir korelasyon analizidir ve sıralı veriler arasındaki ilişkiyi ölçer. Tablo 3.5'te verilen sonuçlar, nüfus büyüklükleri ile farklı yaş grupları arasındaki ilişkinin ne derecede güçlü veya zayıf olduğunu gösterecektir. Korelasyon katsayısı (+1'e yakın, -1'e yakın veya 0'a yakın) bu ilişkinin doğasını açıklayacaktır. Kasaba merkezli ilçelerde nüfusları ile 0-14 arası yaşa sahip bireylerin sayısı ($r=0.900$; $p<0.01$), 15-64 arası yaşa sahip bireylerin sayısı ($r=0.955$; $p<0.01$) ve 65 ile üzeri yaşa sahip bireylerin sayısı ($r=0.725$; $p<0.01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır.

Korelasyon katsayılarına göre ilçelerde nüfusa en fazla katkıyı 15-64 yaş arası gruptaki birey sayısı yaparken, bunu sırasıyla 0-14 yaş grubu ve 65 ile üzeri yaş grubu izlemektedir. Farklı yaş gruplarının, özellikle 15.001-20.000 nüfus büyüklüğü aralığındaki ilçelerde yoğunlaşması, bu ilçelerin çeşitli yaş gruplarına hitap eden imkanlar sunduğunu gösterebilir. İlçe nüfus büyüklüklerinin farklı yaş gruplarıyla olan ilişkisi, yerel yönetimler ve planlamacılar için önemli bilgiler sağlamaktadır (Tablo 4.7).

Tablo 4.7: İkinci alt probleme ilişkin Spearman's rho korelasyon analizi (2022)

Yaş grupları	<i>r</i>	<i>p değeri</i>
Yaş 0-14 arası	0.900**	0.000
Yaş 15-64 arası	0.955**	0.000
Yaş 65 üzeri	0.725**	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

4.2.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Yaş Yapısı

Yaş gruplarının kasaba merkezli ilçelerdeki durumuna daha yakından bakabilmek için nüfus miktarına göre ayrılan 4 gruptan birer örnek ilçe ele alınıp incelenmiştir. Buna göre Gökçebey, İspir, Karahallı ve Polateli ilçeleri seçilmiştir.

Seçilen ilçeler nüfus büyüklüklerine ayrılan dört grup içinden birer tane olacak şekilde seçkisiz olarak belirlenmiştir. Burada amaç, genel olarak ilçe nüfustaki

yaş yapısının orta yaş aralığında olduğu tespitini, ilçelerin bazılarına daha yakından bakarak kontrol etmektir. Kısaca söz konusu ilçelerdeki yaş yapıları incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Zonguldak'ın ilçelerinden biri olan Gökçebeş'de toplam nüfus 20 839'dur. Bu yerleşme listedeki en kalabalık nüfusu ilçeyi temsil etmektedir ve 4. Grupta ele alınmıştır. Yaş yapısına bakıldığında Gökçebeş'de nüfusun % 68'i yani toplam 14.158 kişi 15-64 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Bu yaş grubunu, % 16,8'lik dilim ile temsil edilen 65+ yaş üzeri toplam 3.499 kişi ile takip etmektedir. Son olarak % 15,3 ve 3.182 kişi ile 0-14 yaş grubu yani çocuklar bulunmaktadır. Bu sonuçlara göre Türkiye'deki ilçelerin genelinde olduğu gibi en kalabalık ilçe olan Gökçebeş ilçesinin merkezinde orta yaş grubu çoğunluktadır. Arkasından yaşlı ve çocuk nüfusu gelmektedir.

Bir diğer ilçe İspir olup Erzurum İl'ine bağlı bir ilçe yerleşmesidir. İspir ilçesinin nüfusu 14 955 kişidir. Bu nüfus miktarı ile nüfus büyüklüğü 3. gruba dahil edilmiştir. İspir'de % 59'luk oranla, 8.888 kişi, 15-64 yaş aralığını temsil eden orta yaş grubundadır. Bu yaş grubunu 3.872 kişi ve % 26'lık dilim ile 65+ yaş üzeri yaşlı grubu takip ederken, 2.195 kişi ise 0-14 yaş grubunda yer alarak %15 orana sahip olmuştur. Bu sonuçlara göre İspir ilçesine ait yerleşmede, Türkiye'deki kasabaların genelinde olduğu gibi orta yaş grubu çoğunluktadır.

Nüfus büyüklüğüne göre yapılan sınıflandırmada 2. grubu temsilen Uşak iline bağlı Karahallı seçilmiştir. Karahallı ilçesi 9782 kişilik nüfusa sahiptir. Yaş yapılarına göre 5.953 kişi 15-64 yaş aralığını temsil eden orta yaş grubunda olup oransal dağılımı % 61 şeklinde belirlenmiştir. Bu yaş grubunu 2.535 kişi ile 65+ yaş üzeri grubunu temsil eden yaşlı yaş grubu % 26'lık pay ile takip ederken, 1.294 kişi %13 oranı ile 0-14 yaş grubunu temsil eden çocuk-geç grubuna girmektedir.

Nüfus miktarlarına göre son grupta, Kilis ilinin Polateli ilçesi yer almaktadır. Bu ilçenin nüfusu 4998 kişidir. Belirlenen örneklem listesinde 1. grupta olan Polateli ilçesinin yaş yapılarına göre bakıldığında, 3.198 kişi 15-64 yaş aralığını temsil eden orta yaş grubundadır. Bu yaş grubunu 1.439 kişi ile 0-14 yaş üzeri grubunu temsil

eden çocuk-genç grubu takip ederken. 564 kişi ise 65+ yaş grubunu temsil eden yaşlı grubuna girmektedir. Bu sonuçlara göre Kilis Polateli ilçesinde Türkiye'deki kasabaların genelinde olanın aksine orta yaş grubundan sonra çocuk ve genç grubunun çoğunluğu ile karşılaşmıştır. Burada kırsal yerleşmeye doğru gidildikçe azalan nüfus miktarı ile birlikte yaşlı ve çocuk-genç nüfusun yeri değişmiş kasabalar genel ortalamasında görülen sıranın bozulduğu ortaya çıkmıştır. İlçenin nüfusunda yaş gruplarının oransal dağılışı ise grafikte verilmiştir Polateli ilçesi yaş grubu oransal dağılımına bakıldığında % 61'i orta yaş diye bilinen 15-64 yaş aralığındadır. Yaş grubu dağılışına göre kasabalarda 15-64 yaş aralığında bulunan vatandaş sayısından sonra sırasıyla en fazla % 28 oranla 0-14 yaş aralığı, %11 ile de 65 yaş üzeri vatandaşlar bulunmaktadır. Bu durumun sadece Polateli'ye özel mi olduğu ya da Polateli yerleşmesinin yaklaştığı köy nitelikli yerleşmelerin yaş yapısında yaşlı oranının daha az olacak şekilde mi geliştiği konusuna başka bir araştırmada bakılabilir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8: Gökçebey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak), Polateli (Kilis) ve genel nüfusun yaş gruplarına dağılımı (2022)

İlçeler	Gökçebey		İspir		Karahallı		Polateli		Tüm ilçeler	
Yaş Grubu	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
0-14	3.182	15%	2.195	15%	1.294	13%	1.439	28%	2.614.863	63%
15-64	14.158	68%	8.888	59%	5.953	61%	3.198	61%	809.472	20%
65+	3.499	17%	3.872	26%	2.535	26%	564	11%	691.296	17%

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

İlçelerin nüfus özellikleri içinde yaş yapısı oldukça önemli bir kriterdir. Genç nüfus doğurganlık ve doğal artışı simgelerken aynı zamanda iş gücü anlamına gelmektedir. 2022 Türkiye ortalaması verilerine göre 0-14 yaş grubu nüfusun % 22'sini, 15-64 yaş grubu % 68,1'ini ve son olarak 65 ve üzeri nüfus ise % 9,9'unu oluşturmuştur. Bu dağılım Afganistan'da 0-14 % 43,2 oranında, 15-64 % 50,6 oranında ve 65 üzeri % 2,2 iken İngiltere'de 0-14 % 17,7, 15-64 % 63,8 ve 65 üzeri % 18,5 şeklindedir. Bu rakamlar yaş yapısı dağılışının gelişmişlik ile olan ilişkisini de göstermektedir. Türkiye'deki kasaba yerleşmeleri, gelişmiş şehir ile gelişmemiş ve çeşitlilik göstermeyen kırsal arasındaki geçiş konumunu korumaktadır.

Bu sonuçlara göre örneklem dahilinde belirlenen ilçelerin genelinde olduğu gibi incelenen 4 ilçede de orta yaş grubu çoğunluktadır. Gökçebey’de çocuk ve genç nüfus ile yaşlı nüfusu hemen hemen birbirine eşit iken İspir’de azalan nüfus miktarı ile birlikte yaşlı nüfusunun da arttığı belirlenmiştir. Bu durum azalan nüfusla birlikte kırsal niteliklere yönelen kasabaların nüfus yaş yapısının da kırdakine benzemeye başladığını gösterir. Nüfus miktarı arttıkça kasaba nüfus yaş yapısında şehirlere benzeme eğilimi görülmektedir.

4.3. Nüfus Büyüklüğü ve Eğitim Durumu İlişkisi

Nüfusun bir diğer önemli değişkeni eğitim yapısıdır. Eğitim durumu gelişmişlik kriterleri içinde yer alır ve hem eğitim almış nüfus niteliklerinin ortaya konulmasında hem de bir yerleşmedeki fonksiyonel çeşitliliğin durumunun belirlenmesinde yol göstericidir. Nüfus büyüklükleri ile eğitim durumları arasındaki ilişki için şu alt probleme yanıt aranmıştır. 3. İlçelerin nüfus büyüklükleri ile eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

4.3.1. Genel Olarak Nüfus Büyüklüğü ve Eğitim Durumu

Nüfus büyüklük gruplarına göre eğitim durumlarının dağılımı ve fark analizi sonuçları Tablo 4.9 ’da verilmiştir. Fark analizi sonuçlarına göre her dört eğitim grubundan da nüfus ortalaması 15.001-20.000 arası nüfusa sahip ilçelerde daha fazla olup, fark analizi sonuçlarına göre dört eğitim grubu için de ilçe grupları arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$) (Tablo 4.9).

Tablo 4.9: Nüfus büyüklük gruplarına göre eğitim durumlarının dağılımı ve fark analizi (2022)

İlçe grupları		<i>İlkokul</i>	<i>Ortaokul</i>	<i>Lise</i>	<i>Lisans</i>
2.000-5.000	Ortalama	1272.12	594.31	613.24	300,53
	Std. Sapma	448.06	267.31	275.21	130,41
5.001-10.000	Ortalama	2287.91	1198.09	1179.96	552,28
	Std. Sapma	612.60	313.79	359.62	215,87
10.001-15.000	Ortalama	3873.17	2103.75	1922.68	896,26
	Std. Sapma	902.80	488.65	525.25	317,98
15.001-20.000	Ortalama	5085.56	3086.03	2739.63	1329,27
	Std. Sapma	1264.47	744.57	752.18	483,20
X² değeri		290.972	316.563	274.316	250.545
p değeri		0.000	0.000	0.000	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Üçüncü alt probleme ilişkin yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. İlçe nüfuslarıyla eğitim düzeyi ilkokul olanların sayısı ($r=0.898$; $p<0.01$), ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanlar ($r=0.940$; $p<0.01$), lise düzeyinde eğitime sahip olanlar ($r=0.865$; $p<0.01$) ve lisans düzeyinde eğitime sahip olanlar ($r=0.814$; $p<0.01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır. Korelasyon katsayılarına göre ilçe nüfusundaki artışa en fazla katkı ortaokul düzeyinde eğitime sahip bireylerin sayısında olup, bunu sırasıyla ilkokul, lise ve lisans izlemektedir (Tablo 4.10).

Tablo 4.10: Üçüncü alt probleme ilişkin spearman's rho korelasyon analizi(2022)

	<i>r</i>	<i>p değeri</i>
Eğitim ilkokul	0.898**	0.000
Eğitim ortaokul	0.940**	0.000
Eğitim lise	0.865**	0.000
Eğitim lisans	0.814**	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Bu korelasyon katsayıları, tüm eğitim düzeylerindeki bireylerin sayısının ilçe nüfusu ile pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu gösterir. Yani, ilçe nüfusları arttıkça, her eğitim düzeyinden insan sayısı da artmaktadır. En güçlü ilişki ortaokul mezunlarıyla görülmekte, en zayıf ilişki ise lisans mezunlarıyla oluşmaktadır (Tablo 4.11 ve Şekil 4.6).

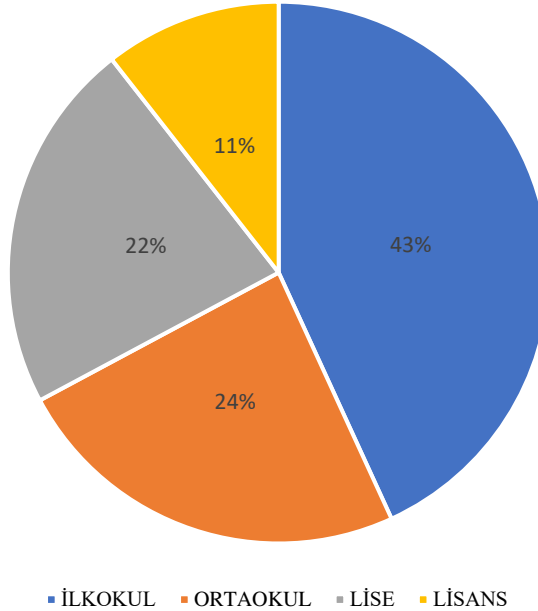
Tablo 4.11: İlçelerdeki ortalama eğitim durumu (2022)

Okul Türü	Kişi	%
İlkokul	1.241.305,00	43%
Ortaokul	691.082	24%
Lise	639.930	22%
Lisans	304.060	11%

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

Türkiye’deki kasaba merkezli ilçelerde görülen eğitim durumları ve düzeyleri paylaşılmıştır. Buna göre belirlenen 387 ilçede yer alan yerleşmelerde 1.241.305 kişi ilkokul mezunu durumundadır. Bu eğitim düzeyi elimizdeki örneklem içinde çoğunluğu oluşturmaktadır. İlkokul mezunu durumundakileri 691.082 kişi ile ortaokul mezunları takip etmektedir. Ortaokul mezunlarını sırasıyla 639.930 kişi ile lise, 304.060 kişi ile de lisans mezunları takip etmektedir Genel eğitim durumun oransal dağılımlarında ilkokul mezunu olanlar ilk sıradadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6: İlçe nüfuslarının eğitim durumu (2022)

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

Bu dağılım, Türkiye'de kasaba merkezli ilçelerin nüfuslarının eğitim seviyesi açısından aşağıdan yukarıya doğru azalan bir trend gösterdiğini ortaya koyar. İlkokul mezunları en yüksek sayıda olup, eğitim seviyesi arttıkça nüfus sayısı azalmaktadır. İlçe nüfuslarındaki artış, özellikle daha düşük eğitim seviyelerinde daha belirgindir. Bu, ilçelerin genellikle düşük ve orta düzeyde eğitilmiş bireyler için cazibe merkezi olduğunu gösterebilir. İlçeler, daha az eğitim olanaklarına sahip olabilir, bu da yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin şehirlere göç etme eğilimini açıklayabilir. Bu durum, ilçe nüfusları arasında lisans mezunlarının daha az oranda olmasına yol açabilir. Eğitim seviyesinin ilçe nüfusları ile olan ilişkisi, yerel yönetimler ve politika yapıcılar için eğitim ve işgücü planlaması açısından önemlidir. Özellikle, eğitim seviyesi düşük nüfusun yüksek oranı, yetişkin eğitimi ve mesleki eğitim programlarına olan ihtiyacı vurgular.

İlçe yerleşmelerinin genelinde rastlanan bu durumun nüfus gruplarına göre belirlenen 4 ilçede nasıl bir görünüm arz ettiğine de bakılmıştır. Buna göre en fazla nüfuslu ilçeden en az nüfuslu ilçeye kadar çıkan sonuçlar verilmiştir.

4.3.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Eğitim Durumu

Belirlenen dört ilçenin eğitim durumu incelenmiştir. Tabloda araştırma için seçilen nüfus büyüklüklerine göre ayrılan gruplara göre sırasıyla Gökçebey, İspir, Karahallı ve Polateli ilçelerinde görülen eğitim düzeyleri beraber verilmiştir. Buna göre Polateli dışındaki ilçelerde ilkokul mezunu nüfus oranı fazla iken Polateli'de ortaokul mezunu oranı daha fazla çıkmıştır. İlçelerin genelinde ilkokul mezunu nüfusun önemli bir orana sahip olduğu ancak Polateli örneğinde olduğu gibi bazı özel durumların da görülebileceği ortaya çıkmıştır (Tablo 4.12).

Tablo 4.12: Gökçebey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak), Polateli (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun eğitim durumu (2022)

Okul/ İlçeler	Gökçebey		İspir		Karahallı		Polateli		Tüm İlçeler	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
İlkokul	5.840	43	4.590	46	3.687	53	1.147	36	1.241.305	43
Ortaokul	3.391	25	2.019	20	1.439	21	1.371	43	691.082	24
Lise	2.953	22	2.142	22	1.226	18	510	16	639.930	22
Lisans	1.441	10	1.137	12	600	8	148	5	304.060	11

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

Yüksek oranda ilkokul mezununun varlığı, eğitim olanaklarının sınırlı olduğunu veya tarihsel olarak eğitim seviyesinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda yerel yönetimlerin eğitim olanaklarını geliştirmeye yönelik politikalara ihtiyacı bulunmaktadır. Daha az nüfuslu İspir'de ilkokul mezunu oranının yüksek olması, eğitim seviyesinin ilçenin nüfus büyüklüğüyle ilişkili olabileceğini gösterir. İspir, Gökçebey'e göre daha küçük bir yerleşim yeri olduğundan, kırsal alanlardaki eğitim olanaklarının sınırlılığı bu duruma katkıda bulunuyor olabilir. Her iki ilçenin eğitim seviyesinin genel olarak düşük olması, eğitim altyapısına ve fırsatlarına yatırım yapılması gerektiğini gösteriyor. Bu, gençlerin eğitimini ve mesleki becerilerini geliştirmek, bölgesel kalkınmayı desteklemek için kritik olabilir. Her iki ilçe için de, eğitim düzeyinin genel olarak düşük olması, yerel ve ulusal düzeyde eğitim yatırımlarının önemini vurgulamaktadır. Bu, ilçelerin ekonomik ve sosyal gelişimine doğrudan katkıda bulunacak bir strateji olabilir.

İspir'in demografik yapısı ve tarihsel eğitim erişim imkânları, eğitim seviyesinin bu dağılımını etkilemiş olabilir. Özellikle, daha yaşlı nüfusun yüksek oranı, geçmişteki eğitim olanaklarının sınırlılığını yansıtabilir. Yüksek ilkokul mezunu oranı, eğitim politikalarının gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Özellikle, yetişkin eğitimi ve mesleki eğitim programları bu tür bir demografide önemli bir rol oynayabilir. Genç nüfus için daha iyi eğitim olanakları ve üniversiteye erişim, uzun vadede ilçelerin sosyoekonomik durumunu iyileştirebilir. Polateli eğitim durumunda nüfus azalmasına rağmen ortaokul mezunlarının miktarı ve oranı hem Türkiye ortalamasından hem de diğer seçilen ilçelerden farklılık göstermiştir. Bu tekil durumun ilçeye özgü olduğu düşünülmektedir.

Eğitim düzeyinin bu dağılımı, ilçelerin sosyoekonomik yapısına ve işgücü piyasasının niteliğine dair bilgiler verir. Düşük eğitim seviyeleri, genellikle düşük gelirli işlerin yaygınlığı ve sınırlı kariyer fırsatları ile ilişkilidir. Daha düşük orandaki lise ve üniversite mezunları, ilçelerin demografik yapısını ve geçmişteki eğitim olanaklarını yansıtır. Genç nüfusa yönelik eğitim olanaklarının geliştirilmesi, bu trendi uzun vadede değiştirebilir. Karahallı'daki eğitim düzeyi dağılımı, genel olarak düşük eğitim seviyelerinin hakim olduğu bir yapıyı ve buna bağlı olarak olası sosyoekonomik sınırlamaları ortaya koymaktadır. Yerel yönetimler ve eğitim politika yapıcılarının için, eğitimde fırsat eşitliğini artırmak, mesleki eğitim programlarını güçlendirmek ve yetişkin eğitime daha fazla yatırım yapmak önemli stratejiler önemlidir.

Gelişmiş ülkelerde eğitim oranlarının yükseköğretim lehine yükseldiği bilinmektedir. Türkiye ortalamalarına bakıldığında 2022 verilerine göre ortaokul ve altı mezunları %52 civarında iken lise ve üstü okul mezunları % 48 şeklindedir. Örneklemdeki ilçelerin Türkiye nüfusu eğitim durumuna yakın bir ortalama olması özellikle şehirleşmede nerede bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Küçük ve orta ölçekli şehirlerde bile eğitim durumunun bu kasaba merkezli ilçelerdekine yakın olması, Türkiye nüfus nitelikleri üzerinden kasaba, şehir ve köy ayrımlarının sadece nüfus büyüklüğüne göre yapılmaması gerektiğini düşündürmektedir.

4.4. Nüfus Büyüklüğü ve Cinsiyet Yapısı İlişkisi

Araştırmada cinsiyet yapısının ilçe nüfus özellikleri için belirleyici ya da karakteristik bir rolü olup olmadığına bakılmıştır. Nüfus büyüklükleri ile cinsiyet yapıları arasındaki ilişki için şu alt probleme yanıt aranmıştır. 4. İlçelerin nüfus büyüklükleri ile cinsiyet yapıları arasında bir istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

4.4.1. Genel Olarak Nüfus Büyüklüğü ve Cinsiyet Yapısı

Türkiye’de bulunan 387 ilçenin yerleşmelerinin kasaba olduğu kabulü ile yola çıkılmıştı. Bunların nüfus büyüklükleri ile cinsiyet yapıları arasında bir ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Nüfus büyüklük gruplarına göre cinsiyet durumlarının dağılımı ve fark analizi sonuçları Tablo 4.13’da verilmiştir .

Tablo 4.13: Nüfus büyüklük gruplarına göre cinsiyet yapısı dağılımı ve fark analizi (2022)

İlçe grupları		Kadın	Erkek
2.000-5.000	Ortalama	1851.44	1958.17
	Std. Sapma	556.33	615.28
5.001-10.000	Ortalama	3523.11	3714.34
	Std. Sapma	715.51	913.99
10.001-15.000	Ortalama	6173.29	6323.10
	Std. Sapma	734.57	722.22
15.001-20.000	Ortalama	8679.92	9010.01
	Std. Sapma	942.43	989.50
X ² değeri		350.455	345.557
p değeri		0.000	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Hem kadın hem de erkek nüfus değeri 15.001-20.000 arası nüfusa sahip grupta en yüksek düzeyde olup, gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Dördüncü alt probleme ilişkin yapılan Spearman’s rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 4.14’de verilmiştir .

Türkiye’de örneklem dahilinde belirlenen ilçe idari birimlerindeki kasaba nüfusu ile erkeklerin sayısı ($r=0.983$; $p<0.01$) ve kadınların sayısı ($r=0.990$; $p<0.01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır. Korelasyon katsayılarına göre kasaba nüfusunu en fazla kadınlar etkilemektedir (Tablo 4.14).

Tablo 4.14: Dördüncü alt probleme ilişkin spearman’s rho korelasyon analizi (2022)

	<i>r</i>	<i>p değeri</i>
Erkek	0.983**	0.000
Kadın	0.990**	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Bu kapsamda incelenen ilçe yerleşmelerinde cinsiyet yapısı durumları ve oranları paylaşılmıştır. Buna göre Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerde 2.078.998,00 kişi erkek 2.002.184 kişi ise kadındır. Kasabalarda erkeklerin kadınlara göre 76.814 kişi fazla olduğu görülmektedir. Fakat bu sayı oran olarak ifade edildiğinde kadın oranı % 49 ye %51 şeklinde görülmektedir. Kasabalardaki % 1 den az olmak kaydıyla erkekler lehine görünen durum, köylerden göçün ilk durağı olması bakımından bu yerleşmelerin cinsiyet yapısının böyle şekillenmesi şeklinde yorumlanabilir (Tablo 4.15).

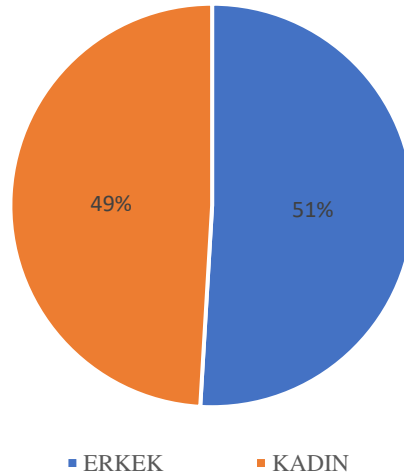
Tablo 4.15: İlçelerin genel olarak cinsiyet yapıları (2022)

	<i>Kişi</i>	<i>Oran (%)</i>
Erkek	2.078.998,00	51
Kadın	2.002.184	49

Kaynak: TÜİK verileri kaynak olarak kullanılmıştır.

Araştırmaya konu olan ilçelerdeki yerleşmelerde yaşayan vatandaşların cinsiyet yapısı durumuna göre dağılışı gösterilmiştir. 2022 nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun cinsiyet yapısının % 50,1 erkek % 49,9’u kadın şeklinde olduğunu belirlemiştir. Söz konusu ilçelerdeki durum şekilde verilmiştir (Şekil 4.7).

Şekil 4.7: İlçe nüfusunun cinsiyet yapısı (2022)

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

4.4.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Cinsiyet Yapısı

Nüfus büyüklüklerine göre ayrılan 4 grup ilçe içinden seçilen yerleşmelere cinsiyet yapısı bakımından tek tek bakılmıştır. Sırasıyla Gökçebey, İspir, Karahallı ve Polateli ilçelerinde görülen cinsiyet yapılarının durumu verilmiştir. İlk olarak nüfusu en yüksek olan Gökçebey ilçesine bakılmıştır. Bu sonuçlara göre Gökçebey’de örneklem genelinde olduğunun aksine kadınlar yapısına sahip çoğunluktadır. Genellikle göç veren yerlerde kadın oranı fazla iken göç alan yerlerde erkek oranının fazla olmasıyla karşılaşılır. Kahallı ve İspir’de erkek sayısının fazlalığı ilçeler geneli ile uyumlu olarak ortaya çıkmıştır (Tablo 4.16).

Tablo 4.16: Gökçebey (Zonguldak), İspir (Erzurum), Karahallı (Uşak), Polateli (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun cinsiyet durumu (2022)

	<i>Gökçebey</i>		<i>İspir</i>		<i>Karahallı</i>		<i>Polateli</i>		<i>İlçeler Geneli</i>	
	<i>Kişi</i>	<i>(%)</i>	<i>Kişi</i>	<i>(%)</i>	<i>Kişi</i>	<i>(%)</i>	<i>Kişi</i>	<i>(%)</i>	<i>Kişi</i>	<i>(%)</i>
Erkek	10.349	50	7 419	50	4 900	50	2 578	52	2 078 998	51
Kadın	10.490	50	7 536	50	4 882	50	2 420	48	2 002 184	49

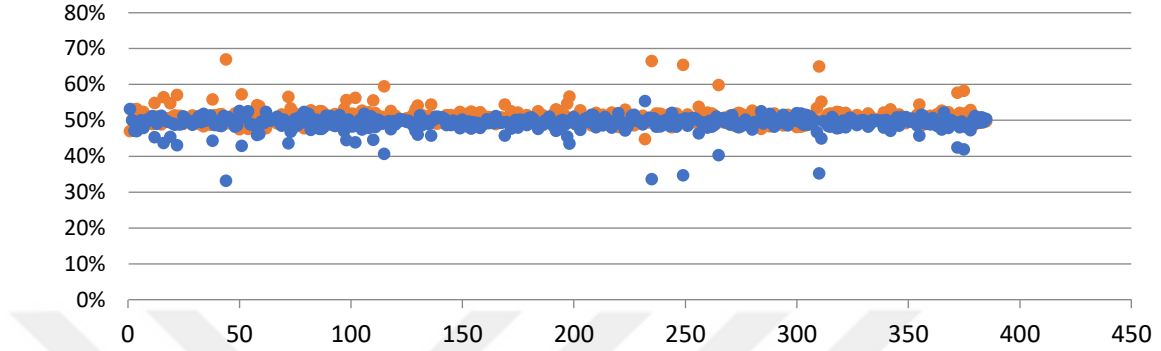
Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

Cinsiyet yapısı bir başka açıdan da incelenmiştir. Buna göre toplam 387 ilçenin cinsiyet yapılarına tek tek bakılarak sıradışı bir durum olup olmadığı değerlendirilmiştir. Kır ile şehir arasında geçiş özelliği gösteren kasaba merkezli ilçelerin cinsiyet yapısı bakımından hangi birime daha yakın özellikler gösterdiği ile ilgili daha fazla veri toplamak için yapılan bu çalışmada cinsiyet oranları üç grupta incelenmiştir. Buna göre kadın oranı %40 ve altında, 41-50 arasında ve 51’den fazla olan ilçeler belirlenmiştir.

Tablo 4.16’da araştırmaya konu olan ilçelerde görülen cinsiyet yapısı durumlarının oran ve adet bilgisi verilmiştir. Buna göre cinsiyet yapısı % 40 ve daha azının kadınlardan, buna bağlı olarak % 60 ve üzeri erkek nüfustan oluşan 6 kasaba belirlenmiştir. Bu ilçeler, Evren (Ankara) Gündül (Ankara), Çamlıdere (Ankara),

Çukurca (Hakkari), Yayladere (Bingöl) ve Kalkandere (Rize) olarak belirlenmiştir. Bu ilçelerin toplam nüfusları 2 bin ile 15 bin arasında değişmektedir (Şekil 4. 8).

Şekil 4.8: İlçelerin ayrı ayrı cinsiyet yapılarının durumu (2022)

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

Cinsiyet yapısında dikkat çeken bir diğer konu 72 ilçede bu yapının kadınlar lehine bozulmuş olmasıdır. Bu ilçelerin içinde, Seben (Bolu), %53 kadın %47 erkek, Kızılören (Kayseri), % 53 kadın, % 47 erkek ve Bozkurt'ta (Kastamonu) % 55 kadın ve % 45 erkek oranları ile en yüksek farka ulaşmıştır. Bu incelemelerden anlaşıldığı kadarıyla genel çerçevede içinde çok farklı özellikler gösteren ilçeler bulunmaktadır. Bu durumda ilçelerin yaş yapıları ve nüfus büyüklükleri arasında kadınlar lehine görülen ilişkinin özelde ilçelerin her biri için geçerli olmadığı ortaya çıkmıştır. Kasaba merkezli ilçelerde cinsiyet oranlarının denge durumuna göre dağıtılmasına bakıldığında 41-50 bandında kümelenme olduğu görülmüştür. İlçelerin büyük çoğunluğunda cinsiyet yapısının dengede olduğu görülmektedir. Cinsiyet dengesinin %40 ve altına düştüğü 6 ilçe bulunmaktadır. %51 üzerine çıkan ise 72 kasabadır. Burada bu cinsiyetlerin kadın ya da erkek lehine olma durumları Şekil 4.8'de incelenmiştir. Buna göre %40 ve altı olanlar erkek nüfustur (Tablo 4.17 ve Şekil 4.8).

Tablo 4.17: Kasaba merkezli ilçelerde cinsiyet oranlarının denge durumuna göre gruplandırılması (2022)

<i>Cinsiyet Oranı (%)</i>	<i>İlçe Sayısı</i>
40	6
41-50	309
51	72

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

4.5. Nüfus büyüklüğü ve medeni durum ilişkisi

Nüfus büyüklükleri ile medeni hal durumları arasındaki ilişki için şu alt probleme yanıt aranmıştır. 5. İlçelerin nüfus büyüklükleri ile medeni hal durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

4.5.1. Genel Olarak Nüfus Büyüklüğü ve Medeni Durum

Nüfus büyüklük gruplarına göre medeni durumlarının dağılımı ve fark analizi sonuçları Tablo 3.17’de verilmiştir. Her dört medeni durumun nüfus ortalaması da nüfusu 15.001-20.000 arası olan grupta en yüksek olup, gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Beşinci alt probleme ilişkin yapılan Spearman’s rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18: Nüfus büyüklük gruplarına göre medeni durumlarının dağılımı ve fark analizi (2022)

İlçe grupları		<i>Evli</i>	<i>Bekâr</i>	<i>Boşanmış</i>	<i>Eşi ölmüş</i>
2.000-5.000	Ortalama	2107.15	674.27	96.29	375.20
	Std. Sapma	792.30	259.65	52.88	138.30
5.001-10.000	Ortalama	3850.41	1319.02	179.36	645.14
	Std. Sapma	980.09	404.07	71.46	176.02
10.001-15.000	Ortalama	6488.89	2290.62	292.68	969.29
	Std. Sapma	1378.50	648.28	139.32	324.39
15.001-20.000	Ortalama	9005.18	3464.94	404.76	1264.61
	Std. Sapma	1713.04	917.96	237.78	467.23
X ² değeri		310.595	297.210	161.963	204.314
p değeri		0.000	0.000	0.000	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfusu üzerinde medeni duruma göre evlilerin ($r=0.926$; $p<0.01$), bekarların ($r=0.899$; $p<0.01$), boşanmış olanların ($r=0.655$; $p<0.01$) ve eşi ölmüş olanların ($r=0.745$; $p<0.01$) sayısının istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde olduğu görülmektedir. Korelasyon analizi katsayılarına göre nüfusa en fazla katkı evlilerden gelmekte olup, bunu sırasıyla bekar, eşi ölmüş ve boşanmışlar izlemektedir. Bu durumda nüfus büyüklüğü arttıkça evlilik oranlarının da arttığı görülmüştür (Tablo 4.19).

Tablo 4.19: Beşinci alt probleme ilişkin yapılan spearman’s rho korelasyon analizi (2022)

	<i>r</i>	<i>p değeri</i>
M. durum evli	0.926**	0.000
M. durum bekar	0.899**	0.000
M. durum boşanmış	0.655**	0.000
M. durum eşi ölmüş	0.745**	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Çalışma kapsamına giren ilçelerde yaşayan vatandaşların medeni durum yapısı incelenmiştir. Ayrıca medeni durumuna göre dağılışı da gösterilmiştir. Medeni durum yapısına göre toplam 212319300 kişi evli olarak belirlenirken, 765.22300 kişi ise bekar olarak belirlenmiştir. 96.47200 kişi boşanmış olarak belirlenirken, 322.941,00 kişinin ise eşi ölmüş olarak belirlenmiştir. Buna göre Türkiye'deki evli sayısının fazla olarak görülmesinde Türkiye'nin nüfus politikasında genç nüfusun artışı hedeflendiği için en az 3 çocuk anlayışının etkisi olduğu olabilir. Ayrıca toplumun kültür ve din değerlerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Evli nüfusu bekar nüfusun takip etmesinde ise genç nüfusun fazla olmasından kaynaklanabilir. Bekar nüfusunun çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır. Eşi ölmüş sayısı da ülkedeki ölüm oranlarıyla doğrudan orantılıdır. En az görülen medeni durumun boşanmış olarak görülmesinde ise ülkedeki kültür ve din değerlerinin etkisi anlaşılmaktadır (Tablo 4.20; Şekil 4.9).

Tablo 4.20: İlçelerin genel olarak medeni durumları (2022)

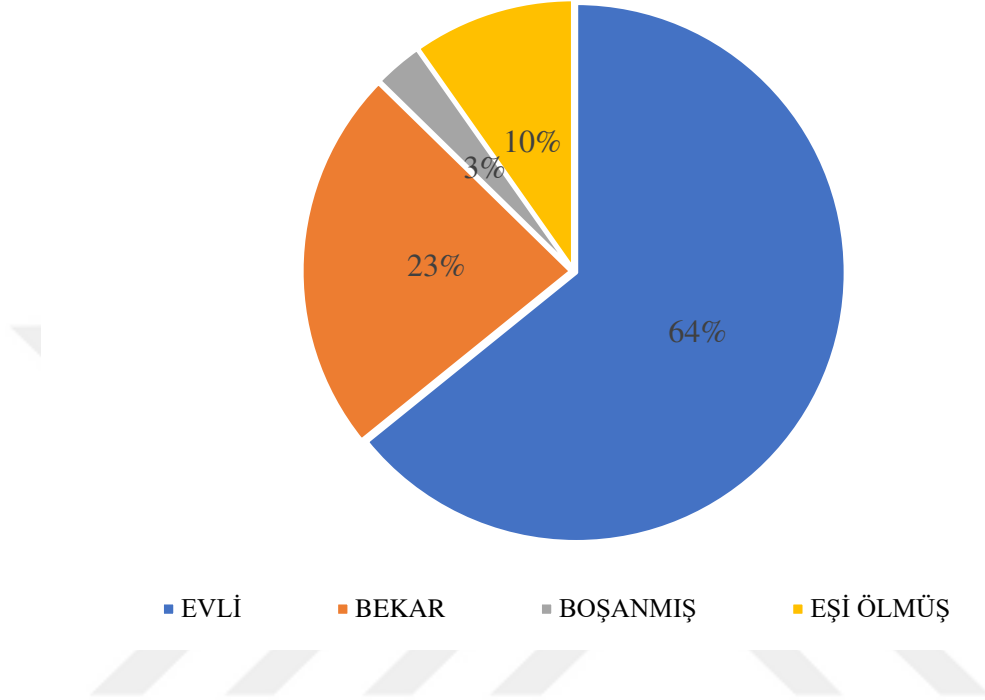
Medeni durum	<i>Kişi</i>	<i>%</i>
Evli	2.123.193	64%
Bekar	765.223	23%
Boşanmış	96.472	3%
Eşi Ölmüş	322.941	10%

Kaynak: TÜİK verileri kaynak olarak kullanılmıştır.

Türkiye’de ilçe idari yapısında olan kasaba yerleşmelerinde yaşayan vatandaşların medeni durumuna göre dağılışı oransal olarak grafikte gösterilmiştir. Medeni durum dağılışına göre seçilen ilçelerde yaşayan insanların % 64 ü evlidir. Evli vatandaşları

sırasıyla %23 ile bekar, %10 ile boşanmış ve %3 eşi ölmüş vatandaşlar takip etmektedir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9: İlçe nüfusunun medeni durumu (2022)

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

4.5.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Medeni Durum

Araştırma için seçilen nüfus büyüklüklerine göre ayrılan 4 grup ilçenin medeni hal durumu ve genel durum karşılaştırılmıştır. Buna göre tüm ilçelerdeki medeni hal durumu benzer şekilde ve evliler grubunda olarak yüksek oranlarda çıkmıştır. İlçelerin sosyo kültürel yapılarında nüfusu oluşturan bireylerin niteliklerinde önemli bir değişken olan bu faktör örneğin üniversite şehirlerinde değişime uğrayabilmektedir. Turistik yerleşmeler, büyük inşaatların yapıldığı bölgeler ve askerlerin bulunduğu yerlerde de değişim görülmektedir. Tüm bu durumlar yerleşmenin kimi zaman eğitim, kimi zaman ekonomik faaliyet, kimi zaman başka kendine özgü fonksiyonu hakkında bilgi vermektedir (Tablo 4.21).

Tablo 4.21: Gökçeşey (Zonguldak), İşpir (Erzurum), Karahallı (Uşak), (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun medeni durum (2022)

	Gökçeşey		İşpir		Karahallı		Polateli		İlçeler	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Evli	11 380	65	8.118	64	5.743	68	2.325	65	2.123.193	64
Bekar	3 880	22	2.928	23	1.382	16	946	27	765.223	23
Boşanmış	816	5	197	1	307	4	55	2	96.472	3
Eşi ölmüş	1 513	8	1.506	12	1.035	12	232	6	322.941	10

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

4.6. Nüfus Büyüklüğü ve Sosyo-Ekonomik Durum İlişkisi

Nüfus büyüklükleri ile sosyo-ekonomik statü arasındaki ilişki için şu alt probleme yanıt aranmıştır. 6. İlçelerin nüfus büyüklükleri ile sosyo-ekonomik statüleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

4.6.1. Genel Olarak Nüfus Büyüklüğü ve Sosyo-Ekonomik Durum

Nüfus büyüklük gruplarına göre sosyo-ekonomik statüleri dağılımı ve fark analizi sonuçları Tablo 4.22’te verilmiştir. Her dört sosyo-ekonomik statünün nüfus ortalaması da nüfusu 15.001-20.000 arası olan grupta en yüksek olup, gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Ekonomik faaliyet grupları kasabaların özelliklerini belirlemede etkili olan bir diğer değişkendir. Buna göre TÜİK tarafından belirlenen ve daha önce bileşenleri açıklanan sosyo ekonomik grup verileri kullanılmıştır. Bu gruplar belirlenirken yerleşmelerdeki sosyo-ekonomik durum dikkate alınmıştır. 1. grup o yerleşmedeki sosyo-ekonomik durum olarak en iyi ve en yukarıda olanların miktarını temsil eder . 2. grup o yerleşmedeki sosyo-ekonomik durum olarak 1. gruptan sonra gelen durumda olanların miktarını temsil eder. 3. grup o yerleşmedeki sosyo –ekonomik durum olarak 2. gruptan sonra gelen durumda olanların miktarını temsil eder. 4. grup ise o yerleşmedeki sosyo-ekonomik durum düzeyinin en altında olanların miktarını eder.

Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfusu üzerinde sosyo-ekonomik duruma göre 1.grubun ($r=0.703$; $p<0.01$), 2.grubun ($r=0.720$; $p<0.01$), 3.grubun ($r=0.970$; $p<0.01$) ve 4.grubun ($r=0.968$; $p<0.01$) sayısının istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde olduğu görülmektedir. Korelasyon analizi katsayılarına göre ilçe nüfusuna en fazla katkı 3. gruptan gelmekte olup, bunu sırasıyla 4. grup, 2. grup ve 1. grup izlemektedir. İlçe nüfus miktarı arttıkça 3. grubun da onunla ilişkili olarak artması r değerindeki 1’e yakınlık ile temsil edilmektedir (Tablo 4.22).

Tablo 4.22: Nüfus büyüklük gruplarına göre sosyo-ekonomik statüleri dağılımı ve fark analizi (2022)

		1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup
2.000-5.000	Ortalama	68.10	309.80	696.31	1240.32
	Std. Sapma	45.17	231.18	241.67	398.48
5.001-10.000	Ortalama	130.80	606.81	1338.51	2289.58
	Std. Sapma	65.69	344.79	289.98	469.13
10.001-15.000	Ortalama	258.78	1102.18	2324.36	3972.47
	Std. Sapma	210.76	601.40	357.46	625.35
15.001-20.000	Ortalama	354.41	1690.84	3317.02	5457.84
	Std. Sapma	212.30	955.01	559.90	898.23
X ² değeri		182.822	192.082	339.942	335.655
p değeri		0.000	0.000	0.000	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Altıncı alt probleme ilişkin yapılan Spearman’s rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 4.23’te verilmiştir. İlçe nüfuslarına sosyo ekonomik açıdan en fazla katkıyı 3. grubun yaptığı ifade edilebilir. Genel olarak ise nüfus içinde bu grupların miktar dağılımına bakıldığında toplam ilçe nüfusunun yarıdan fazlasını 4. grup oluşturmaktadır. Bu durumda sosyo-ekonomik göstergeler bakımından ilçelerin daha zayıf ve kırılgan bir görünümde oldukları açıktır (Tablo 4. 23).

Tablo 4.23: Altıncı alt probleme ilişkin yapılan spearman’s rho korelasyon analizi (2022)

	r	p değeri
Sosyo ekonomi 1 grup	0.703**	0.000
Sosyo ekonomi 2 grup	0.720**	0.000
Sosyo ekonomi 3 grup	0.970**	0.000
Sosyo ekonomi 4 grup	0.968**	0.000

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

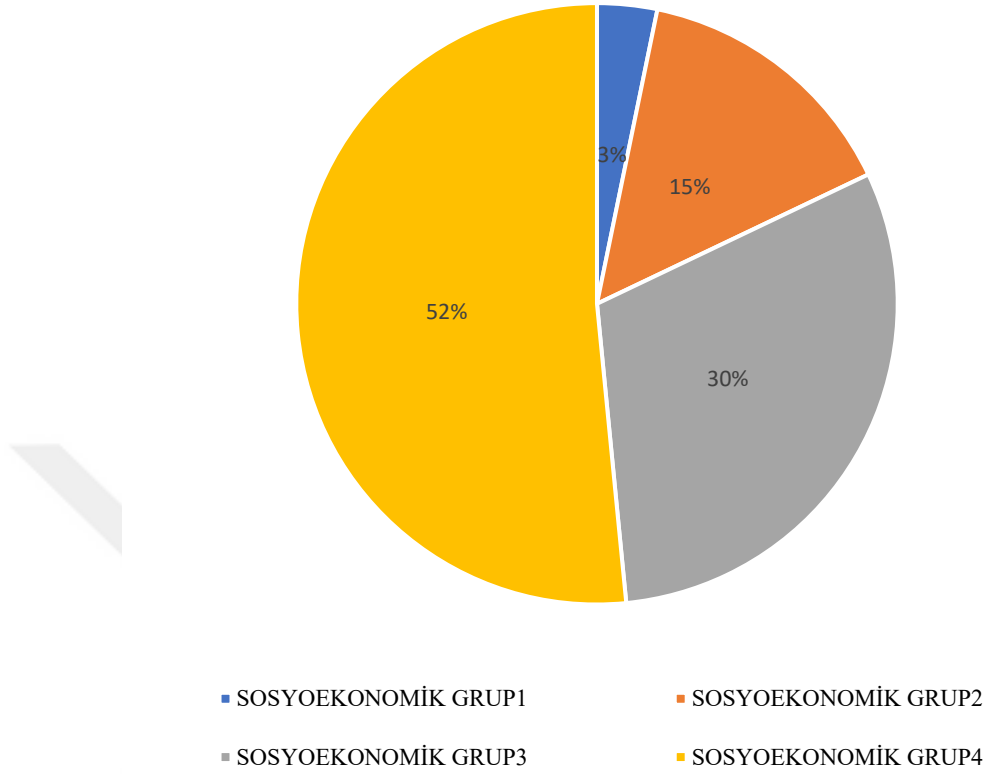
İlçe nüfusu içinde söz konusu grupların sayıca ve yüzdelik oran olarak tuttuğu yere de bakılmıştır. Buna göre 4. sosyo ekonomik grupta olanlar toplam ilçe nüfusunun yarısından fazlasına sahiptir. Türkiye’de ilçe merkezli kasaba yerleşmelerinde 1.283.037 kişi 4. sosyo ekonomik gruptadır. Bu sosyo ekonomik grup düzeyi örneklem içinde çoğunluğu oluşturmaktadır. 4. sosyo ekonomik grup durumundakileri 759.709 kişi ile 3. sosyo ekonomik grub takip etmektedir. 3. sosyo ekonomik gruba ait insanları sırasıyla 365.711 kişi ile 2. sosyo ekonomik gruba ait , 80.291 kişi ile de 1.sosyo ekonomik gruba ait insanlar takip etmektedir. İlçe merkezli kasaba yerleşmelerinde yaşayan vatandaşların sosyo ekonomik statü durumuna göre dağılışı incelenmiştir. Sosyo-ekonomik durum dağılışına göre ilçelerde yaşayan insanların % 52 si 4.gruptadır. 4.grupa giren vatandaşları sırasıyla %30 ile 3.grup,%15 ile 2.grup ve %3 oranıyla da 1.gruba ait vatandaşlar takip etmektedir (Tablo 3.24 ve Şekil 4.10).

Tablo 4.24: İlçelerin nüfusu içinde sosyo-ekonomik grupların oranları (2022)

	<i>Kişi</i>	<i>%</i>
Sosyo ekonomik grup 1	80.291	3%
Sosyo ekonomik grup 2	365.711	15%
Sosyo ekonomik grup 3	759.709	30%
Sosyo ekonomik grup 4	1.283.037	52%

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

Şekil 4.10: İlçe nüfusunun sosyo-ekonomik gruplara göre durumu (2022)

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

4.6.2. Seçilmiş Dört İlçede Nüfus Büyüklüğü ve Sosyoekonomik Durum

Bu grupların dağılımına nüfus miktarı bakımından ayrılan dört grup içinden seçilen ilçelere de bakılmıştır. Türkiye'deki ilçelerin genelinde olduğu gibi 4. sosyo ekonomik düzeyine sahip kişiler çoğunluktadır. Türkiye'deki ilçelerin çoğunluğunu oluşturan 4. sosyo ekonomik düzeye sahip insanlar gelir ve geçinme kısmının en alt tabakasını oluşturmaktadır. İlçelerde, şehirlere kıyasla sosyo ekonomik gelişiminin yavaş görülmesinde bu sonuçların etkisi fazladır. Buna göre kasaba yerleşmelerinde gelir geçim endeksi kent yerleşmelerine göre düşük olurken aynı zamanda sosyo ekonomik düzey gelişimi de yavaş ilerlemektedir (Tablo 4.25).

Tablo 4.25: Gökçeşey (Zonguldak), İşpir (Erzurum), Karahallı (Uşak), Polateli (Kilis) ve ilçeler geneli nüfusun sosyoekonomik durumu (2022)

	Gökçeşey		İşpir		Karahallı		Polateli		İlçeler genel	
	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%
1. grup	562	4%	421	4%	255	4%	25	1%	80.291	3%
2. grup	2.880	21%	1.669	16%	1.157	18%	174	7%	365.711	15%
3. grup	4.364	31%	3.024	29%	1.808	28%	863	36%	759.709	30%
4. grup	6.056	44%	5.273	51%	3.306	50%	1.357	56%	1.283.037	52%

Kaynak: TÜİK 2022 ADNKS verileri kullanılmıştır.

4.7. İlçe Nüfusuna Etki Eden Demografik Faktörler

Türkiye’de kasaba merkezli ilçe nüfuslarına etki eden demografik faktörlerin etkilerine yönelik şu alt probleme yanıt aranmıştır. 7. Türkiye’de kasaba merkezli ilçe nüfuslarına hangi demografik değişkenler çok değişkenli analizde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etki etmektedir?

Türkiye’de ilçe nüfuslarına etki eden demografik faktörlerin etkilerinin çok değişkenli analizi için yapılan genelleştirilmiş Lineer Model (Logit Model) analizi sonuçları Tablo 4.26’te verilmiştir.

Türkiye’de kasaba merkezli ilçe nüfusuna etki eden faktörler çok değişkenli incelendiğinde bekar sayısı ($B=0,225$; $p<0.01$), ilkokul mezunu sayısı ($B=0,165$; $p<0.05$), ortaokul mezunu sayısı ($B=0,304$; $p<0.01$), erkek sayısı ($B=0,330$; $p<0.01$) ve kadın sayısı ($B=1,036$; $p<0.01$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etki etmektedir.

Araştırmaya için belirlenen ilçelerin nüfus özelliklerine bakıldığında nüfus büyüklüğü ile ilişkili olarak medeni durum, eğitim durumu, cinsiyet yapısının etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Nüfus büyüklüğü olarak ilçeler 4 gruba ayrılmıştır. Bu gruplar 2000-5000; 5001-10000; 10001-15000 ve 15001-20000 aralığı olarak belirlenmiştir. Medeni durum olarak ilçelerde evli sayısının çoğunlukta olduğu anlaşılmıştır. Eğitim durumunda ilçelerde ilkokul mezunu sayısı çoğunluktadır. Cinsiyet yapısında

ise eşitlik görülmektedir. Bazı yerleşmelerde eşitlik iki cinsiyet lehine bozulmuş olsa da genel olarak bir anlam ifade etmemektedir (Tablo 4.26).

Tablo 4.26: Lineer model (logit model) analizi sonuçları (2022)

Parametreler	B	Std. Hata	95% Wald Güven Aralığı		Wald-Ki-Kare	Hipotez Testi	
			Minimum	Maksimum		Serbestlik derecesi	P
(Kesişim)	35,692	70,8431	-103,157	174,542	,254	1	,614
Nüfus_yoğunluğu	,000	,0002	,000	,001	,588	1	,443
Medeni_durum_evli	-,022	,0406	-,101	,058	,289	1	,591
Medeni_durum_bekar	,225	,0754	,077	,373	8,893	1	,003
Medeni_durum_boşanmış	,543	,2839	-,014	1,099	3,656	1	,056
Medeni_durum_eşi_ölmüş	-,122	,2371	-,587	,342	,267	1	,605
Eğitim_ilkokul	,165	,0700	,028	,302	5,539	1	,019
Eğitim_ortaokul	,304	,0958	,116	,491	10,049	1	,002
Eğitim_lise	,068	,1044	-,136	,273	,427	1	,513
Eğitim_lisans	,155	,1476	-,135	,444	1,097	1	,295
Sosyo_ekonomi_1_grup	-,054	,2871	-,616	,509	,035	1	,851
Sosyo_ekonomi_2_grup	-,010	,1126	-,231	,211	,008	1	,930
Sosyo_ekonomi_3_grup	,154	,1800	-,199	,507	,731	1	,393
Sosyo_ekonomi_4_grup	,107	,0890	-,068	,281	1,437	1	,231
Cinsiyet_Erkek	,330	,0685	,195	,464	23,173	1	,000
Cinsiyet_Kadın	1,036	,0956	,849	1,224	117,366	1	,000
Yaş_0_14_arası	,194	,0807	,035	,352	5,752	1	,016
Yaş_15_64_arası	,056	,0298	-,002	,115	3,597	1	,058
Yaş_65_üzeri	,154	,0984	-,039	,347	2,443	1	,118
(Scale)	304513,448 ^a	21891,0197	264493,413	350588,843			

Dependent Variable: İlçe_nüfusu
Model: (Intercept), Nüfus_yoğunluğu, Medeni_durum_evli, Medeni_durum_bekar, Medeni_durum_boşanmış, Medeni_durum_eşi_ölmüş, Eğitim_ilkokul, Eğitim_ortaokul, Eğitim_lise, Eğitim_lisans, Sosyo_ekonomi_1_grup, Sosyo_ekonomi_2_grup, Sosyo_ekonomi_3_grup, Sosyo_ekonomi_4_grup, Cinsiyet_Erkek, Cinsiyet_Kadın, Yaş_0_14_arası, Yaş_15_64_arası, Yaş_65_üzeri
a. Maksimum benzerlik tayini

Kaynak: TÜİK 2022 ADKNS verileri.

Türkiye’de kasaba merkezli ilçelerin nüfus büyüklükleri çeşitli nüfus özellikleri ile ilişkileri açısından incelenmiştir. İnceleme sonucunda erişilen bulgular, ilişkisel istatistik yöntemleri gruplar arası fark analizleri, ilişkisel istatistikler ve basit istatistik işlemler ile bu bölümde ortaya konulmuştur. Araştırmada ulaşılan sonuçlar 5. bölümde açıklanarak değerlendirilmiştir.

5. SONUÇ DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç ve Değerlendirme

Araştırmanın bu bölümünde bulgulara dayalı olarak sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir. Araştırma için seçilen ilçelerin nüfus büyüklüklerindeki farklılıklara bakıldığında zaman bu nüfus farklarının ortaya çıkmasında yerleşmeleri bulunduğu yere ait fiziki ve beşeri özellikler etkili olmuştur. Bu çeşitli nüfus büyüklükleri içinde ilçelerin yaş yapıları, eğitim, cinsiyet, medeni hal ve sosyo-ekonomik durumlarının benzerlik gösterip göstermediğine bakıldığında genel olarak en kalabalık nüfus ile en az nüfuslu ilçelerin bu nüfus özellikleri bakımından benzer oldukları belirlenmiştir.

İlçe merkezi olan kasabaların Türkiye'deki dağılımlarına bakıldığında belli alanlarda koridorlar şeklinde kümelenedikleri belirlenmiştir. Bunlardan en belirgin olanları Nevşehir-Kastamonu hattı, Sivas-Malatya Bölgesi, Göller Bölgesi ve Orta Toroslar ile Kahramanmaraş-Giresun koridoru olarak ifade edilebilir. Farklı nüfus büyüklüklerindeki ilçelerin bölgesel dağılımı, Türkiye'nin bölgesel ekonomik ve sosyal yapısını yansıtır. Bu dağılım, yerel kalkınma ve bölgesel planlama stratejileri için önemli bir temel sağlar. Büyük nüfuslu ilçelerin özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yoğunlaşması, bu bölgelerde daha yoğun hizmet ve altyapı ihtiyacına işaret edebilir. Bu durum, bölgesel kalkınma politikalarında önceliklendirilmesi gereken alanları belirler. Farklı nüfus büyüklüklerindeki ilçelerin coğrafi dağılımı, Türkiye'nin demografik ve kültürel çeşitliliğini de ortaya koyar. Bu çeşitlilik, yerel ve bölgesel politikaların planlanmasında dikkate alınmalıdır. Sonuç olarak, Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki kasaba merkezli ilçelerin nüfus büyüklüklerine göre dağılımı, bölgesel kalkınma, yerel yönetim, sosyoekonomik planlama ve altyapı yatırımları için önemli bir referans noktası teşkil eder. Bu bilgiler, daha etkin ve hedefe yönelik politikaların oluşturulmasında yardımcı olabilir.

Nüfus büyüklüklerine göre 4 gruba ayrıldığında genel olarak ülkenin batı ve doğu kanatlarında yüksek nüfuslu olanlar iç bölgelerde ise daha az nüfuslu olanların kümелendiği görülmüştür. Nüfus büyüklüklerine göre sınıflandırılması sonucu 387 kasaba özellikli ilçenin sayıca % 62'sinin genellikle 5-15 bin arasında kümелendikleri belirlenmiştir. Söz konusu nüfus aralığının kasaba yerleşmeleri tanımlanırken belirleyici olduğu, daha az nüfuslu ya da daha fazla nüfuslu olanların köy ile şehre doğru yaklaştığı ortaya konulmuştur. Bu durum Özçağlar'ın (2015) belirttiği ve kanun ile sınırlanan idari birim olan köy statüsünün 5000 sınırı ile örtüşür görünmektedir. Bu konunun ilçe merkez yerleşmeleri için ayrıntılı olarak yerleşme coğrafyası bağlamında çalışılması gerekir.

Berlielenen ilçelerin genel yaş yapısına bakıldığında 15-64 yaş aralığını temsil eden vatandaşların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Özel olarak seçilen dört farklı nüfus büyüklüğündeki ilçe için de aynı durum söz konusu olmuştur. Bu yaş grubunu sırasıyla 0-14 yaş ve 65+ yaş aralığını temsil eden vatandaş grubu takip etmektedir. Bu veriler dahilinde ilçelerde şehirlerde olduğu gibi çalışma çağındaki grubun oranı yüksek çıkmıştır. Bu yaş yapısının, kasaba merkezli ilçe yerleşmelerine çevredeki köy yerleşmelerinden iş, eğitim ya da sağlık gibi ihtiyaçlardan kaynaklı göçünün getirdiği nüfusla ilişkisi kurulabilir.

Orta yaş grubunun ağır basması, ekonomik aktivitenin ve iş gücü piyasasının dinamikliğine katkı sağlamakta, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Genç ve çalışma çağındaki bireylerin çoğunlukta oluşu, kasabanın ekonomik ve sosyal yapısını belirleyen temel bir unsurdur ancak her kasabanın kendi özgün demografik yapısı ve coğrafi koşulları göz önünde bulundurularak, yerel ihtiyaçlara uygun politika ve hizmetlerin geliştirilmesi önem taşımaktadır. İspir ilçesinin durumunda, özellikle genç ve çalışan nüfusun yanı sıra yüksek oranda yaşlı nüfus için de uygun sağlık ve sosyal hizmetlerin planlanması gerekmektedir. Bu, ilçenin sürdürülebilir gelişimine ve tüm yaş gruplarının refahına katkıda bulunacaktır. Yaşlı nüfusun oransal olarak büyük bir kısmı, sağlık hizmetlerine ve yaşlı bakımına yönelik ihtiyaçların arttığına işaret eder. Aynı zamanda, genç nüfusa kıyasla yaşlıların daha fazla olması, ilçe merkez

yerleşmesi olan kasabanın demografik yapısının gelecekte nasıl evrileceği üzerine de düşündürmektedir. Çocuk ve gençlerin nüfusta küçük bir oranı temsil etmesi, uzun vadede nüfusun yenilenmesi ve sürdürülebilirliği açısından potansiyel zorluklar doğurabilir. Genç nüfusun azlığı, özellikle eğitim ve gençlik hizmetlerine yönelik ihtiyaçların planlanmasında dikkate alınmalıdır. Söz konusu ilçelerin yaş yapısındaki bu dağılım daha ayrıntılı incelemelere ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye’deki kasaba merkezli ilçelerin eğitim düzeyi durumuna bakıldığında buralarda yaşayan vatandaşların çoğunluğu ilkökul düzeyinde eğitime sahip olanlar olarak belirlenmiştir. İlkokul düzeyinde eğitime sahip olan vatandaşları sırasıyla ortaokul, lise ve lisans eğitim düzeylerine sahip vatandaşlarımız takip etmektedir. Bu sonuçlar, kasabalardaki eğitim düzeyinin Türkiye geneline ve şehir yerleşmelerine göre düşük olduğunu göstermektedir. Seçilmiş ilçelerde yapılan taramalarda nüfus miktarı arttıkça ilkökul mezunu oranlarının düştüğü ve ortaokul lise mezunu grupların yükseldiği görülmüştür. Nüfus büyüklüğüne göre eğitim düzeyinin yükselmesi ilçe merkezi olan kasabaların şehre doğru yaklaşması anlamına gelmektedir.

Bir diğer nüfus özelliği olan cinsiyet yapısı baz alınarak yapılan çalışmalar dahilinde ulaşılan sonuçlara göre Türkiye’deki 387 ilçenin 268 tanesinde erkek vatandaşların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Sadece 119 birimde kadın vatandaşların çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bazı yerleşmelerde kadın oranının çoğunlukta olmasının nedeni erkeklerin çeşitli nedenlerle yaptığı göçler olabilir. Bu konu ayrıca her bir yerleşme bazında çalışılabilir. Cinsiyet yapısının göçler ile yakından ilişkili olması, ilçelerin göç durumu hakkında fikir vermektedir. Bu nedenle daha ayrıntılı bakıldığında ilçelerdeki cinsiyet yapısının kadınlar lehine neredeyse % 30'lara kadar gerilediği buna karşın erkek oranının % 60'lara çıktığı ilçelere de bulunmaktadır. Bu değişimlerde yerel özelliklerin etkili olduğu açıktır. Buradan çıkardığımız sonuç, araştırmaya konu olan kasaba merkezli ilçelerin cinsiyet yapılarının kırılğan özelliğidir. Bu yapının iki taraftan bir lehine bozulma olasılığı oldukça yüksektir. Bu da kasabalara özgü bir özellik olarak düşünülebilir.

Bir diğ er nüfus özelliği olan medeni durum yapısı baz alınarak yapılan çalışmalar dahilinde ulaşılan sonuçlara göre Türkiye'deki kasaba merkezli ilçelerde evli vatandaşlar anlamlı bir şekilde çoğunluktadır. Evli vatandaşları ise sırasıyla bekar, eşi ölmüş ve boşanmış vatandaşlar takip etmektedir. Bu sonuçların görülmesinde bu yerleşmelerde yaşayan vatandaşların kültür, örf, gelenek ve görenek gibi sosyal özelliklerinin etkisi olmuştur. Ayrıca bu yerleşmelerde yüksek okul, büyük fabrikalar veya iş alanlarının olmaması henüz evlenmemiş ve g   eden iş gücünün gelişini kısmen durdurmaktadır.

Nüfusun sosyo-ekonomik durumu pek çok konuda fikir vermektedir. Türkiye'deki kasaba merkezli ilçelerde yaşayan nüfus T  K'in ayırdığı 4 gruba göre incelenmiştir. Bu yerleşmelerde yaşayan insanların sosyo-ekonomik düzeyi genel olarak en alt grup olan 4. grupta yer almıştır. Ancak 3. grubun nüfus büyüklüğü ile en çok ilişkili olan grup olduğu da belirlenmiştir. Türkiye'deki bu ilçelerin sosyo-ekonomik yapı bakımından kırsal ve kentsel faaliyetler taşıdığı anlaşılmıştır. Bu yönü ile söz konusu bulgu kasabaların kır ve kent arasındaki geçiş özelliğinin kanıtıdır.

Bu tez  alışması, Türkiye'de kasaba merkezli ilçeler örnekleminde, kasabaların demografik yapısını derinlemesine inceleyerek, nüfusun sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur. Türkiye'nin kasaba nüfuslarını anlamak ve bu demografik yapının altında yatan dinamikleri   z mllemek açısından önemli bir adım teşkil etmektedir. Buradan hareketle, kasabaların ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını iyileştirecek stratejilerin belirlenmesi için bir temel sağlamaktadır. Ayrıca, kasabalar arası farklılıkların ve ortak noktaların anlaşılması, Türkiye'nin genel kalkınma politikalarının daha etkin ve yerel gereksinimlere duyarlı biçimde şekillendirilmesine katkı sunabilir.

5.2. Öneriler

İlçe merkezi olan ve nüfus kriteri ile seçilen yerleşmelerin belirlenen nüfus büyüklükleri ve nüfus özellikleri bir yerleşme türü olarak kasabaların niteliklerini belirlemede önemlidir. Bu nedenle konu ile ilgili olarak nüfus gelişim özelliklerinin çalışılması, kasaba nitelikli yerleşmelerin konumlarının fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri bakımından analiz edilmesi benzer ya da farklılık olup olmadığının belirlenmesi gereklidir. Aynı şekilde bu tür yerleşmelerde faaliyet gösteren iş ve ticaret alanları ve diğer fonksiyon alanlarının da analiz edilerek ortaya konulması faydalı olacaktır. Bir yerleşme tipolojisi çıkarmak açısından kavramın tanımın tam olarak sağlanması için bu konudaki yayın ve araştırmaların sayıca artırılması gereklidir.

Burada elde edilecek bilgilerin kasaba özellikleri göz önünde bulundurularak ekonomik gelişim projeleri ve istihdam programları için de faydalı olacağı düşünülmektedir. Kasabaların kırsal ve kentsel özellikler arasındaki konumları, bu iki alanı entegre eden kalkınma planlarının önemini ortaya koymaktadır. Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin dengeli bir şekilde geliştirilmesi, bölgesel kalkınmayı destekleyebilir. Örneğin yaşlı nüfusun oranının yüksek olduğu kasabalarda, sağlık hizmetlerinin ve sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, genç nüfus için spor ve rekreasyon alanlarının artırılması, toplum sağlığının korunmasına katkı sağlayabilir.

Türkiye'nin kasabaları, sosyo-ekonomik, kültürel ve demografik çeşitlilik açısından zengin bir yapıya sahiptir. Bu tez çalışması, kasabaların bu zengin yapısını analiz ederek, geleceğe yönelik sağlam ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesinde konunun önemine dikkat çekmiştir. Geliştirilecek politika ve stratejiler, kasabaların kalkınma süreçlerine doğrudan katkı sağlayacak ve Türkiye'nin genel gelişimine pozitif yönde etki edecektir. Bu nedenle, bu çalışmanın bulgularının, ilgili tüm paydaşlar tarafından dikkate alınması ve etkin şekilde uygulanması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Y. (2016). *Türkiye'nin nüfus coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akbulak, C. (2010). Kara Menderes havzası'nın (Çanakkale) nüfus özellikleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 5 (2), 577-610.
- Akbulut, F. (2016). Kentsel ulaşım hizmetlerinin planlanması ve yönetiminde sürdürülebilir politika önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 336-355.
- Aksakal, F. (2019). *Afşar kasabasının coğrafi etüdü*. (Yüksek Lisans Tezi).Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.
- Atalay, İ. (2005). *Genel beşeri ve ekonomik coğrafya*. İzmir: Meta Basım.
- Atalay, İ. (1992). *Türkiye coğrafyası*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi .
- Avcı, E. (2021). Genelleştirilmiş lineer modellerde kısmi ve augmented kısmi artıklar ve grafikleri. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, (4), 1145-1153.
- Avcı, S. (1993). Türkiye'de şehir ve şehirli nüfusun dağılışı. *Türk Coğrafya Dergisi*, (28), 249-267.
- Avcı, S. (2014, Ekim). *Türkiye'de 65 ve üzeri yaştaki nüfusun gelişimi ile mekânsal dağılışı*. TÜCAUM VIII Coğrafya Sempozyumu, Ankara.
- Başbüyük, A. (2011). Coğrafi açıdan Türkiye'de kırsal kalkınma sorunu. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9 (12) ; 1 - 69.
- Bulut, İ. (2000).Yozgat'ın nüfus coğrafyası özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 6, (4), 20-54.

Büyüköztürk, Œ., Kılıç, Ç., Akgün, ., Karadeniz, E. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Creswell, W.J. (2013). *Nicel nitel ve karma yöntem araştırma deseni*. (Selçuk Beşir Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.

Darkot, B. (1954). Türkiye'de nüfus hareketleri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitü Dergisi*, (37), 5-6.

Darkot, B. (1967). Œehir ayrımında nüfus sayısı ve fonksiyon kriterleri. *İstanbul Üniversitesi Enstitü Dergisi*, (8), 17-32.

Demir, Œ. ve Sevindi, C. (2017). Toprakkale kasabasının (Osmaniye) kuruluş ve gelişimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 1139-1165.

Demir, O. ve zkaya, Y. (2021). Nüfusun yaş yapısı ye ekonomik büyüme ilişkisi: En büyük 20 ekonomi rneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(41), 17-32.

Denker, B.T. (1977). *Yerleşme coğrafyası kır yerleşmeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı: Kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Doğanay, H. (1994). *Türkiye beşeri coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Doğanay H. (1997). *Türkiye beşerî coğrafyası*. Ankara: Mill Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Doğanay, S. ve Alım, M. (2016). *Türkiye beşeri ve ekonomik coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.

- Drucker, F. P. (1992). *Devlet ve politika alanında ekonomi ve iş dünyasında toplumda ve dünya görüşünde yeni gerçekler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Emiroğlu, M. (1988). Türkiye’de yaşlı nüfusun artışı ve coğrafi dağılım özellikleri. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*. (11), 25-49.
- Göney, S. (1977). *Şehir coğrafyası I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi yayınları.
- Gritzner, C. F. (2009). *The human population*. New York: Infobase.
- Işıl, Z. (2003). *Türkiye kasaba ve şehirlerinde nüfus büyüklükleri ve nüfus gelişimleri*. (Yüksek lisans tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.
- Kasarcı, R. (1993). Türkiye’de nüfus gelişimi. *Ankara Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (5), 247-248.
- Kazel, E. ve Bayartan, M. (2021). Yerleşme coğrafyası açısından bir inceleme: Yalova şehri. *Cografya Dergisi*, 43, 143-158. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2020-927888>
- Keleş, R. (1970). Türkiye’de şehirleşme eğilimleri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (25), 43-83.
- Keleş, R. (2002). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Koday, S. ve Erhan, K. (2010). Çoruh vadisinde nüfusun dağılışı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 221-230.
- Opie, J. (2006). *Urbanization, environmental literacy*. Washington: Council.

Özçağlar, A. (1997). *Türkiye’de belediye örgütlü yerleşmeler*. Ankara: Ekol Yayınevi.

Özçağlar, A. (2015). *Yönetmel coğrafya*. Ankara: Nika Kitabevi.

Özçağlar, A. (2019). *Coğrafyaya giriş*. Karabük: Özer Matbaa.

Özgür, E. M. (2000). *Türkiye coğrafyası*. Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.

Özgür, E. M. (2016). Bir alt alan olarak nüfus coğrafyasının geçmişi, bugünü ve geleceği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 25(1), 1-36.

Özür, N. (2016). Şehirleşme sürecinde olan kasabalarda nüfus gelişimi ve yaş yapısı ilişkisi:İlgaz (Çankırı). *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (12), 409-435.

Pekel, S. (2010). *Bursa metropol ilçelerindeki köy yerleşmelerinin kasabalasma süreci*. (Yüksek Lisans Tezi) .Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Saygılı, R. (2014). *Genel nüfus coğrafyası*. Ders Notları. Erişim adresi: <https://dokumen.tips/documents/genel-noefus-corafyasi-rsaygili-dnya-nfusart-hz-haritas-r-saygili.html?page=1>

Sazak, Ş. (2016). Türkiye’de bölgelere göre nüfusun yaş gruplarına dağılımı. *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 5(2), 187-198.

Selçuk, İ. A. (2014). Şehir planlamada nüfus kavramı ve tahmininde kullanılan matematiksel yöntemler, *ARTIUM Dergisi*, 2(2), 191-206.

Sertkaya Doğan, Ö. (2009), Nüfus coğrafyası açısından bir inceleme: Silivri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 20, 1-19.

Sertkaya Doğan, Ö. (2010). *Beşeri coğrafyaya giriş*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Coğrafya Lisans Programı, Ders Notu.

Sertkaya Doğan, Ö. (2018). Nüfus coğrafyası. (Ed. Mesut Doğan, Özlem Sertkaya Doğan). *Beşeri ve Ekonomik Coğrafya* (27-53). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Şahin, S. (2007). *Geçmiş günümüz ve gelecekte nüfus gerçeği*. Ankara: Gazi Yayınevi.

Tandoğan, A. (1994). *Türkiye nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Tandoğan, A. (1998). *Demografik temel kavramlar ve Türkiye nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset Yayınları.

Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve yerleşme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları.

Taş, B. (2016). *Türkiye'nin kırsal yerleşmeleri*. İstanbul: Yeditepe yayınları.

Tozan, Ç. (2019). *Göynük kasabası ve çevresinin turizm coğrafyası*. (Yüksek Lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de yerleşmenin evrimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tunçdilek, N. (1988). *Dünya nüfus dinamiği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tursun, T. (2018). *Sürgü kasabasının coğrafi etüdü*. (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

TÜİK (2022). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2022*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,575%20bin%20441%20ki%C5%9Fi%20oldu>.

TÜİK (2023). *Görev ve yetkileri*. <https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/>

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2015). *Ekonomik coğrafya: küreselleşme ve kalkınma*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Uğur, A. ve Aliagaoglu, A. (2013). *Şehir coğrafyası*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Uzuneminoğlu, H. (1993). Kasabadan şehre geçiş sürecine bir örnek: Engiz. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 245-263.

Yakar, M. (2012). İç ve dış göçlerin kırsalda nüfusun yaş yapısına etkisi: Emirdağ ilçesi örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2, 10-32 .

Yazar, M. (2011). *İspir kasabasının kalkınmasını güçleştiren coğrafi faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi) .Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Yılmaz, C. (2019). Türkiye kırsal yerleşme coğrafyası literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17(34), 519-560.

Yüceşahin, M., Bayar R. ve Özgür, M. (2004). Türkiye’de şehirleşmenin mekânsal dağılımı ve değişimi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 23-39.

Yüceşahin, M. (2009).Türkiye’nin demografik geçiş sürecine coğrafi bir yaklaşım. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-25.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Muhammed Yekta Ağar
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Coğrafya

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Coğrafya Anabilim Dalı

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (...) YÖKDİL (...) TOEFL (...) EILTS (...)
-----------	--

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

KATILDIĞI KURSLAR

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	
E-mail	

